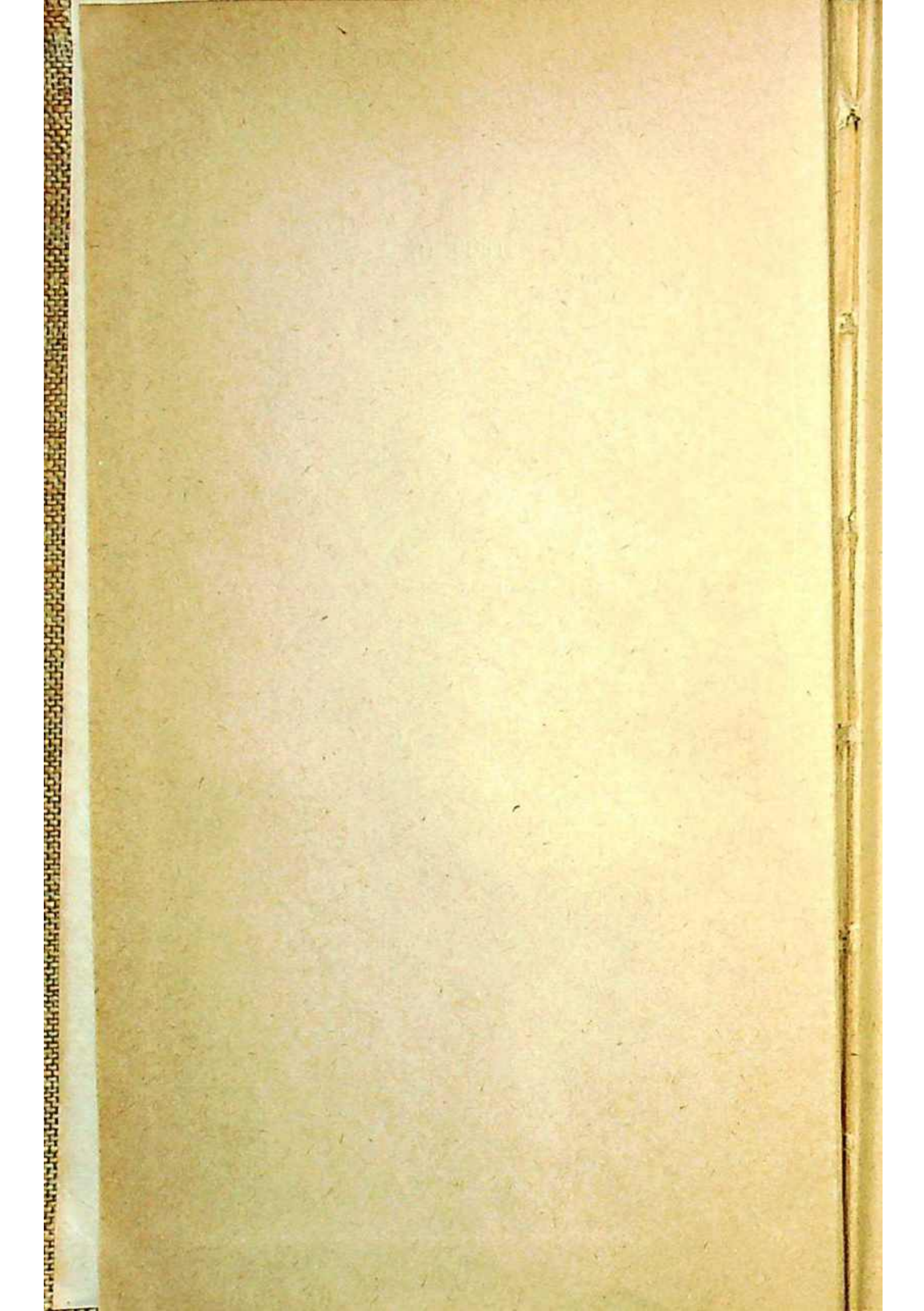

MinisterievanPropaganda.org

DE BARREVOETERS

door

ZAHARIA STANCU

DEEL II

UITGEVERIJ PEGASUS
AMSTERDAM

1950

Oorspronkelijke titel

„Descult”

*

Uit het Roemeens vertaald

door Theun de Vries

en G. Constantinescu

*

Deze roman verschijnt als no. 15

in de Pegasus Romanreeks

*

Druk: Heermann en Co. — Amsterdam

I: MOERBEIEN

Toen wij met ons broertje Stefan naar huis terugkeerden, na het feest in het baanwachtershuisje, keek ik nog eens een keer om. De vensters blinken als gele ogen met vermoeide pupillen.

Steeds kleiner worden ze. Het paard loopt stapvoets de helling af. We naderen de zomen van het dorp, rijden over de beekbrug, — over dezelfde brug waar voor kort een moord is gepleegd. Het paard met de witte tomen snuift en gooit de kop achterover. Misschien speurt het nog lucht van bloed. Het paard wel, — wij niet.

„Houd je stevig vast Darië....”

„Dat doe ik al, vader....”

Mijn vader trekt aan de halster. Violetkleurig en kalm stroomt de door najaarsregens gezwollen beek zijns weegs. De middernachtssterren zijn in het water gevallen, net als de kromme schaduwen van de verwrongen wilgebomen.

„.... Als wij er nu maar niet invallen,” uitte ik onwillekeurig en hardop mijn gedachten.

„Wees maar niet bang!” zei mijn vader.

Het paard was weer kalm geworden. We rijden over de brug. De roestbruine bastaardhond van Ivan Negoaja blaft tegen ons. Mijn broertje wordt wakker. Hij knort een beetje en wordt weer stil. De rit heeft hem weer doezelig gemaakt, in slaap gewiegeld.

Deze Negoaja's zijn een raar soort mensen. Alsof ze tot stand gekomen zijn door kneden en rollen.... Negoaja is klein van stuk, rond en vet, met zwart haar en rode lippen — lippen als rauw vlees. Alleen Buzulica heeft ze zo — rood en vlezig, drie keer zo dik als een menselijke vinger. De vrouw van Negoaja is het evenbeeld van haar

man. Zelfs de wratten op beider neus lijken nog op elkaar. Ze konden zelfs als het tweelingen waren niet sprekender op elkaar lijken. Hun beider kinderen, een jongen en een meisje, zijn weer de afbeeldsels van hun ouders. De hele familie is bij iedereen bekend. Ze hebben een klein huisje met één kamertje dat zo wit is als een ei, van buiten en van binnen. Niemand mag met de schoenen aan het huisje van de Negoaja's betreden, alleen op kousenvoeten.

Sommigen zeggen, dat ze van Turken afstammen. Hoe kan dat, — opperen anderen weer. De familie Ulmaz, die stamt bij ons van de Turken af. Hun voorvader was een schoenmaker. Uit Turkije komen ook de Daudescu's van Secara.... Maar deze lijken meer op Arabieren....

Negoaja bezit rondom zijn huisje een grote bongerd, die hij in een groentetuin herschapen heeft. „Waarom doen de Negoaja's aan groentekweken? Groentekweken was toch een bijzondere gave van de Bulgaren....”

Negoaja heeft in zijn groentetuin een put gegraven. Steeds weer haalt hij water op en begiet zijn kool-, tomaten- en paprikaplanten.

's Avonds gaat hij met zijn waren de straat op en biedt ze te koop aan. Hij bezit geen ossen en geen wagen. Hij werkt uitsluitend met de handen. Nog nooit heeft hij voor een landheer gewerkt.

„Ik werk alleen op mijn eigen grondje” — zegt hij. „Ik wil niemands slaaf zijn....”

's Zondags zit de hele familie Negoaja op het bankje voor het huis in schitterend witte linnen kleren, van top tot teen in wit linnen. Met de andere mensen willen ze niets te maken hebben. Ze spreken zelfs niet met hen. Alleen als ze iets willen verkopen, noemen ze de prijs en spelen het spelletje van loven en bieden mee. Onderling verstaan de Negoaja's elkaar grotendeels door blikken, als waren ze zelfs gierig met hun woorden. De mensen in ons dorp hebben het vaak over hen, soms in goede, soms in kwade zin.

Namijmerend over de Negoaja's kom ik thuis.

Mijn vader klimt van het paard, met mijn broertje in zijn arm. Ook ik laat me er af glijden. De honden komen naderbij en snuffelen aan onze voeten. Vader bindt het paard vast. We gaan naar binnen. Het is al lang na middernacht. De hemel wordt al lichter. Lichter en lichter. De wind waait door de verwelkte blaren, beweegt de takken, die van lieverlede verdord zijn. In de kamer brandt de lamp.

Mijn moeder zit in elkaar gehurkt op de rand van het bed en vecht met de nacht, die haar geen slaap en evenmin rust heeft gebracht. Ze draagt haar brede rode ceintuur, die haar figuur stevig bijeenhoudt, en tussen de ceintuur en haar buik draagt ze voor op haar lijf als altoos een oud kussen. Ze heeft daar een holte, waarin aanhoudende pijn aan haar trekt en knaagt.

Vader komt met mijn broertje op de arm binnen.

Ik duw de deur met mijn rug dicht. De kamer is kil.

„Darië, schroef de lamp eens op.”

Ik schroef de pit iets hoger. De vlam groeit. Mijn moeder slaat de ogen open.

„Mijn kind. . . .”

De tranen willen haar uit de ogen springen. . . . Maar ze heeft geen tranen meer. Haar keel heeft geen macht om te snikken. Ze fluistert woorden, die ik niet versta. Haar wangen zijn hol, haar voorhoofd is rimpelig en geel als de was van de kaarsenmaker.

Sinds ik mijn ogen gebruik en begonnen ben dingen te begrijpen, die om mij heen voorvallen, heb ik mij over allerlei verbaasd. Ik was verbaasd omdat de mensen kunnen praten en zich met elkaar verstaan door middel van woorden, en ik was ook verbaasd, dat de runderen loeien en de vogels kwetteren. Ik stond verwonderd over de zwijgzaamheid van de bomen, de stilte van het gras en de wonderbaarlijke veelkleurigheid van de bloemen. Ik verbaasde mij, omdat ik in ons dorp twee soorten mensen zag: mensen met lom-

pen aan het lijf, die van de dooiperiode af tot aan het late najaar toe, als de weke oever van de beek al bevroren is, barrevoets rondlopen — en andere, die menselijker gekleed gaan en zelfs midden in de zomer gepoetste schoenen dragen. Wij droegen pelsmutsen of liepen blootshoofds, — al naar het viel. De heren in het dorp droegen donkere pakken met glimmende knopen en stijve hoeden.

Meermalen per dag rollen langs ons huis snel-treinen vol met mensen of zwaarbeladen goedertreinen. Ik bewonderde de mensen, die in de treinen van de Donau naar Rusj de Vede of van Rusj de Vede naar de Donau rijden en wel zo bliksemsnel dat je ze niet eens met een catapult zou kunnen achterhalen....

Eens op een keer stak een van deze heren zijn hoofd uit het raampje van de wagon. De ijlen-de wind rukte hem de hoed van het hoofd. De stijve hoed rolde bij de spoorbaan neer. We liepen er naar toe en haalden hem op. Het was een zwarte hoed, hard als een kookpot. We zetten hem om de beurt op. Het was, of we met onze kop in een ketel liepen. Toen legden we de hoed op de grond neer en gingen er op staan om te kijken, hoe hard hij wel was. Toen we hadden gezien, dat we hem niet in konden drukken, begonnen we het ding met stokken te bewerken. Het dreunde van belang....! Maar de hoed liet zich niet deuken, kreeg zelfs geen barst en had een echo als een trommel.

Voicu, de postbode, kwam langs ons en nam de hoed mee. Hij veegde er met de hemdsmouw het stof af en zette het ding op. Hij draagt hem nu nog. Hij is groen geworden langs de randen, — verder mankeert er niets aan. Regen noch sneeuw kunnen het hoofddeksel vermurwen....

Deze bolhoed, die ons toentertijd toevallig in handen viel, was de eerste die ik mocht betasten. Het was intussen de vijfde hoed, die in ons dorp opdook. Stijve hoeden werden gedragen door

mijn oom Nicolaë Dimozel, de postbeambte en door Miliarezi, de lamme bojaar uit het aangrenzende dorp, die bij ons kwam op zijn tweewielig rijtuigje. Bolhoeden werden voorts gedragen door Bunea Isopescu, de molenaar uit de „kleine kolonie” en soms ook door de schoolmeester Popescu, die ons lezen en schrijven bijbracht.

Notaris Stanescu en de broers van mijn moeder, Tone en Lisandru, alsook sommige jongelui en welgestelde mannen droegen slappe zwarte hoeden. Mensen met bolhoeden werden uitgemeakt voor „herig”. „Herig” noemde men ook de rest — notarissen, kroegbazen, belastinggaarders — die zich naar de Duitse mode kleedden. Maar aan de spits van al wat herig was stond toch de koopman Gherasim Sjerbu, die vroeger kaarsenmaker was. Maar hij was al lang meer dan enkel kaarsenmaker.

Hij kwam met een kar vol appelen uit de bergen, uit de buurt van Pitesti, evenals Maresj, waarmee de broers van mijn moeder in vete leefden. Hij vond hier een groot dorp en vestigde zich daar. Vervolgens huurde hij een huis en schreef brieven, waarin hij om medewerkers verzocht. Eens op een dag kwam er een horde lange, blonde snuiters in het dorp, wier lange haren tot op de schouders neerhingen, een mode die toentertijd alleen nog door de oude mannen werd geëerbiedigd. Ze brachten op lange bolderwagens allerlei gereedschap mee, ketels en blikken. Snel verbreidde zich het nieuws, dat de pas gevestigde Sjerbu een kaarsenfabriek wilde oprichten.

De fabriek werd dan ook alras ingericht. Er werd tot laat in de nacht gewerkt. Wij gluurden door het raam en keken toe, hoe men de was kneedde, en hoe in de fabriek, of beter onder de handen van de arbeiders de zachte, lange goedkope lijkkaarsen en de grote, dikke, witte doop- en bruiloftskaarsen ontstonden.

Het zaakje van de kaarsenmaker floreerde. Hij kocht al heel gauw het huis, dat hij voorlopig voor één winter had gehuurd en voorzag het van

een nieuw dak, nieuwe deuren en ramen. Daarna liet hij die deuren en ramen blauw verven. Op het erf liet Gherasim magazijnen bouwen.

Zijn vrouw, die, zoals men in het dorp wist, afkomstig was uit Pitesti kwam barrevoets, armetierig met een vuil jak en een verkreukeld voorschoot in het dorp. Na nog geen jaar droeg ze al nieuwe pantoffeltjes met hoge hakken en een jurk met kleurige bloemen. Ze snoefde, dat de kaarsenmaker binnenkort ook een nieuwe hoed voor haar uit de stad zou meebrengen. Het was een lange, schrale vrouw met een lichte huidskleur. Ze keek laag op de boerenvrouwen neer. 's Zondags zocht ze de „deftige” vrouwen in het dorp op, zoals de vrouw van de notaris en tante Polina, de vrouw van mijn oom Nicolaë Dimozel.

Als er iemand in het dorp doodging, dan verkocht Gherasim Sjerbu lijkkaarsen. Als er een kind geboren werd, verkocht Gherasim Sjerbu kaarsen voor het doopfeest. Als er een bruiloft werd gevierd, verkocht Gherasim Sjerbu grote witte kaarsen; voorts nog de kaarsen, die dienen bij het lijkmaal of bij de dodenherdenkingen. Hij sleet zijn waren niet alleen in ons dorp, maar in alle buurtschappen van de omtrek. Hij was een echte vrek en schraapte binnen korte tijd een vermogen bij elkaar. Hij verlegde de kaarsenfabriek naar het achter-magazijn en opende in zijn woonhuis een winkel, waar je van alles kon kopen. Zijn wagens haalden de goederen bij balen vol uit de stad. Toen hij die zaak met Pasen opende, verkondigde hij in het dorp: „Ik ben goedkoop!” — De mensen verdrongen zich in zijn winkel, alsof ze alles voor niks zouden krijgen. Het is gewoonte, dat iedereen, hoe arm hij ook zijn mag, zijn kinderen met Pasen nieuwe kleren koopt. Kerstmis een volle buik, Pasen een nieuwe huik. . . .

Vader nam ons bij de hand en bracht onze hele horde naar de winkel van Sjerbu. Voor mijn zusje kocht hij schoenen en een hoofddoek. Voor ons eveneens schoenen, ondergoed en voor elk van

ons een hoedje. Ik had een pracht van een hoedje: aan de rechterkant zat op de band een kleine blikken pistool. Gherasim Sjerbu won een kapitaal aan geld bij elkaar. Eens op een dag was hij met de noorderzon vertrokken, evenals de broers van mijn moeder, die naar de stad verhuisden. Gherasim Sjerbu had geen aardigheid meer in het dorpsbestaan, nog veel minder dan zijn vrouw...

Er was er maar één, die de aftocht van Sjerbu en zijn vrouw betreurde — de vrouw van Pascutsu, een „stadsmadam”, die uit Rusj de Vede afkomstig was en hier in het dorp een toevluchtsoord had gevonden. Het was een klein blond vrouwtje. Haar huidskleur was wit, alsof ze steeds een bad nam in melk. Pascutsu was oud, maar zijn vrouw Papelca was jong. De oude baas neemt haar niet mee om op het land te werken; hij deed dat af met zijn stokoude vader.

„Waarom laat je je vrouw niet meewerken, Pascutsu?”

„Om haar huid door de zon te laten verschroei-en? Ik voel er niks voor om een door de zon verbrand wijf te hebben, die lelijke handen krijgt. Ze moet mijn eten met schone handen klaar maken....”

Papelca heeft inderdaad kleine, witte handen met altijd schone en kort geknipte nagels.

Ze baarde haar man drie kinderen. De ene lijkt op oom Gigoï —, de tweede op Dumitrache Vatui, terwijl het meisje, Dina, erg veel lijkt op de schavuit Avendrea, de vriend van mijn broer Ion.

„Van wie krijg jij je kinderen toch, Papelca?” vraagt af en toe een vrouw, als ze in een stemming is om ruzie te maken.

„Al naar het valt, mens, al naar het valt....”

Pascutsu heeft twee huizen. Een klein huis achter op het erf en een groot, nieuw huis, vlak aan de weg. Hij zelf woont met vrouw en kinderen in het kleine huis. Hij slaapt in het voorhuis op een uit riet gevlochten mat. In het huis aan de weg wonen de officieren, die op de landerijen landmeterswerk verrichten. In de stal, waarin al sinds

lang geen vee meer gehuisd heeft, slapen de op-
passers van de officieren.

Twee officieren zijn het, die Pascutsu's huis be-
wonen. Beide zijn ze jong en ze dragen een kort
kneveltje. Eén van beiden is maar getrouwd.
Zijn vrouw heeft ook een dienstmeisje meegenomen.
Ze komt uit de bergen en spreekt met een
soort zingzang. Haar naam is Zinca.

Midden op de dag dringt uit het huis van Pas-
cutsu een oorverdovend gekrijs naar buiten. Wij
houden op met spelen en rennen er naar toe. Zin-
ca rolt langs de grond. Zizi, de vrouw van de offi-
cier, bewerkt haar met schoppen en trappen; ze
raakt haar met de hoge hakken waar ze maar
kan. In de ribben, in het gezicht. Voor ze haar te-
gen de grond smeeft, heeft ze haar eerst nog een
klap voor haar mond toegediend. Ze rukte haar
de haren uit het hoofd, ravenzwarte haren. Ze
slaat haar en gaat tegen haar te keer. Polina, de
vrouw van oom Nicolaë Dimozel, komt boven de
heining uitkijken en roept:

„Wat heeft ze uitgevoerd, mevrouw?”

„Ze heeft mijn koffie verknoeid, dat stomme
varken....”

Wij dringen naderbij en nemen alles goed op.
De vrouw van de officier vergeet eensklaps Zin-
ca, raapt kluiten aarde op en begon ons daarmee
te gooien. Wij hollen weg, ze rent ons achterna.
Zinca is gered. Ze kruipt op uit het stof en gaat
naar de waterput, die voor het huis staat. Ze
slaat het stof van haar kleren en wast haar ge-
zicht, handen en voeten. Haar mond bloedt. Ze
komt bij ons het erf oplopen. Mijn zusje Ritsa
strijkt haar zelf op de wonden....

„Waarom ga je toch niet bij die hoer vandaan?”

„Waar moet ik naar toe? Ik heb geen mens
op deze wereld. Bij anderen krijg ik het misschien
nog beroerder.”

Ze krijgt nog een verbandje op de wond en
gaat naar huis terug. Na een paar minuten zien
we haar weer opduiken. Ze draagt een platte
schaal in de hand.

„Mevrouw heeft tegen me gezegd, dat ik moerbeien moet gaan plukken....”

„Ga je gang maar!”

Zinca klimt in de moerbeiboom. Ze plukt de bessen een voor een en zingt er een liedje bij. Als de schaal vol is, komt ze weer naar beneden en brengt de moerbeien naar haar gebiedster.

Iedere avond komen de officieren met hun oppassers terug van de landerijen. De ene officier, de ongetrouwde, speelt viool. Hij speelt voor het huis van Pascutsu.

Wij luisteren er uit de verte naar. Als wij dichterbij kwamen, zou de officier ophouden met spelen en ons weggagen. Hij houdt er niet van, dat wij in de buurt komen.

De oppassers komen 's avonds bij ons. Mijn zuster Evanghelina brengt een schone deken naar buiten en spreidt die uit onder de moerbeiboom, op de grond. Een van de soldaten klimt in de boom en schudt hem. Als een hagelbui regenen de bessen neer. De soldaten zamelen ze bijeen in een schaal, gaan vervolgens in het voorhuis zitten en laten zich de bessen goed smaken. Onderwijl houden ze gesprekken met mijn vader; ze praten met ons allemaal. We komen te weten, dat de officieren zoons van groot-grondbezitters zijn uit de omstreken van Braila. Kapitein Suditu is getrouwd. Luitenant Andreescu, de violist is een groentje, nog maar net van de militaire academie gekomen. Zijn oppasser, Ghenciu Marin, is uit Udup afkomstig en heeft nog maar een paar tanden in zijn kakement.

„Mijn andere tanden,” zegt hij, „heb ik er uit gespuwd, sinds ik oppasser van deze officier ben. Hij wordt razend om iedere kleinigheid en slaat me met de karwats. Als ik hem 's avonds de laarzen van zijn poten trek, vergeet hij nooit, mij met één ervan op mijn snuit te slaan. — Stomme os, zegt hij dan, trek die laarzen wat voorzichtiger uit, mijn likdoorns doen me pijn.... En als ik dan langzamer wil trekken, krijg ik de laarzen helemaal niet van zijn voeten af. Hij heeft hele

nauwe laarzen, want hij is ijdel als de pest....”

Gioroinu, de oppasser van de kapitein, komt uit Moldavië. Hij heeft strogeel haar en blauwe ogen. Als hij lacht, splijt zijn mond tot aan zijn oren open. Hij laat nooit na, uitdrukking te geven aan zijn tevredenheid:

„Hier slaan alleen de kapitein en mevrouw mij maar. Maar in Boekarest sloeg de schoonmoeder van de kapitein mij ook en nog wel met de matenklopper, want de kapitein woont bij zijn schoonmoeder in. Hij kreeg als bruidsschat een groot huis vlak bij het stadspark. Zijn schoonmoeder is een hardvochtige tante. Ze verhuurt gemeubileerde kamers en vit nog erger op haar commensaals dan een sergeant van dienst op de soldaten. De arme stumpers durven alleen nog maar op hun tenen door de kamers te lopen. Ze houden het op zijn hoogst één of twee weken uit, dan poetsen ze de plaat. Omdat het huis er goed uitziet, komen er steeds weer nieuwe op af. Ze krijgen de kous op de kop en blazen al gauw de aftocht. En dan komen er weer nieuwe. En zo gaat dat maar door.... Ik moet de hondjes van de ouwe dame in het park uitlaten. Ik ga wandelen met de beesten aan de lijn. Ik heb het nu zo ver gebracht, dat ik zo gezeid honden-oppasser geworden ben.” — Het zachte glimlachje speelt om zijn lippen. Maar zijn voorhoofd wordt somber en doorgroefd.

„Jammer genoeg hebben we de bojaren er in 1907 niet onder kunnen krijgen.... Als ons dat gelukt was, zou er in dit land een massa veranderd zijn....”

„Bij ons in de buurt woedden toen geweldige branden,” merkt mijn vader zachtjes op. „Ze hebben ons drie maanden lang op een vlot in de Donau gevangen gehouden. We werden gemarteld door steekmuggen, luizen en wantsen. De ratten vraten bijna aan ons gebeente. Wat een ellende! Bij sommigen van ons, de zwaksten, begon het vlees te rotten op de plek, waar men hen geslagen had. De wurmen vraten hen letterlijk

bij levende lijve op. Daarna zaten we in de cel te versmachten. Men hoonde ons, men sleepte ons voor de rechters. . . . Men beweert dat de rechters ten slotte nog het zachtzinnigst waren. Dat wilde prefect Draculea, de zoon van bojaar Miliarezi, ons tenminste wijs maken. . . . Ofschoon ze niets te vergeven hadden. Wij hebben geen schuld op ons geladen, wij wilden alleen maar ons recht, en anders niet. Als iemand misdreven heeft, zei ik toen tegen de prefect, dan zijn wij het niet. Jullie hebben misdreven. Jullie bojaren, hebt de zweep en de macht! — Wij werden onderdrukt door de staat, en geslagen met de karwats. De vruchten van onze arbeid worden ons afgenomen, wij kunnen verrekken van honger. En dan hebben jullie de mond vol van vergiffenis. . . . Draculea werd razend en schreeuwde tegen mij: „Is het verblijf op het vlot voor jou nog niet voldoende geweest? Ik stuur je meteen weer terug!” — „Nou, zei ik, ik zou het tegenwoordig thuis werkelijk niks beter hebben dan op het vlot. . . .”

Mijn vaders haar begint te grijzen. Aan de slapen en in zijn baard zie ik er zilveren draden door lopen. Hij doet een lange haal aan de van groene tabak gedraaide cigaret. Ook de oppassers roken. De rook verjaagt de muggen. Mijn vader heeft in de wijngaard, verborgen tussen het onkruid, een paar tabaksplanten verbouwd. Deze zijn hoog opgeschoten. De tabaksbladeren zijn groen, ruw en breed. Iedere dag haalt mijn vader er een paar bladeren af en droogt die in de zon, — tot je ze in je handpalm wel fijn kunt wrijven —, waarna hij ze in een varkensblaas wegstopt.

„In 1907 was ik nog een snotneus”, zegt Ghenciu. „Er kwamen officieren met kanonnen bij ons in Udup. De opstand brak overal in dezelfde tijd uit. Wij staken de huizen van de bojaar in brand — ze behoorden een zekere Dumba, die in Wenen woonde en een vriend was van de keizer van Oostenrijk. Nauwelijks brandden de huizen, of de soldaten waren er ook. De mensen voelden al wat hun te wachten stond. Wij liepen te hoop, de

ene met een pistool, de ander met een geweer of knuppel, en wachtten de soldaten buiten het dorp op. Een oude man ging de troepen tegemoet en zei tegen de officieren, dat men de mensen uit het dorp met rust moest laten; ze wilden niet te maken hebben met de militairen. Ze hebben de huizen van de bojaar verbrand, ze zijn in opstand gekomen en zullen — zo zei hij — met hun ploegen voortaan de landerijen van de landheer beploegen. De officieren gingen de oude man met de blanke sabel te lijf. Toen nam Guradulce, die als sergeant gediend had, de leiding over de dorpsbewoners. De mannen zochten dekking achter de heiningen en in greppels en begonnen op de officieren en de onderofficieren te schieten. Ze mikten goed. Hier viel een officier, daar een paar sergeant-majoor. De soldaten gingen er van door. Het was net een echte oorlog, er werden zelfs horensignalen gegeven. De volgende morgen trokken andere soldaten met kanonnen tegen het dorp te velde. Drie dagen lang hebben ze ons met die stukken geschut bekogeld. De ene hut na de andere werd schietschijf. De mensen kwamen er als vliegen bij om. De kanonnen ontwortelden de acacia's. Van onze hele familie bleven alleen mijn vader en ik in leven.... Mijn vader is in 1913 aan de overzij van de Donau aan de cholera gestorven...."

De oppassers van de officieren lopen barrevoets. Op de stoppelvelden, waar ze de hele dag rond moesten sjouwen, scheurde de huid van hun voetzolen. De soldaten strooien mul zand op de wonden....

Mijn vader kleedt mijn broertje uit en legt hem naast mijn moeder neer. De kleine wordt wakker. Ik hoor hem fluisteren:

„Wata, wata, wata...."

„Wat wil hij vader?"

„Breng hem een beetje water."

Ik breng hem water. Hij drinkt een paar druppjes, daarna valt zijn hoofdje weer neer.

Moeder aait hem over zijn haar. Behoedzaam en zacht, met dunne lange vingers, die alleen nog uit vel en kootjes bestaan.

„Mijn liefste kindje, mijn engeltje;;”

Ze wil hem niet wakker maken. Ik kruip in bed.

We horen lawaai uit het huis Pascutsu. Wat heeft Zinca in dit late uur nu weer kapot laten vallen?

Als het zomer wordt ga ik ook in de moerbeiboom klimmen, om de rijpe bessen er uit te schudden. Tegen die tijd zal ook broertje wel op de been zijn. Hij zal best een paar passen kunnen lopen. En ook hij zal moerbeien plukken en die opeten. Hij zal zijn hele snoetje vol smeren met het bessennat, — met het sap van de vroege bessen, de zomerbessen, de najaarsmoerbeien.

„Zijn moerbeien zoet?”

„Nou, en óf. . . .”

II: DE KAT

Rondom de waterput onder de acacia's staan mijn vriendjes. De paarden staan op een rijtje bij de drinkbak. We putten water met het schepemmertje en gieten het in de drinkbak uit. De paarden slobberen. Hun buik spant zich als een trommelvel. Als een van ons uitgleed, zou hij in de put storten, die zo diep is, dat je de waterspiegel nauwelijks ziet glimmen. Het vrije uiteinde van de putzwengel gaat enorm hoog de lucht in. Aan die hoogte kunnen wij de diepte van de put afmeten. Aan de stand van de putzwengel weten we, of het water midden in de zomer koel, dan wel brakkig of lauw is.

Het water in de put voor ons huis is altoos koel en helder. Wij hebben best water. . . . Ook

uit de andere straatjes komen de vrouwen wel bij onze put, om 's middags of 's avonds hun kruiken te vullen.

De mannen zitten op de rand van de afvoergreppel, die langs de straat loopt, staan voor de kroeg of in groepjes voor het gemeentehuis. De vrouwen houden babbeltjes bij de heiningen, of bij de waterput.

De jongens gaan ver naar buiten met de paarden, om ze in de stoppelvelden te laten grazen. Het breken van de maïs is nog niet begonnen. Pas over een of twee weken krijgen we dat lieve leven. Nog niet alle stoppelvelden zijn omgeploegd....

„Hier met de paarden, Darië....!”

„Goed, ik kom al....”

Ik zoek mijn vod van een pelsmuts en zet die op het hoofd. Om mijn schouders sla ik een mantel van mijn zuster, — een oude lappenzak van een mantel.

Het is najaar. De nachten zijn kil. Ik heb iets, waar ik mij aan warmen kan. Ik maak het vospaard in de stal los en breng het naar de put. Ik drenk het beest en klauter op zijn rug. Ik geef hem met het rijshoutje een tikje op de flanken. De vos gaat in galop over. Ik pak zijn manen met de hand vast en rijd. Ik leg mijn hoofd op zijn nek. De vos gaat er van door als de wind. Als de straat geplaveid was en het vospaard beslagen, zouden duizenden vonken onder zijn hoeven uit spatten.... Nu spatten er geen vonken uit, omdat het paard geen hoefijzers draagt en omdat de weg enkel uit leem bestaat en altijd zacht is.

Ik haal mijn makkers in en we rijden langzaam verder.

„Waar zullen we de paarden laten weiden?”

„Naast het bosje bij Adâncata,” geeft Avendrea ten antwoord.

Als ik moe ben van het spelen en er desondanks geen slaap in mijn ogen wil komen, die de demon in mij tot rust zou kunnen wiegen, ga ik naar het

weggetje, waarlangs men bij het station komt, naar oom Burdulea. Hij is van ons hele levende geslacht de oudste, deze oom. Het zal niet veel meer schelen, dan wordt hij honderd jaar. Zijn vrouw is al overleden. Van zijn zeven zoons leven er nog maar twee, Marinica en Danica. Kleinkinderen heeft hij bij massa's. Als ze 's Zondags allemaal bij hem op bezoek zouden komen, was zijn hele erf vol. Ze komen alleen op grote feestdagen, soms de ene groep, soms een andere tak.

De oude Burdulea is een onuitstaanbaar mens. Steeds weer begint hij over zijn jeugd te zeuren Wat voor knappe vent hij is geweest.

Natuurlijk, hij zal wel ééns jong geweest zijn. Iedereen is éénmaal jong. Of hij knap was, kun je vandaag de dag minder goed geloven. Bekijk hem maar eens, onze oude Burdulea: een menselijk monster. Als hij rechtop staat, reikt hij vader nauwelijks tot de gordel. Zijn rug is krom als een sikkel: baard of snorren draagt hij niet. Ook heeft hij geen haren op zijn kop, zijn hele lichaam is onbehaard. Kaal als een ei. Eens op een morgen werd hij wakker, en hij had wenkbrauwen noch wimpers meer. Ze lagen bij bosjes op de peluw.

Ik ga alleen naar oom Burdulea toe, omdat de anderen hem ontlopen. Hij vertelt mij van mensen, wier botten al lang onder de zoden vergaan zijn. Ik ga ook nog om een ander reden naar hem toe —, oom Burdulea zingt nu en dan. Ik houd van mensen, die zingen. De oude Burdulea zingt schaamteloos dat soort liederen, die alleen een Zigeuner ons in het oor zou fluisteren en ook nog alleen dan, als iedereen zat is. Bij troepen gaan vrouwen en meisjes met de hark op de schouder langs zijn huis. Oom Burdulea staat op de drempel van zijn huis en zingt zo hard hij kan:

„Ja, bij nacht, bij donkere nacht,
Tast ik met mijn handen zacht,
Tot ik bij verrassing, weet je,
Onderduik in wijfje's — —.”

De vrouwen lachen. De meisjes lachen ook. Een die graag andere mensen een beetje voor de mal houdt, roept:

„God zegen je, Opa!”

Nu wordt Burdulea woedend. In zijn toorn slingert hij haar de ergste woorden naar het hoofd.

Ik heb veel van oom Burdulea geleerd.

Lang geleden waren alle landerijen en weilanden tot aan het uiteinde van de wereld met dichte bossen begroeid. Maar de mensen vermenigvuldigden zich alsmaar en roeiden een massa bomen uit. De wortels werden uitgegraven. De open plekken werden groter, bouwland ontstond, waar de mensen maïs, gierst, rogge en spelt uit konden halen.... Met bijlen en stokken hebben ze de bossen weggejaagd. Men hakte en ontgon zo lang, tot er geen enkel bos meer over was. Hier en daar aan de Donau en in het dal van de Olt liggen er nog een paar. Een stukje van dat bos is ook overgebleven bij Crângeni, een ander stuk bij Rusj de Vede, in de buurt van Adâncata. Het is geen dicht bos.

De haarloze oude man vertelde, dat, toen de boeren het bos hadden uitgeroeid en de landerijen bruikbaar gemaakt, de bojaren hen overvielen en beweerden, dat het hun land was. Zo kwamen de boeren onder de plak van de bojaren te zitten. En tot aan de dag van vandaag toe konden zij zich daaraan niet ontworstelen. Af en toe wagen zij een poging, komen in opstand, maar de revoltes van de boeren werden door de overheden steeds weer in bloed gesmoord. En dat herhaalt zich maar, eeuw in, eeuw uit.

Nu zingt de wijfjesachtige oude man geen spotzieke liedjes meer. Hij zingt iets anders. Of liever: hij fluistert het. Over zijn dunne, verdorde lippen komen de namen van haidukken * uit lang vervlogen tijden, die met hun zware hellebaar-

* Oorspr. Hongaarse lichtgewapende huurlegers; later ook naam voor gewapende boerenbenden. (Vert.)

den de grote heren het hoofd afsloegen. Hij zingt liederen, waarin de namen voorkomen van bo-jaren, bij het horen waarvan de boeren een verwensing uitstoten.

Tussen de stoppelvelden bij Adâncata liggen tuinen met meloenen. De tijd van de meloenen is al lang achter de rug. De loofhutjes van de tuinwachters staan nog overeind. Ook de meloenstruiken staan nog in de grond. Daar, op het vochtige stuk land rijpen nog een stuk of wat late, lang-gerekte, groengestreepte meloenen. Onder het bijna verdorde loof liggen nog een paar half rotte suikermeloentjes, die niet rijper zullen worden. Als je ze bij elkaar zoekt, en in een tarwezak doet, kun je ze er tegen Kerstmis uithalen; — ze zijn dan overrijp geworden, door en door geel en heerlijk zoet van smaak.

Onze aanvoerder is Avandrea, de vriend van mijn broer Ion. Ion zou ook met de paarden gekomen zijn, maar hij is niet thuis. Hij is ook niet bij zijn baas Sjoava, anders zou hij wel met diens paarden hier of daar opgedoken zijn.

Onze grootvader in Cârloman is ziek geworden: Ion is naar hem toe gegaan, om bij hem te waken tot hij sterven zou.

Maar grootvader gaat niet dood, net als moeder die ook niet gestorven is, — hij sukkel alleen, en zijn gesukkel maakt grootmoeder razend. Grootmoeder is een trots wijf, ze loopt kaarsrecht als een jonge meid. Ze houdt niet van zieke mensen. Verleden Zondag heb ik grootvader bezocht. Juist was grootmoeder bezig, hem de mantel uit te vegen:

„Houd toch eens op met jammeren, je jammert aan één stuk door. Alsof je een oud wijf was....”

Doorlopend maakt ze ruzie met hem. Delcea, mijn grootvader, lag languit in bed. Hij woelde in zijn gele baard en jeremiëerde:

„Ik jammer, omdat ik pijn heb. Al mijn botten doen me zeer; en ook mijn lichaam doet me pijn, het liefst was ik maar dood....”

Dat ontbrak er nog maar aan. Oom Dumitrache

had een kip geslacht. Grootmoeder wilde er vlees-
nat van trekken en was juist bezig, het beest te
plukken. Ze stond bij de haard. Naast haar lag
het grote mes, waarmee ze de kip in kleine stuk-
jes wilde kerven, voor ze die in de kookpot stopte
om er soep van te trekken. Ze werd heet van
woede. Wat zal ze doen met dat mes? Wil ze mis-
schien grootvader nog afslachten?

„Wat zeg je daar, zou je maar het liefst dood
gaan? Hier heb je het mes. Stoot het jezelf in je
karkas.... Stoot het in je hart, dan sterf je met-
een en heb je je rust. Dan hoef je niet langer te
steunen en te kreunen. De dood staat vlak naast
je. Help hem toch een handje, dan kan hij je
meteen mee nemen....”

Mijn grootmoeder heeft een wreed gezicht.
Grapjes zijn haar vreemd. Zou ze werkelijk wil-
len, dat grootvader zich met dat mes door het
hart steekt? Ik was er een beetje ontdaan van,
meer door haar gezichtsuitdrukking dan door de
aانبlick van het mes.

Uit grootvaders ogen glanst een innig goedmoe-
dig lachje.

„Je bent een vreselijk wijf. Je lijkt door en
door op je Turkse vader. Schrik maar niet, Darië.
Ik luister niet naar haar. De mens mag niet ster-
ven door eigen hand, zelfs de dood mag hij niet
aanroepen. Iedereen draagt de dood in zijn ei-
gen merg van het ogenblik af, waarin hij wordt
geboren. Zie je, Darië, het geluk kun je wel aan-
roepen, dat komt, of het komt niet. Als je niet
goed bij je verstand bent, kun je ook om de dood
roepen. De dood komt toch wel, of je hem roept
of niet, hij komt als het zijn tijd is....”

Grootmoeder hield het grote mes in de hand.

„Praat toch niet zo veel. Breng het verstand
van dat kind niet op hol. Wil je dood? Daar heb
je het mes. Wil je niet dood, schei dan ook uit
met dat gejammer....”

Ze draaide ons de rug toe en bemoeide zich
verder weer met de kip. Energiek en met brute
halen sneed ze het beest de borst open, alsof ze

het zieke lichaam van de patiënt open sneed. Ze nam de darmen er uit en gooide die de honden voor, die op de drempel stonden, met hun blauwe tong ver uit de bek. Het hart en de lever lei ze nog warm op het haardvuur. Ze strooide er zout op, gooide ze daarna op een houten schotel en bracht ze bij ons in de kamer. Ze keek ons woevend aan.

„Daar, vreet op! Smakelijk eten!”

Een heerlijke lucht verbreidde zich om ons heen. Grootvader nam een stukje en begon er op te kauwen. De rest at ik op. Ik likte me de mond af. Waarom zou ik mijn mond niet aflikken....? Maar als grootmoeder vandaag weer een kip slacht, krijgt Ion ditmaal de lever; de duivel mag 'em halen!

Ook ik zal anders geen slechte dag hebben. Avendrea is reuze handig. Hij laat ons kleintjes droge mest, blaren en takjes bijeen zamelen, om een vuurtje te maken. Later stuurt hij ons de maïsvelden in, om zachte maïskolven op te snorren, die we in dat vuurtje gaan poffen. Omdat hij zo fraai commanderen kan, zullen wij hem vrijwillig, of eigenlijk niet vrijwillig, de helft van die gepofte maïs afstaan. Om zo'n kleinigheidje zullen we elkaar heus niet kwaad aankijken. De hele nacht door gaan we maïs poffen. Als we dorst hebben drinken we water uit de put aan het benedeneind van het dal.... Gângu, de onnozele, zegt tegen Avendrea:

„O-o-om A-a-w-wendrea, eten w-wij v-vanavond w-weer me-meloenen?”

„Misschien wel.”

Avendrea pleegt kleine diefstallen. Vanwege zijn vriendschap met Avendrea loopt Ion nogal eens een pak slaag op.

In de winter komen de jongens nu eens bij de een, dan weer bij de ander samen, om de maïs voor de molen te pellen. Het maïspellen duurt meestal tot de vroege ochtend. Ze eten daarbij gekookte maïspap en donderjagen met de meisjes, die uit de omtrek op het pellen zijn afgekomen.

Avendrea brengt dan onder de arm een kip, een gans of een kalkoen mee, al wat hij op dat ogenblik maar op de erven van het dorp buit heeft kunnen maken. Mijn vader is bang, dat Ion de slechte gewoonten van Avendrea zou kunnen overnemen. Als Avendrea een geschikte compagnon vindt, dan gaat hij ook wel eens op paarden-diefstal uit. Twee jaar geleden heeft hij ons twee-jarig paardje uit de stal gepikt. Hij drong 's nachts de stal binnen, bond de twenter los van de krib en zeulde hem aan de halster mee het erf op. Hij sprong op de rug van het beest en galoppeerde weg. Op de jaarmarkt verkocht hij het aan de Zigeuners. Toen we eindelijk het spoor hadden gevonden, liep het dood. Een hele maand lang kwam de dief niet bij ons thuis. Maar eens op een keer diende hij zich bij mijn broer Ion aan, of hij van de prins geen kwaad wist.

„Goeienavond, tante Maria....”

„Goeienavond, Avendrea.... Jij hebt ons twee-jarige jonge paard gestolen!”

„Ik — !?”

„Wie anders?”

„Tante Maria, de duivel mag degene halen die het paard heeft gejat, waar hij die smeerlap tussen hemel en aarde maar vinden kan....”

Mijn moeder schoot in de lach. Ook Avendrea lachte.

„Maar hopelijk zal je van nu af aan ons huis links laten liggen en uitscheien met je roverijen.”

„Nooit zal ik bij jullie weer iets weghalen. Het dorp is groot genoeg.”

Sindsdien heeft Avendrea bij ons niets meer gestolen. Onze andere dieren heeft vader op de markt verkocht, toen hij in de klem zat en niet wist, waar hij maïs vandaan moest halen, om ons door de winter heen te helpen en voor de hongerdood te bewaren. Op die manier hielden wij alleen het oude vospaard over.

Ik herinner me uit de tijd, toen ik heel klein was, nog een bosje, aan de kant waarvan we uitrustten. De paarden lieten we met de voeten aan

elkaar gebonden grazen. De weg naar Kusj snijdt het bos, middendoor. In het najaar gingen we met vader naar de grote jaarmarkt. Ik zat in elkaar gehurkt op de wagen. We reden de straatweg langs, in de richting van het bos. Wij probeerden de paarden uit te laten rusten, voor we door het bos moesten. Je kunt nooit weten, wat er in zo'n bos gebeurt. Uit de bomen van achter de struiken of uit een greppel kan eensklaps een bandiet met opgeheven revolver of met een knuppel te voorschijn springen: „Halt....!”

Bij zo'n gelegenheid gedraagt ieder zich al naar de voorraad moed waarover hij beschikt. Men timmert op de paarden los en jakkert weg. Achter zich hoort men dan schieten en vloeken. Men wordt door de kogel getroffen of men brengt er het leven af, net zoals het valt. Maar het kan ook gebeuren dat men blijft liggen met een verpletterd hoofd en gebroken ledematen. Dat is dan geen kwestie van geluk; dat heeft men te wijten aan de handigheid van de struikrovers. Dikwijls is het voorgekomen, dat de bandieten een touw over het pad spanden, zodat de reiziger, die er vandoor wilde gaan, in de strik bleef hangen. Het paard struikelde, viel. De rovers, woedend over het feit dat de reizigers zonder hun tol te betalen de plaat wilden poetsen, gaven hun een pak slaag, kleedden en schudden ze uit. De aldus geplunderden bleven op de weg liggen. Maar de bandieten kropen terug in het bos. De reizigers moesten vaak tot de volgende ochtend wachten, alvorens er andere mensen door het bos kwamen, die hun wonden konden verbinden. De bandieten verstopten zich in hun schuilholen.... Zo is het heel wat mensen vergaan. Maar ons ging het zo niet....

Het bos werd juist gerooid. De oude bomen werden geveld, de takken afgekap't en naar de stad gereden. Uit de oude wortelstoelen schoten nieuwe lootjes op. Het kleine, verjongde bos zal weer groot en dicht worden.

Met het oude bos zijn ook de rovers verdwenen.

In de maïs of de tarwe kunnen zich de bandieten niet zo goed verstoppen en evenmin hun sporen uitwissen....

Met de voeten trappen wij het gras plat, we rukken het uit, we maken er een bergje van en kunnen op die manier zacht zitten. Vandaag is Avendrea weer onze hoofdman. Hij deelt zijn commando's uit.

„Ga naar het land van de Banasjeni's. Ze hebben hun maïs laat verbouwd. Die is nog jong en zacht. Vooruit, haal in je hemd zoveel je maar meesjouwen kunt.”

Wij gaan het maïsveld in. De wind ruist in de maïsbladeren. Ook wij laten ze ruisen. Wij betasten de kolven, scheuren de hulsels aan de top open en onderzoeken met onze nagels de hardheid van de korrels. Als ze zacht zijn, breken we de kolven af en stoppen die in ons hemd. Maar zijn ze hard, dan laten we de maïskolf grijnzend haar gele tanden vertonen en snorren verder.

Regen is er genoeg gevallen. De oogst is best.. Wij hebben ons bevel opgevolgd en goed uitgevoerd. Wij schudden onze buit voor de voeten van Avendrea uit.

Boven Belitori is de maan als een sikkkel opgegaan. De maan heeft donkere plekken, alsof iemand er met vingers vol pek aangezeten had. Die vuile vingers hebben hun prenten achtergelaten. Lelijke afdrukken. Het maanlicht is somber, grijs en blauw als smook. De najaarshemel is doorschijnend als glas. De Roversweg glanst melkbleek.

Er vallen veel sterren.... Avendrea geeft ons bevel, droge mest bijeen te rapen. Wij verdelen ons over de stoppelvelden, waar de paarden gisteren hebben gegraasd.... Wij rapen gedroogde paardenvijgen op en vullen daarmee onze hemden.... Wij dragen de mest en de maïskolven in hetzelfde hemd. Avendrea neemt een paar dorre takjes, stapelt die op tot een brandhaardje en legt er droge mest bovenop. Daarna haalt hij uit zijn hes een lap, waarin hij vuursteen, staal en

tonder bewaart. Hij neemt de vuurslag in de hand, slaat er met het staal op, zodat de vonken ketsen en de tonder in gloed steken. De tonder smeult en glimmert. Ten slotte brandt het vuurtje. Wij gaan er in een kring om heen zitten.

Ook in Belitori glimpen zulke vuurtjes. Twee, drie, vier. En hetzelfde schijnsel zien we flakkeren in de buurt van Garavaneti. Daar zijn ook troepjes kinderen net als wij, die 's nachts de paarden laten grazen. Wij snijden stokken aan de kant van het bos en maken ze spits. We rijgen er de maïskolven aan en poffen ze boven het vuur. We vergeten niet, steeds droge mest op het vuur te strooien.

Wij vormen een troepje van acht. We hebben al veertig maïskolven gepoft. Avendrea deelt de kolven uit. Hij houdt er vijftien voor zichzelf. Wij beginnen te eten. Warm zijn de maïskolven, bijna gloeiend. Ze smaken heerlijk. De korrels zijn zoet en sappig van binnen. Onze pens zwelt er van op. We krijgen dorst. We gaan over het grasland naar de put. De put ligt achter in het dal. Naast die put staat een oude olm. Iemand heeft lang geleden tegen de stam van de olm een oud heiligenbeeld gespijkerd. Indertijd was het natuurlijk glimmend nieuw. Nu is het door de regen uitgewist. Rupsen en allerlei insecten hebben hun sporen er op achtergelaten. De uitgemergelde Christus ziet er niet meer uit, of hij aan het kruis geslagen was, maar alsof hij er met touwen aan hing.

Wij drinken zoveel water als onze buik maar bergen kan. Tutanu dringt zich vóór Avendrea naar de putrand. Ook Gângu deed dat.

„O-o-om A-awendrea, e-eten we-we v-vandaag ook me-meloenen?”

„Als je dat graag wilt. . . .”

Wij beraadslagen. Vlak in de buurt zijn enkele akkers met meloenen en hutjes van bewakers. Ingeval gevaar dreigt, zouden we er te paard van door kunnen gaan.

Avendrea heeft een met ijzer beslagen stok, wij alleen dunne rijsjes, waar we de paarden mee op-

jagen. Wij hebben stokken nodig, we gaan meloenen kapen. Avendrea heeft ook een mes. We snijden stokken in het bos. Nu zijn we duchtig gewapend. We klimmen te paard en rijden naar de tuin met meloenen. Wij landen daar aan. Ik en Itsicu blijven aan de zoom van het land staan en houden de acht paarden bij de halsters. Ik houd er vier, Itsicu houdt er ook vier. De paarden zijn slim, ze geven geen kik. Ze hijgen lichtjes door de neus. Hun hete adem omhult mijn hele hoofd.

De anderen kruipen op handen en voeten door het stoppelveld, we kunnen ze haast niet zien — kleine hoopjes mens die zich voortbewegen. Bang zijn we niet. We horen geen honden blaffen, geen mensenstemmen. De tuin met meloenen schijnt verlaten te zijn. Nu zullen we onze balgen eens volstoppen met meloenen! We hebben ondertussen al weer flink trek gekregen.

Grijs is de nacht. De mismaakte maan klimt hoger. De krekels sjirpen. Hoog aan de lucht trekt krijsend een zwerm kraanvogels. De kraanvogels krassen: Kráá. Kráá. Kráá. Het lijkt op het gekrijs van mensen.

„Pief-paf....!”

Twee korte weerlichtstralen, twee schoten rijten de stilte van het donker. Hals over kop komen de meloenendieven aanhollen. Vijf donkere gedaanten rennen naar ons toe.

„Waarom sla je me?”

„Waarom zou ik niet slaan? Je wou ons toch doodschieten?”

We horen een klap, net of er op een volle zak gemept wordt. Er volgt geen kreet van pijn op. De achtste van het troepje komt op ons toe, zonder haast te maken —, Avendrea. Hij voegt zich bij ons. In zijn hand heeft hij meloenen.

„Wat hebben jullie met je meloenen gedaan?”

„We hebben alles weggegooid....”

„Dan krijgen jullie alleen de schil van mijn meloenen te vreten.”

We springen te paard en rijden terug naar ons kamp. Het vuur smeult nog. Wij blazen het weer

aan. Het werpt zijn schijnsel door de duisternis. De meloenen, die Avendrea heeft meegebracht zijn groen en bitter. Hij snijdt ze open, bijt er in en gooit ze weg. De watermeloenen zijn niet dikker dan een vuist. Ook die zijn niet rijp. Hij proeft er even van en smijt ze daarna ook weg....

De paarden grazen op een steenworps afstand. Wij strekken ons uit op het gras en trekken de mutsen over de oren. Avendrea slaapt al.

In het dorp is geen gerechtshof. Er staan alleen een station en een postkantoor. Het gerecht zetelt twee dorpen verderop, in Cârligati aan de Calmatsui. Eéns in de week komt de rechter per rijtuig bij ons. De notaris haalt de acten uit de kast en spreidt ze op tafel uit. De rechter behandelt alleen zaakjes van niks. Klachten over diefstal van pluimvee of schapen, familieruzies en soms onenigheden over grondeigendom. Ernstige kwesties worden door de rechter naar Turnu verwezen.

De rechter is nog jong. Hij heeft een mooie bruinharige kop. Zijn vrouw heet Agripina. De vrouwen bij ons in het dorp noemen haar enkel Pipina. Dat moeten zij weten.... Er wordt beweerd, dat de rechter met een grote kist boeken gearriveerd is en als hij niet bij het gerecht behoeft te werken, steekt hij zijn neus dadelijk in die boeken. Hij is veel meer dan een uitdeler van vonnissen voor de mensen een onderwijzer, een verzoener.

De rechter zegt op zachtmoedige toon:

„Wie is de aanklager?”

„Gogu Linca,” zegt de notaris.

„En de aangeklaagde?”

„Stoianescu.”

Dat is de eigenlijke naam van onze Avendrea, Nicu Stoianescu....

„Waarover gaat de klacht?”

„Kippendiefstal.”

Linca en Avendrea komen voor de heren. Het gemeentehuis zit vol mensen.

„Waarom heb je zijn kippen gestolen?”

„Ik zal u precies vertellen, hoe dat in elkaar zat.”

Avendrea bekent nooit. Degenen, die hem aanklagen, hebben nooit een bewijs. De aanklacht berust uitsluitend op verdenkingen. Zonder bewijs kun je niemand veroordelen. Avendrea wordt niet gestraft.... Alleen heeft hij tijdens het vooronderzoek van Mielusjel op zijn baadje gehad.

Ciocosja treedt de zaal binnen. Ook haar moeder Uturica komt in de zaal. Ciocosja's rug is gekromd. Ze is al zeventig jaar. Al haar kinderen zijn op één na aan de tering gestorven. Ook haar man is al lang geleden aan de tering gestorven. Ze weet nauwelijks meer, hoe hij er uit zag.

Het huis van Ciocosja ligt tegenover het gemeentehuis, — een groot huis met veel vee en knechten. Ze heeft wijngaarden en bouwland. Achter op het erf woont in een heel klein huisje haar moeder Unturica, die evenals oom Burdulea al zeer dicht bij de honderd jaar is.

Ciocosja heeft grote wrijving met haar oude moeder vanwege een stuk land. Unturica heeft geen erfgenamen buiten haar. Ciocosja is de enige en absolute erfgename. Unturica heeft haar laten weten, dat zij haar na haar dood al het land nalaat. Maar daarmee is Ciocosja niet tevreden. Ze wil nu al van de rechter een ondertekende oorkonde hebben, dat ze alles zal krijgen. De advocaat heeft haar namelijk overgehaald, dit proces te voeren. In het dorp woont namelijk een advocaat, Vica Georgescu. Hij is altijd met strafzaakjes bezig en steeds op de been, om de mensen tot een proces te verleiden. Velen lachen hem in zijn gezicht uit:

„Wij zullen hard werken en u nog de centen brengen?”

Anderen zeggen niets en laten zich meeslepen in een proces.

De beklaagde moet dan naar de stad gaan, om daar een advocaat te zoeken. Doorgaans is het

twee handen op één buik wat hem en de advocaat van de tegenpartij betreft.

Ovidiu Ursu is advocaat in Rusj. Als ze voor de rechter staan, zijn de advocaten elkaars meest verbitterde tegenstanders, ze schelden elkaar en het hele mensdom op de onbehoorlijkste manier uit, alleen hun moeders besparen ze deze vervloeking nog. Als je zo toekijkt en luistert, zou je denken dat ze elkaar elk ogenblik naar de keel zullen vliegen. Maar ze denken daar in geen duizend jaar aan.... Als de rechter de hielen licht, zijn ze weer dikke vrienden. Ze gaan naar de herberg van Bucu; ze laten twee, drie kippen en een eendvogeltje braden, eten en drinken er goed van en amuseren zich. De mensen zeggen, dat ze hun inkomsten als broeders delen.... Wie weet nu, wat zulke heren denken en doen. Vica Georgescu is de zoon van een pope. Bijna elke advocaat stamt van een pope af....

„Nou ja, als ze op die manier een lekker leven kunnen leiden?”

„Alsof de popes zelf zo'n hondenleven hadden....”

„Ook de popes leven er niet slecht van. Maar advocaten verdienen meer. Ze brengen de strafzaken nog erger in de war, dan ze het al zijn. Ze praten enorm veel en erg mooi. Ze plunderen de mensen bij klaarlichte dag uit. De wet, waaraan ze ook hebben meegewerkt, staat immers aan hun kant. Kun je daar iets tegenover stellen?”

Vica Georgescu is de zoon van een pope uit Balta Sarata. Hij heeft zich genesteld naast de rechter uit Gârligati.

„Heb je een proces lopen, neefje?”

„Jawel. Mijn broer en ik hebben ruzie gekregen en elkaar afgetuigd. Hij gaf me een mep op mijn kop en toen heb ik hem aangeklaagd.”

„Komt in orde. Ik zal je verdedigen. Als je wilt laat ik hem tot dwangarbeid veroordelen, dankan hij in de zoutmijnen hakken, tot hij blind wordt.”

„Maar ik wil niet, dat ie blind wordt. Hij heeft toch kinderen.”

„Hij zal heus niet blind worden, dat was maar bij wijze van spreken. Maar ik zal hem mores leren, hij zal aan mij nog eens terug denken!”

„Waarom zoud-ie aan u terug moeten denken? Wat wilt u hem leren? Heeft ie u soms iets misdaan? We hebben broederlijk met elkaar gevochten, broederlijk zullen we de zaak bijleggen als hij tenminste schadevergoeding betalen wil.”

„Schadevergoeding?”

„Hij heeft me toch een barst in mijn kop geslagen? Ja, ja, dat heeft ie. Ik moest er mee naar de dokter. Die gaf me een papiertje en ik moest twintig lei neertellen voor het paperas en het stempel.”

Eindelijk lukte het dan de advocaat toch, de boer te bepraten. Het proces zal worden verdaagd. Steeds worden de processen verdaagd. Uit angst, dat hij misschien jarenlang in de nort terecht zal komen, neemt de tegenstander ook een verdediger. De ruzie tussen de gebroeders Drâmba brengt de twee advocaten, Vica Georgescu en Ovidiu Ursu, geld in het laatje.

Met processen worden ze overstelpt. Vica Georgescu heeft er zoveel, dat hij in het dorp een huis heeft gekocht, om zijn cliënten te laten zien, dat hij reeds inheems geworden is. Vervolgens schafte hij zich een licht rijtuigje met twee paarden aan.

Ernstiger kwesties worden behandeld door de rechter te Cârligati. Maar de rechter gaat op vrije dagen ook nog tien à twaalf andere buurtschappen af, om mindere zaken op de plaats zelf uit de wereld te helpen. Advocaat Vica Georgescu rijdt met zijn wagentje achter de rechter aan, dorp in en dorp uit, of hij er iets te doen vindt, ja dan neen. Alleen, opdat de mensen hem zullen zien en weten, tot wie zij zich ingeval van ernstige wrijvingen kunnen wenden.

„Dat is een advocaat!” hoor ik iemand achter mij zeggen.

Nu kennen de kinderen hem ook al. Hij neemt de hoed af en knikt naar alle kanten. Tegen de

oudere vrouwen zegt hij zelfs: „Ik kus u de hand
.... Ik kus u de hand....”

Dioaica, de vroedvrouw, laat zich met hem in
tot een gesprek:

„Zo'n voornaam heerschap als u wil mij de hand
kussen? Dat doet u immers toch niet. Waarom
zegt u het dan? Mijn hand is er niet, om gekust
te worden. Die heeft veel te veel — ja, hoe moet
ik dat nou netjes uitdrukken — in vrouwenbui-
ken zitten woelen....”

De geldkist van de advocaat komt van liever-
lede vol. Ze stroomt bijna over. Hij liet bekend
maken, dat hij land wilde kopen. Waar hij maar
grond kon kopen, kleine of grotere stukken, goe-
de of slechte, verweg gelegen of vlak in de buurt
— Vica Georgescu kocht ze. Zijn cliënten zullen
die landerijen wel gratis voor hem bewerken.

„Waar kom jij vandaan, neefje?”

„Ver weg, uit Bacalesti.”

„Moet ik je verdedigen?”

„Ja, doet u dat alstublieft.”

„Geef mij dan twee briefjes van twintig, voor
het proces.”

„Dat zal ik, maar u moet mij uit de prut ha-
len....”

„Maak je maar geen kopzorgen. Wat heb je uit-
gehaald?”

„Niets heb ik uitgehaald, bij mijn ziel, daar
ben ik toch al veel te oud voor; ik kan niks
meer klaar krijgen....”

„Waarover gaat het dan?”

„Over mijn dochter....”

Naast de oude baas staat, met haar knapzak in
de hand, een heel jong meisje, mollig als een bal
gehakt. Ze perst haar mond dicht en bijt zich op
de lippen.

„Wat heeft het meisje dan uitgevoerd....?”

„Dat is geen meisje meer, meneer, dat is een
vrouw....”

„Het gaat dus over een echtscheiding.”

„Nee, van echtscheiding is geen sprake. Kijk
eens hier meneer, ze leefde met een man, maar

echt voor de wet getrouwd was ze niet. We waren nog niet naar het gemeentehuis geweest, om hen in het register te laten opnemen.... En nu is ze bij haar kerel weggelopen."

"Dan is de kwestie toch doodsimpel...."

"Hoezo doodsimpel? Indertijd, toen ze bij die vent vandaan liep — ze was helemaal niet op hem gesteld, ze zegt dat ie helemaal geen man was, ze wil niet meer met hem leven — indertijd heeft ze ook al haar spullen mee naar huis teruggebracht...."

"Waren dat haar eigendommen?"

"Natuurlijk waren het haar eigen spullen. Nu zegt dat stuk schoonzoon van me in zijn woede omdat zij hem de schande aandeed, bij hem weg te lopen, dat ze hem heeft bestolen en behalve haar eigen goed ook dingen heeft meegenomen, die van hem zijn.... Niet waar, mijn kind, zo is het toch?"

"Zo is het, vader."

Vica Georgescu denkt lang na.

"Dat is moeilijker dan ik dacht...."

"Wil je ons nu niet verdedigen?"

"Ik wil je verdedigen, dat wil zeggen: ik zal dat meisje verdedigen."

"Wat voor meisje? 't Is een vrouw, ze was toch getrouwd, ze was bij een man, ook al heeft ie dan niks met haar kunnen doen, omdat ie geen echte man was."

"Nou goed, vrouw dan. Ik zal deze vrouw verdedigen.... Maar dan moeten jullie er iets op toe geven...."

"Geld?"

"Precies!"

"Nee, ik kan niet meer betalen...."

"Heb je ossen?"

"Ja, die hebben we." De oude doet een pas achterwaarts. „Maar goeie help, waarom vraagt u naar die ossen? U zou toch zeker die ossen niet van me vergen. Dat is toch ons bestaan! Wat moeten wij beginnen zonder ossen? Als je geen ossen hebt, is dat hetzelfde alsof je geen handen of voe-

ten had. Ik stuur mijn dochter dan maar liever terug naar die man, die geen man is...."

„Ik ga niet terug, vader, ook al sla je me dood. Ik ga nooit weer terug....!"

„Schrik maar niet, neefje, voor geen geld ter wereld zou ik jou je ossen willen ontnemen. Ben ik soms een struikrover? Heb ik soms geen hart in het lijf? Als ik geen hart had, ja, dan woonde ik in de stad en zat ik niet hier, om in dit armzalige dorp mijn tijd te verknoeien. Ik ben louter en alleen hier gaan wonen, om jullie te helpen als je dik in de processen zit, zodat ik kan zorgen, dat de rechter jullie niet voor elk wissewasje achter de tralies gooit. Waar komen jullie vandaan?"

„Uit Bacalesti...."

„Heb je een ploeg?"

„Wat leutert u nou weer over een ploeg...."

„Ik heb in Bacalesti een stukje grond gekocht van Stroë Geambasju...."

„Daar heb ik geloof ik van horen spreken.... Het perceel van Stroë Geambasju ligt onderaan de heuvel, het is geen stukje grond, zoals u zegt, maar een reuzenperceel."

„Nou ja, men kan het een perceel noemen, voor mij is het toch maar een reepje grond."

„Geluk er mee! Het land onder aan de heuvel is prachtige grond, zo goed als boter. Mijn land zit vol stenen. Ik verbouw tarwe.... en er groeien distels.... Als ik maïs verbouw, dan komen er ook distels op. Ik heb het geërfd van mijn schoonmoeder, ik hoop dat ze de kouwe koorts krijgt."

„Ze is toch dood, vader, onze grootmoeder Glafira, hoe kan ze dan nog de kouwe koorts krijgen?"

„Ik dacht aan het vagevuur...."

„Ahááá....!"

„Zoals ik dus al zei — ik heb een klein lapje grond in Bacalesti, — ik zal zorgen, dat dit meisje geen proces op de hals geschoven krijgt."

„'t Is geen meisje, maar een vrouw, aangezien...."

„Ik weet 't al.... omdat ze bij die man woonde....”

„Helemaal geen echte man, 't arme kind....”

„Ik sleep haar als een bloem in de morgendauw uit dit vuile proces. Geef me nog twee briefjes van twintig....”

„Ik heb toch al gezegd, dat ik die geven zal....”

„Maar ik heb nog iets op het hart, zo van mens tot mens gesproken, van hart tot hart. De briefjes van twintig heb ik nodig voor de papieren. Ik zal mijn best doen voor je dochter, en jij moet mij een wederdienst bewijzen, door mijn land te bewerken. Je moet het ploegen en bezaaien — ik zorg natuurlijk voor zaaigraan —, later zichten en de oogst binnen brengen.... Het stro mag jij houden. In ruil daarvoor geef je mij twee biggen.”

„Ik heb er zelf maar twee.”

„Ja, nu, maar in de zomer werpt de zeug toch nog eens.”

„Nee, die werpt niet meer.”

„Hoezo, is het beest onvruchtbaar?”

„Neen, ik heb geen zeug.”

„Heb je ze geslacht?”

„Neen, begraven. Ze is aan de varkenspest gekrepeerd. Ik heb ze vergeefs laten belezen en haar gaatjes in de oren geprikt. Ik heb haar alle mogelijke soorten duivelsdrek en nieskruid onder de huid gestopt — niks hielp, ze ging er an....”

„Mijn innige deelneming....”

„Wat bedoelt u nou weer?”

„Ik leef met je mee, omdat het varken gekrepeerd is....”

„Nou zeg dat dan alstublieft meteen; ik snap niks van hetgeen u zegt.... Waarom leeft u met me mee? Als het beest niet gekrepeerd was, had u er ook geen hap van gegeten. Het is gebeurd, toen Malina nog heel klein was.”

„Wie is Malina?”

„Dat ben ik....,” zegt het dikkertje.

„Afgesproken dus; we zijn het er over eens. Jij geeft twee briefjes van twintig en twee biggen

en ik zorg, dat Malina uit de klem wordt gehaald. Het is een ernstige kwestie. Diefstal! En omdat ik dit proces met het hart en het verstand zal voeren, ga jij op mijn grond werken. Zoals ik al zei, het stro mag je houden."

"Maar het zijn maar even drie hectare!"

"Ja, ja.... maar het proces is ook geen kleinigheid! Diefstal....!"

"In Gods naam, dan zal ik het land bewerken."

In heel de omtrek is geen dorp, waarin de advocaat geen grond bezit. In het dal van de Olt heeft hij zelfs bos gekocht. Hij leent geld tegen rente uit. Hij perst hoge rente uit zijn debiteuren. Ook de herberg in Cârligati tegenover het gerechtsgebouw, waarin het alsmaar drukker wordt, behoort aan Vica Georgescu, ook al heet het „Gemeente-koffiehuis". Boven de deur hangt een groot bord „In de Weegschaal der Gerechtigheid. Eigenaar: Barbu Caus".... Iedereen die daar iets drinkt of ook niet drinkt, weet, dat Barbu Caus niet anders is dan een stroman, ook maar een lid van het personeel in deze „Weegschaal der gerechtigheid".

"Drink je er iets behoorlijks?"

"Bocht; maar duur."

"Als op het grote bord stond: Eigenaar Vica Georgescu, zou je er dan beter en goedkoper kunnen drinken?"

"O nee!"

"Nou, wat wil je dan...."

Met honingzoete stem roept de advocaat het meisje naar zich toe. Hij aait haar onder de kin.

"Kom over een uurtje op mijn kantoor, Malina, dan moet je me eens precies vertellen, hoe de vork in de steel zit; dan kan ik je beter verdedigen, snap je wel? Als ik alle feiten weet, heb ik tijd om er over na te denken, wat ik de rechter vertellen moet, om hem op een dwaalspoor te brengen."

"'t Was net zo, als mijn vader zei. Ik nam alleen mijn kleren mee terug. Geen draadje wol er bij, dat mij niet toekwam."

„Of je iets hebt meegenomen, ja of nee, je moet toch maar komen, om mij nader in te lichten.”

„Met mijn vader?”

„Beter alleen.”

„Maar vader zal buiten bij de deur blijven wachten! Weet u.... ik ben zo bang....!”

De oude man gaat weg; doodop. Hij gaat tegen de heining zitten en steekt zijn pijp op. Hij houdt zijn pelsmuts tussen de knieën. Zijn haar is al in geen maanden meer geknipt. Het hangt hem in woeste vlokken tot op de even warrige baard.

„Waar ben je dan bang-voor?”

„Ik zou zo graag als meisje willen trouwen....”

„En ik dacht dat je al getrouwd geweest was!”

„Ja, dat was ik ook, maar ik had het net zo goed niet kunnen zijn....”

„Wat ben je toch dom....”

„’t Is mogelijk, maar ik blijf liever dom.”

„Kom bij me, zoals ik tegen je zei. Dan zullen we daarover ook eens praten....”

„Ik neem mijn vader mee. Hij blijft buiten de deur staan.”

De oude baas scharrelt in zijn knapzak. Hij haalt er een stuk maïsbrood uit, strooit er zout op en neemt een hap, kauwt en slikt.

„Malina, heb jij geen honger?”

„Nee vader, ik heb geen honger.”

De deurwaarder roept de namen van de twee partijen af.

„Ons proces wordt uitgesteld, zegt de oude man, tot we de advocaat de centen hebben gebracht....”

Naast de deur staat een kerel als een boom zo lang, met een gezicht zo bleek als witkalk en een lange, schrale hals. Zijn kleren zijn verfrommeld, als had hij in de goot gelegen. Malina kijkt hem lange tijd aan, als had ze hem nog nooit voordien gezien. Ze neemt hem secuur op....

„Bij die laml— moest ik als vrouw gaan huizen, om huis en hof te krijgen. Voor hem heb ik Danila in de steek gelaten. Liever vreet ik zout en kijk recht in de zon op....”

„Vreet dan zout....!”

Malina doet een hap uit de maïskoek van haar vader. Ook zij strooit er vooraf zout over, dat ze in een punt van het boerse servet geknoopt hebben.

„Danila zal wel met me trouwen. Hij zal me wel een pak rammel geven, maar daarna schenkt hij mij vergiffenis en trouwt met me.... Ik heb vandaag al aan de heining met hem staan praten. Als ik deze beroerde rechtszaak maar achter de rug had.”

De lange slungel loopt naar haar toe, grijnst en laat zijn tandstompen zien.

„Zo'n ellendeling ben je dus, Vâlcu, dat je ons tot voor de drempel van de rechter hebt gesleept....?”

„Als jij mijn spullen gapt.”

„De handen van degene zullen verdorren, die jou heeft bestolen, ook al ging het maar om een draadje wol. Je weet heel goed, dat ik jou niet heb bestolen, dat ik niets wil hebben van het geen jou toebehoort, — je zegt dat alleen maar, om ons in het ongeluk te storten.... Je tong zal verdorren, Vâlcu, omdat je leugens spreekt.”

„Vervloek me maar, zo hard je wilt, ik zal zorgen dat dit proces doorgaat, al moest ik daarvoor naar de hoogste rechter gaan.... Mijn kleren heb je gegapt.”

„Jouw kleren? Ik zag je er liever dood in liggen. Denk jij alleen maar aan je kleren?”

„Waarom zou ik niet....?”

De deurwaarder roept hen op. Ze gaan gedrieën naar binnen. Ze komen al heel gauw weer naar buiten. Advocaat Georgescu loopt hun op de hielen:

„Toen ik zei, dat ik het proces zou laten verdaggen, wist ik ook waarom. En nu is het inderdaad verdaagd.”

Hij gaat naar het café „In de Weegschaal der Gerechtigheid”. De cliënten lopen hem na.

„Laten we een moerwijntje nemen, als hartversterking. Ik heb vandaag nog meer werk.”

„Noemt u dit dan werken? U praat toch alleen maar. Ik zou u wel eens tarwe willen zien zichten.”

De advocaat kan tegen een grapje. Hij lacht.

„Mijn mond is goud waard. Onvervalst goud Drie moerwijnjes, Barbu, deze baas hier betaalt.”

De herberg is vol volk. Sommigen drinken voor hun plezier, omdat ze hun proces gewonnen hebben, anderen uit verdriet, omdat ze het hunne hebben verloren.

„Zou het niet beter geweest zijn, als je je met neef had verzoend?”

„Ik zou er niet beter afgekomen zijn. Vijf lei boete heb ik moeten betalen.”

„We werden elkaars vijand. De duivel heeft zijn staart tussen ons in gestoken.”

Advocaat Vica Georgescu pakt Malina weer onder de kin.

„Kom je straks bij me?”

„Met mijn vader, ja....”

„Waarom trouwt u niet, mijnheer de advocaat? U bent jong, u hebt een huis en u verdient veel geld,” zegt verbaasd de oude man.

„Hè, ik ben toch niet gek? Een vrouw kost geld, na de bruiloft komen er kindertjes,.... en andere dure uitgaven.”

„Als uw vader, de eerwaarde pope, er net zo over gedacht had als u, zou u nooit op de wereld gekomen zijn!”

„We leven nu in andere tijden, vadertje, in moeilijke tijden.”

In de zomer, na het dorsen, brengen de boeren uit het hele rechterlijke district hun wagens volgeladen met graan naar de magazijnen van de advocaat en laden ze daar af. In het najaar brengen ze wagens en wagens vol met maïs. De advocaat verkoopt dat graan pas in het voorjaar, als de prijzen stijgen en de boeren bijna gek worden van verlangen naar een schotel maïs- of tarwemeel.

Ciocosja heeft de raad van Vica Georgescu op-

gevolgd en haar moeder een proces aangedaan. De verdediger van moeder was Ovidiu Ursu, meester in de rechten.

De jonge rechter slaat het dossier open. Het is een dikke versleten map met papieren. De partijen worden opgeroepen. Unturica is vrijwel blind en verbreidt een onaangename lucht van schimmel om zich heen. Zowel zij als haar dochter, hobbelen de zaal binnen, leunend op stokjes. Hand in hand komen ze de zaal ingeschuifeld. De advocaten halen hen van elkaar. De beide oude wijfjes staan voor het traliehekje, dat het vertrek in tweeën deelt.

De rechter stelt aan beide vrouwen dezelfde vraag:

„Wilt u zich niet met de tegenpartij verzoenen?”

„Nee,” zegt Ciocosja en kijkt haar moeder grimmig aan. Ze zou haar voortbrengster het liefst levend opvreten, als dat haar mogelijk was.

„Nee,” antwoordt met een stem, die als 't ware uit het graf opkomt, Unturica. Ook zij neemt haar dochter op met vlamme blikken, zij het ook, dat ze haar nauwelijks herkent. Daarna voegt ze er aan toe: „Ze wil mij mijn land afnemen, ze wil mij dakloos maken en prijsgeven aan de hongerdood, mijnheer de rechter. Ze wil mijn grond hebben. Ze kan niet eens wachten, tot ik dood ben!”

„Wie bewerkt die grond?” vraagt de rechter.

„Ik,” zegt Ciocosja.

„En wie trekt er het profijt van?”

„Ik beheer de opbrengst.”

„En wat krijgt uw moeder?” vraagt de rechter.

„Ik geef haar te eten. . . .”

„En je bent daar niet mee tevreden?”

„Nee, mijnheer de rechter.”

„Waarom eigenlijk niet?”

„Omdat de grond niet op mijn naam staat. . . . Mijn moeder wil maar niet doodgaan. Ik ben bang, dat ze die grond nog voor ze dood gaat, aan iemand verkopen zal. Er zitten haar doorlopend allerlei flemerts aan de oren te smoezen, die dat

land graag in eigendom zouden hebben. De Risca's zijn familieleden van ons, in de verte tenminste. De zoon van Risca bracht mijn moeder onlangs een zak vol rozijnen en wou haar toen bepraten, hem die grond over te doen."

Het proces werd verdaagd. De processen worden alsmaar verdaagd. De advocaten kijken heel ontevreden.

"Waarom hebt u het weer verdaagd?"

"Om tijd te winnen, en de cliënten de gelegenheid te geven, de kwestie bij te leggen," antwoordt de rechter.

Notaris Stanescu schrijft in het procesverslag: Nieuwe termijn bepaald ter verzoening der wederpartijen.

Ciocosja neemt haar moeder bij de hand. Ze verlaten samen het gemeentehuis. Ze lopen de binnenplaats over. Ze komen op straat. Ze kijken naar links en naar rechts, om niet door een of andere wagen overreden te worden. Ze gaan samen hun erf op en in het voorhuis zitten.

"Wat wil je hebben, moeder?"

"Een schotel melk — —, roer er de maïspap goed fijn doorheen!"

Avendrea snurkt. Itsicu wordt wakker en gooit paardevijgen op het vuur. Het is kil geworden en wij zijn allemaal wakker. We schudden ook Avendrea wakker, halen de paarden op en rijden terug naar het dorp. Avendrea fluit een liedje.

Tegen de middag verspreidde zich in ons dorp het nieuws, dat men in de meloenentuin van Adâncata de oudste zoon van Papusjoi dood had aangetroffen; de hersens ingeslagen. Hij lag dood met een pistool in de hand.

Van mond tot mond gaat het gerucht:

"Hebben jullie het al gehoord? Câtica is jongstleden nacht door struikrovers vermoord."

"Ze hebben de zoon van Papusjoi vermoord!"

Het klinkt als de ratels van de kinderen op Goede Vrijdag, en toch zijn het maar vrouwen-tongen.

Niculaë Mielusjel, de gendarme, klom op een kar, begeleid door de notaris, de rechter en dokter Ganciu. Alsof de duivel hun op de hielen zat, zo reden ze naar Adâncata. . . . Tegen de middag brachten ze het lijk mee terug, legden het voor het gemeentehuis neer, dekten het toe en zetten er wachtposten bij. Het hele dorp staart naar de planken heining rondom het gemeentehuis als het kalf naar de nieuwe schuurdeur.

Het duurde niet lang, of men vroeg verbinding aan met de stad. De dokter komt uit het gemeentehuis en wrijft zich in de handen.

„Roep Ciresj. . . .”

De gemeenteklerk ging als de wind de ziekenoppasser halen. Hij is de langste kerel in heel het dorp. Hij is twee hoofden groter dan iederen. Hij is de rechterhand van de dokter, onze Ciresj. . . .

„Breng mij mijn tas,” zegt de dokter.

Ciresj kwam alras met de grote leren tas aanzeulen. Men haalde de grote tafel uit het gemeentehuis, waaraan doorgaans de rechter plaats neemt, als hij zijn vonnissen velt, en zette die op de binnenplaats neer, onder de acacia.

Mielusjel staat met het geweer over de schouder voor de ingang, zodat geen mens naar binnen kan. Alleen Ciresj, de rechter, de notaris, de dokter en twee bewakers hebben toegang. Men legt de dode op de tafel neer en kleedt hem uit. De dode is vuil, sinds hij gedoopt is heeft hij geen water meer aan zijn lijf gehad.

De duivel heeft mij in het oor geblazen, om op de heining te klimmen en alles goed in mij op te nemen. Dokter Ganciu krijgt mij in het vizier:

„Kom ereis. Wou je graag zien, hoe ik het lijk in mootjes snijd?”

„Waarom niet?”

„Ga dan naast me staan en houd mijn tas vast.”

Ik ga naast de dokter staan. De tas is van leer gemaakt. Er zitten messen, scharen en fijne punt-dingen in. In de tas zie ik ook een zaagje. Ciresj bibbert als een espenblad. Hij trilt als een espen-

land graag in eigendom zouden hebben. De Risca's zijn familieleden van ons, in de verte tenminste. De zoon van Risca bracht mijn moeder onlangs een zak vol rozijnen en wou haar toen bepraten, hem die grond over te doen."

Het proces werd verdaagd. De processen worden alsmaar verdaagd. De advocaten kijken heel ontevreden.

"Waarom hebt u het weer verdaagd?"

"Om tijd te winnen, en de cliënten de gelegenheid te geven, de kwestie bij te leggen," antwoordt de rechter.

Notaris Stanescu schrijft in het procesverslag: Nieuwe termijn bepaald ter verzoening der wederpartijen.

Ciocosja neemt haar moeder bij de hand. Ze verlaten samen het gemeentehuis. Ze lopen de binnenplaats over. Ze komen op straat. Ze kijken naar links en naar rechts, om niet door een of andere wagen overreden te worden. Ze gaan samen hun erf op en in het voorhuis zitten.

"Wat wil je hebben, moeder?"

"Een schotel melk — —, roer er de maïspap goed fijn doorheen!"

Avendrea snurkt. Itsicu wordt wakker en gooit paardevijsen op het vuur. Het is kil geworden en wij zijn allemaal wakker. We schudden ook Avendrea wakker, halen de paarden op en rijden terug naar het dorp. Avendrea fluit een liedje.

Tegen de middag verspreidde zich in ons dorp het nieuws, dat men in de meloenentuin van Adâncata de oudste zoon van Papusjoi dood had aangetroffen; de hersens ingeslagen. Hij lag dood met een pistool in de hand.

Van mond tot mond gaat het gerucht:

"Hebben jullie het al gehoord? Câtica is jongstleden nacht door struikrovers vermoord."

"Ze hebben de zoon van Papusjoi vermoord!"

Het klinkt als de ratels van de kinderen op Goede Vrijdag, en toch zijn het maar vrouwen-

Niculaë Mielusjel, de gendarme, klom op een kar, begeleid door de notaris, de rechter en dokter Ganciu. Alsof de duivel hun op de hielen zat, zo reden ze naar Adâncata.... Tegen de middag brachten ze het lijk mee terug, legden het voor het gemeentehuis neer, dekten het toe en zetten er wachtposten bij. Het hele dorp staart naar de planken heining rondom het gemeentehuis als het kalf naar de nieuwe schuurdeur.

Het duurde niet lang, of men vroeg verbinding aan met de stad. De dokter komt uit het gemeentehuis en wrijft zich in de handen.

„Roep Ciresj....”

De gemeenteklerk ging als de wind de ziekenoppasser halen. Hij is de langste kerel in heel het dorp. Hij is twee hoofden groter dan ieder een. Hij is de rechterhand van de dokter, onze Ciresj....

„Breng mij mijn tas,” zegt de dokter.

Ciresj kwam alras met de grote leren tas aanzeulen. Men haalde de grote tafel uit het gemeentehuis, waaraan doorgaans de rechter plaats neemt, als hij zijn vonnissen velt, en zette die op de binnenplaats neer, onder de acacia.

Mielusjel staat met het geweer over de schouder voor de ingang, zodat geen mens naar binnen kan. Alleen Ciresj, de rechter, de notaris, de dokter en twee bewakers hebben toegang. Men legt de dode op de tafel neer en kleedt hem uit. De dode is vuil, sinds hij gedoopt is heeft hij geen water meer aan zijn lijf gehad.

De duivel heeft mij in het oor geblazen, om op de heining te klimmen en alles goed in mij op te nemen. Dokter Ganciu krijgt mij in het vizier:

„Kom ereis. Wou je graag zien, hoe ik het lijk in mootjes snijd?”

„Waarom niet?”

„Ga dan naast me staan en houd mijn tas vast.”

Ik ga naast de dokter staan. De tas is van leer gemaakt. Er zitten messen, scharen en fijne punt dingen in. In de tas zie ik ook een zaagje. Ciresj bibbert als een espenblad. Hij trilt als een espen-

boom die door de storm wordt gezwiept, van wortel tot kruin. Ganciu neemt hem op en glimlacht.

„Wat is er, Ciresj heb je het benauwd?”

„Nee, dokter.”

Hij werd geel als de bladeren van de acacia in het najaar. Zo geel werd onze Ciresj.

De dokter nam zijn mes en sneed de verpletterde slaap van het lijk open. De dode ligt met wijd gesperde ogen, ongeschoren, met een scheef gehouden gezicht. De dokter pakt de huid boven de slapen vast en stroopt die neer tot in de nek. Het schedeldak wordt zichtbaar; het blank gebeente treedt aan het licht.

„Geef mij de zaag.”

Ik reik dokter Ganciu de zaag. Hij begint op een bepaald plekje te zagen. Het voorhoofdsbeen van de dode knarst onder de tandjes van de zaag.

„Dokter — !”

„Wat is er toch, Ciresj?”

Ciresj heeft geen tijd meer, om antwoord te geven. Zijn knieën werden zacht als boter, hij rolde zo lang als hij was tegen de vlakte.

„Raap 'em op en breng 'em weg.”

De twee bewakers pakken hem bij schouders en voeten, zeulen hem tot op zij van het gemeentehuis en leggen hem in het gras neer. Daar laten ze hem liggen, tot hij weer uit zijn katzwijn bij zal komen. Aan de andere kant van de schutting staan de vrouwen en roepen:

„Bravo! Eén hoeratje voor de dappere held Ciresj!”

De dokter verricht meesterlijk werk. Hij sneed de slaapholte, het voorhoofd en de nek open. Het hoofd van de dode wordt open gezet als een dui-ventil, in tweeën gedeeld als een noot. Een zonnestraaltje viel op de grijsblauwe hersenmassa.

„Haal me een schotel!”

De notaris rent huiswaarts en komt terug met een tinnen wasbekken. Dokter Ganciu haalt de gelei-achtige massa uit de schedel van de dode, gooit ze in het bekken en maakt er stukjes van.

Daarna gaat hij allerlei dingen op papier zetten. Ik kon niet ontcijferen, wat hij allemaal neerkrabbelde. Hij schreef net, alsof er een troep vliegen sporen op het papier had achtergelaten. Weer nam hij het mes op en sneed de huid van de keel tot de navel en nog tot diep onder de navel open. Met een klein bijltje opende hij de borstkas. Hij nam de lever er uit en maakte er stukjes van. Hij nam er ook het hart uit, en deelde het in achten. Hij verwijderde ook de nieren en sneed ze in mootjes. Hij betastte de darmen en kriebelde een paar aantekeningen neer, daarna smeed hij al de ingewanden in de buikholte terug. Hij stak een draad door het oog van een naald en naaide de huid weer dicht, alsof hij een zak dichtnaaide. Ook om het hoofd naait hij de huid weer dicht. De dokter wies zijn handen en zei tegen de bewakers, dat ze de dode nu wel aan zijn familie terug konden brengen.

De familie Papusjoi wacht buiten. Ze leggen hun doorsneden en doorzaagde dode op een kar en rijden over de beek naar de „kleine kolonie”.

Ik bracht de leren tas van de dokter bij hem thuis. Daarna zocht ik mijn vriendjes op en wij speelden soldaatje.

Gendarme Mielusjel begon met het vooronderzoek van de moordzaak.

„Wie had onenigheid met de jonge Papusjoi vanwege een meisje?”

„Niemand had onenigheid met hem,” — antwoordt de burgemeester. „Câtica stond bij de meisjes niet hoog aangeschreven, hij was arm als de mieren. Alle Papusjoi's zijn doodarm. Als hij in leven was gebleven, dan had hij een vrouw moeten zoeken uit een ander dorp.”

„Wie waren er gisternacht bij de paarden?”

„Wie niet....? De hele dorpsjeugd ongeveer....”

„Roep alle jongelui bij elkaar, die vannacht met de paarden buiten zijn geweest.”

De twee onder-gendarmes gingen er op uit, om ons bijeen te trommelen. Men dreef ons op een

hoop bij het gemeentehuis. Avendrea en zijn neef Rosiu waren er ook bij. Gutsa Rosiu heeft een blond snorretje en een blauwachtige huid... De zoon van Treasca was er ook bij.

„Zeg op, wie van jullie heeft de jonge Papusjoi vermoord?”

Wij haalden de schouders op.

„Wij hebben hem niet vermoord....”

„Maar wie heeft hem dan vermoord? Zijn vader?”

„Misschien hebben de jongens uit Stanicuts het gedaan,” fluistert de kleine Treasca.

„Of die uit Caravaneti,” oppert Avendrea.

„Wie kan dat nou weten?” vraagt Gutsa Rosiu.

Mielusjel wordt razend. Hij loopt op ons toe en dreigt ons met de bullepees, om ons flink bang te maken.

„Zeg op, wat je weet, anders sla ik jullie dood!”

„Niks weten we....”

„Jullie weten van niks?”

„Nee,” antwoorden wij als één man.

Hij springt op ons af. De bullepees suist door de lucht. Hij raakt ons op de handen, waarmee we meteen ons gezicht hebben trachten te bedekken, hij raakt ons hoofd, onze ruggen, hij slaat tot er bloed vloeit.

De mensen rennen de binnenplaats van het gemeentehuis op.

„Mijnheer de burgemeester, Mielusjel slaat onze kinderen dood!”

Mielusjel hoort het getier. Hij gaat naar de poort, neemt zijn geweer en mikt op de mensen.

„Willen jullie mij verhinderen een moordzaak te onderzoeken? Dat is muiterij. Smeer 'em, of ik schiet!”

Iedereen wist, dat hij half zot was. Hij zou werkelijk in staat zijn, om te schieten. De mensen ontruimen de binnenplaats, maar ze blijven dreigend aan de buitenzij van de heining staan.

Mielusjel komt weer bij ons terug. Weer giert de bullepees door de lucht, kletst weer op ons neer, rijt ons de huid open, vlijmt in ons vlees.

Mielusjel is schor geworden door al zijn gebrul. Hij zweet en hijgt. Hij slaat ons, giet water over ons uit en begint weer opnieuw te slaan. De nacht kwam en de nacht ging voorbij. De schemering kijkt door de vensters.

Mielusjel gaat weg en klopt op het raam van het café. Hij wenkt Lenca en laat zich een ontbijt klaar maken. Hij eet, drinkt en komt terug.

„Beken!”

„Maar als we nou niks kunnen bekennen?”

Hij stuurt de gemeenteklerk er op uit, om de notaris te halen. De notaris komt in een slechte bui, omdat men hem voor het aanbreken van de dag al uit de veren heeft gehaald.... Het huis van de notaris staat naast het gemeentehuis.

Vaak kun je een dikke, rode kat met een lange snorrebaard over de schutting zien springen en over het erf van het gemeentehuis zien sluipen. Als de notaris zit te schrijven, zit de kat bij hem op schoot en hij aait haar. Maar als ze verhaart, dan pakt hij haar in het nekvel en smijt haar op de grond. De kat komt altijd op haar pootjes terecht.

„Waar is de kat, mijnheer de notaris?”

„Weet ik het, misschien in de keuken....”

„Ga haar halen. Brengt u mij die kat even....”

De notaris gaat naar huis hij komt terug met de kat op zijn arm. Mielusjel stuurde de klerk nog eens weg, om ook de vrouw van de notaris wakker te maken en haar te vragen om een naald en draad, waar je zakken mee kunt naaien.

„Mijn vrouw zal woedend zijn.”

„Kalm laten gaan. Het is in het belang van het vooronderzoek volstrekt gewenst.”

De vrouw van de notaris slaapt met de lui-ken dicht; ze slaapt een gat in de dag. De notaris is vroeger wakker dan zijn vrouw. Hij loopt steeds op de tenen rond, om haar niet wakker te maken.

De klerk komt met de naald en de draad.

De gendarme, Niculaë Mielusjel, pakt de kat bij het nekvel en duwt haar Gutsa Rosiu onder

het hemd, op de blote borst. Hij steekt de draad door de naald en naait het hemd van de jonge man dicht tot aan de kin. Hij bindt de mouwen van het hemd boven de ellebogen af. Hij geeft de jonge man bevel, zijn ceintuur stevig dicht te halen. Mielusjel begint met de bullepees op de kat los te ranselen. De kat probeert los te komen, maar ze kan niet. Ze slaat haar klauwen diep in Gutsa's vlees. Gutsa begint te brullen van pijn. Zijn hemd wordt rood van bloed. Mielusjel slaat maar door.

„Wil je nog steeds niet bekennen?”

„Ja, ik zal alles zeggen, brigadier!”

„Nou dan, wie heeft de jongen van Papusjoi vermoord?”

„Ik heb het gedaan!”

„Wie was nog meer bij je?”

„Ik was alleen!”

„Je liegt....!”

Weer ranselt hij op de kat los. De kat is wild geworden. Gutsa Rosiu ligt buiten westen. Mielusjel neemt de kat terug en stopt ze onder het hemd van Treasca.

Ook Treasca bekent, dat hij de jonge Papusjoi heeft vermoord.

„Met wie was jij daarginder....?”

„Met Rosiu....”

„En met wie nog meer?”

„Wij waren alleen..”

„Je liegt....!”

Ook de jonge Treasca gaat na enige tijd van zijn stokje.

Drie keer viel Avendrea als een dode neer. Drie maal heeft Mielusjel hem met water weer uit zijn bewusteloosheid bijgebracht. Maar er kwam geen kik over zijn lippen. Wij trilden van angst en koude. Wij trilden, tot een steen medelijden zou hebben gekregen. Gutsa Rosiu en de jonge Treasca werden geboeid, met de handen op de rug. Men bracht hen naar de stad, naar de gevangenis, vanwege de door hen gepleegde moord....

Mielusjel neemt ons vol deelneming op en zegt:

„Ik heb jullie voor niks geslagen....”

„Voor niks,” zegt Avendrea, „voor niks....”

De kat is aan de voeten van de gendarme gaan liggen; haar snoet en poten zitten vol bloed. Nicolaë Mielusjel trekt een gezicht vol afkeer. Hij tilt de voet met een zwaai op en schopt de kat met alle kracht in de buik. De kat giert door de lucht. Ze valt naast de uitgang op de grond neer. Ze komt op de poten terecht. Ze slipt haastig naar buiten en poetst de plaat.

Wij verlaten het gemeentehuis. We zien de kat vlak bij de heining zitten en haar poten met ingetrokken nagels likken....

III: HEILIGEN ZONDER OGEN

Aan de spoorbaan, in het derde huis bij ons vandaan, woont Dioaica, de kwakzalfster van het dorp. Dioaica heeft bij mijn broers en zusters de navelstreng doorgesneden. Alleen bij mij niet. Maar zoals al de anderen ben ik door Dioaica gewassen en met zalf bestreken, als ik ziek was. In het huis van Dioaica heeft men mij met het hoofd tegen de balken gestompt, midden in de winter, op de dag van de H. Basilius, toen ik drie jaar zou worden. Ik beschouwde Dioaica als mijn voedster.

Het is een nietig, klein, vooroverlopend wijfje. Het is net, of ze een bocheltje heeft. Maar dat is niet zo; als het zo lijken mocht, dan is dat een bochel van de last der jaren, die ze heeft doorleefd en doorleden, en die als zware stenen, de een na de ander, op haar nekwervels zijn komen te liggen. Haar oogjes zijn klein, fonkelend als die van de lynx, het allerlevendste wat er aan haar te zien is. Als je die ogen maar alleen hoefde te zien! Als onze blik maar niet bleef dra-

len bij haar neus, die krom als een adelaarssnavel over haar tandeloos mondwerk hangt, of bij haar kin, dan kon je waarachtig geloven, dat ze nog maar twintig was. Misschien brandt achter haar ogen met hoge vlammen haar ziel, waarvan de mensen beweren, dat ze die in haar jonge jaren aan de duivel verkwanseld heeft.

Dioaica was niet alleen de vroedvrouw van mijn moeder, ze was het zeker bij een kwart van alle dorpsvrouwen. Zij is weduwe en heeft één zoon, die Tobeï heet. Een erf bezit ze niet; ook is haar huis eerder een hut. De scheve en kromme wanden bestaan uit een vlechtwerk van wilgetakken, met klei besmeerd, voorzien van een wankel venstertje en een deuropening, die nooit goed af te sluiten is. Het hutje heeft een strooien dak. Men staat verstomd, dat de wind het ding nog niet van het aardoppervlak heeft gebezemd. Maar de wind bezemt het niet weg.... Het hutje ligt onder aan een heuvel. Een diepe greppel bewaart haar voor hoog water in de zomer, als het wel voorkomt, dat geweldige, dichte, overdadige regenbuien neerplensen.... Bij het huisje staan enkel twee oude, mismaakte wilgen met kromme knoestige tronken. Zelfs de met onkruid begroeide grond van Dioaica's tuintje is hard en stenig. Als je er met een stok in gaat wroeten, dan komt er gele leem te voorschijn. Die is zanderig, kalkig en kleverig en vreet de wortels van de planten weg.

Tobeï hoort bij het spoorwegpersoneel. 's Morgens gaat hij naar het station met een zak vol gereedschap op de rug. In zijn hand houdt hij een hamer met een lange steel. Hij loopt langs de spoorbaan en wel zo, dat hij steeds één van de rails tussen zijn voeten in heeft. Met de hamer tikt hij tegen de plaatsen, waar de rails aan elkaar geklonken zitten. De rails geven dan een hoge heldere klank. Na een aantal passen tikt hij weer tegen de rails. Als de klank hem verradt, dat er een schroef los is geraakt, zoekt hij het gebrek op, gaat op de knieën liggen en zet de schroef

met de moersleutel weer vast. Daarna loopt hij weer verder en beluistert ergens anders de klank van de rails. Dit herhaalt zich nu al tot in het ontelbare. Hij klopt met de hamer, knielt op de grond, houdt zich bezig met het vastschroeven van de moeren en doet dat per dag wel duizend keer. Ook dat is werk. 's Winters heeft hij het koud in de doordringende vrieswind. 's Zomers werkt hij in het zweet zijns aanschijns.

Hij begint te lopen bij het station, langs de linker rail. Tegen de middag bereikt hij het eerste spoorwachtershuisje voor Rusj. Daar maakt hij een praatje met de vrouw van de baanwachter. Hij gaat in de schaduw van een acacia zitten en verorbert het door hem in de knapzak meegebrachte voedsel. Het is een overvloedig maal: een snede maïsbrood, een ui, die hij met de vuist plat knijpt; daarna maakt hij een slip van de doek los, waarin het eten zit en haalt er zout uit, waarmee hij de ui bestrooit. Er zijn dagen, waarop hij in plaats van uien knoflook heeft en dan weer dagen, waarop de knoflook door huislook vervangen wordt. Dat is meest in het voorjaar. In die tijd graven de mensen de huislook voor hun hutjes op en eten die, voordat de andere planten ontkiemen.

Langs de andere rail keert Tobeï naar het station terug. Het werk langs de spoorbaan is hem zeer naar de zin. Aan het einde van de maand krijgt hij een handvol geld, drie keer zoveel als hij zou verdienen, wanneer hij boerenknecht was of dagloner in de stad. Zelfs 's Zondags heeft hij geen rust. De hele omtrek ligt als uitgestorven. Tobeï doet vlug zijn werk af, geeft in de namiddag zijn sleutel aan de stationschef, gaat naar de kroeg van Bucur en giet een stuk of wat borrels achter de knopen. Dan loopt hij midden op straat al zingende naar huis. Hij blijft voor het gemeentehuis staan en smijt zijn pelsmuts tegen de grond.

„Heb je wat tegen me, burgemeester? Mij kun je niet met politie het land van de bojaar op-

jagen. Ik ben staatsbeambte, hoor je goed?"

Als hij teveel gedronken heeft, schrikt hij er niet voor terug, de burgemeester bij de morgenster en het heilig avondmaal te vervloeken.

De burgemeester kan inderdaad niets tegen hem uitrichten, want hij bezit geen zeggenschap over hem.

Toen Tobeï er genoeg van kreeg, bij zijn moeder in te wonen, trouwde hij.

Tobeï was een gespierd, maar onder de maat gebleven manmens, gedrongen als zijn moeder. Als je hem zag, zou je zeggen: louter vel over been. Hij heeft grote knuisten, blauwe ogen en een gezicht, dat vrijwel onmerkbaar in de hals overgaat.

Welk meisje zou Tobeï tot man willen? Pas vijf dorpen van ons af vond hij een vrouw! Ze heet Bâca en is net zo klein als hij. Ze kookt voor hem en Tobeï verwacht, dat ze hem kinderen schenken zal. Dat zal ze zeker.

„Hoeveel kinderen zou je bij je vrouw willen hebben, Tobeï?"

„Zoveel als het lot ons toedeelt. . . ."

„Waar wil je ze van groot brengen?"

„Met wat mijn handen verdienen."

Tobeï's handen zijn hard van eelt. Geen wonder, hij tikt toch de hele dag met de hamer tegen de rails! Je zou hem vast en zeker de toekomst niet uit zijn handpalm kunnen voorspellen. Zijn huid is ruw en vlak gesleten, — elke keer komen er eeltlagen bij, die weer afslijten. . . .

In het dorp is het een soort stelregel geworden dat iemand meer kinderen heeft, naarmate hij armer is. Waar twee opgroeien, is ook wel plaats voor drie. Als je er drie hebt, dan is het voor een vierde ook niet moeilijk. Het wordt grootgebracht met wat de andere drie laten liggen: restjes van eten, bijgelapte vodden, die een klein kind als kleertjes gebruiken kan. . . . In de zomer kunnen de kinderen ook bloot rondspringen. In de winter blijven ze binnen, bij de warme rokerige haard. . . .

„Vier, dat zou nog wel gaan! Maar negen?”

„Wat, vind jij negen te veel? Tudor heeft er tien, Bascu elf, Maciuca zelfs dertien, — en daar zijn vier van gestorven....”

„En jij beklaagt je nog, dat je door de armoe wordt opgevreten?” zegt Iordache Diman. „Ik heb mijn vrouw maar twee keer laten baren, — een keer een jongen, en later een meisje....”

„En als die nu dood waren gegaan?”

„Waarom zouden ze doodgaan? — Mijn kinderen zijn kerngezond....”

Je wordt ziek, omdat je door de boze blik bent behekst. Je gaat in het voorhuis liggen, je kop doet pijn, je gezicht gloeit als vuur, — iemand loopt als de wind om Dioaica er bij te roepen. Ze komt, neemt het hoofd van de zieke in haar schoot, wrijft de slapen, de nek, de gewrichten en de vingers. Onderwijl mompelt ze een bezweringsformule:

Toen ik liep langs smalle wegen
Kwam ik een jong meisje tegen;
Op haar rug een zakje zat
Waarin zij een aardappel had....
„Maagdje, zeg, waarheen is 't pad?”
„Ver naar 't Oosten, om de plagen
Van dit manneke te verjagen,
'k Breng ze naar de woestenij
Dan is al zijn leed voorbij,
Dan is hij van koorts bevrijd,
Krachtig, stralend voor altijd
Als de ster in 's hemels bos,
Als de dauw op bloem en rots,
Als het kleed der Moeder Gods....”

Mijn moeder geeft haar daarvoor iets. Dioaica blaast de aftocht. De zieke blijft nog een à twee uur zo liggen, soms ook wel eens hele dagen, misschien zelfs een week, tot hij er genoeg van heeft en vanzelf weer gezond wordt.

Wij liggen ziek met de koorts; iedere zomer liggen er bij ons in het dorp kinderen ziek aan de koorts. De ziekte komt uit de poel en je kunt ze

niet ontlopen. Dokter Ganciu zegt, dat de koorts makkelijk zou zijn te bedwingen met kinine; maar in de ziekenkamer van het dorp is geen kinine; alleen maar oude, lege medicijnpotten. Vroeger zat er zalf in die potten. Nu zitten ze dik onder de spinnewebben. De spinnewebben zijn zo stoffig, dat ze een zwart gordijn over de potjes geweven hebben. In de stad kun je genoeg kinine krijgen, maar die is onchristelijk duur. De boeren geven er geen geld voor uit. En toch, zo eens in het jaar, midden in de zomer, verdwalen er wel eens een paar doosjes kinine naar de ziekenkamer. Ciresj, onze ziekenoppasser, koopt krijgt in een van de winkels, maakt het fijn, en mengt door de poeder kinine — om er wat meer van te maken. Hij deelt het daarna uit onder degenen, wier kinderen aan de moeraskoorts lijden. En wie heeft zulke kinderen niet? Alleen pope Bulbuc en de herbergiers hebben gezond kroost. De verpleger deelt de kinine uit en neemt er verse eieren voor zichzelf en dokter Ganciu voor terug. Men neemt het poeder in water opgelost tot zich, maar men spuugt het dadelijk weer uit ook, want de maag houdt het niet, — je hebt er niets aan.

De mensen drinken liever wilgensap....

Mijn zuster haalt met een mes de schors van de fijne wilgentakjes af; voor ons huis staat een grote wilgeboom, naast de put, daar kruipen vette, wit gestippelde rupsen over.... Ze maakt die bast fijn, en doet ze in een pan met water. Ze kookt die bast drie maal uit, daarna laat ze het sap afkoelen.

„Drink op, Darië!”

„Hoeveel moet ik er van drinken?”

„Tot je genoeg hebt.”

Mijn zuster plukt op de weilanden de bladeren van de klisdistel. Klissen worden zelfs door de koeien versmaad. Ze legt twee van deze brede bladeren op onze handgewrichten en wikkelt er stevig een reep goed om heen. Eerst voel je niets. Na een uurtje begint de plek te gloeien. Je voelt de jeuk tot in je merg doordringen....

„Voel je al wat?”

„Een ondragelijke jeuk....”

„Als het jeukt, geneest het! Laat het verbandje maar even zitten....”

„Ik houd het niet langer uit....”

„Maar je moet!”

We halen het reepje goed met het geneeskrachtig kruid er af. Op de plek, waar het blad gelegen heeft is de huid rood, gezwollen en gesprongen.... We lopen een week of nog langer rond met die open wonde en passen op, dat er geen vliegen bij komen.

„Op mijn wond komt al een roofje....”

„Krijg het niet in je hoofd, dat roofje er af te trekken, jij satan....”

„Nee, dat doe ik ook niet!”

Het roofje valt er van zelf af. Er is nieuwe huid onder gegroeid, jong en blank, een merk voor het hele leven; — maar ben je nu ook van je moeraskoorts af? Ja, ik ben er van af!

Wij raakten de koorts kwijt. Daarna kregen we een ontsteking van het tandvlees. Zowel aan de boven- als aan de onderkaak wordt het tandvlees rauw en pijnlijk. En dat is moeilijker, om er af te komen. In de gezwollen vormen zich kleine blaasjes, zo groot als een luciferskop, en wit van boven. Ze breken door en er vormen zich weer andere. Onze hele mondholte is één wond. Het tandvlees doet ondraaglijk pijn, gaat rotten en maakt de rest van het vlees ook ziek. En niet alleen het vlees gloeit en steekt; de tanden doen ons ook tot in de wortels pijn. Diaoica spreekt bezweringen over ons uit, die ons moeten genezen. Ook Petra kent toverformules. Van 's morgens vroeg tot 's avonds laat spoelen wij onze monden met loog, tot het ons eindelijk lukt, volkomen uitgeput in slaap te sukkelen. Wij worden wakker, woelen en draaien in bed en vallen weer in slaap. Ook dat heet dan slaap....! En de tandvlees-ontsteking gaat na een tijdje ook weer over.

De wind neemt ze mee in andere richtingen.

Als iemand een lelijke dochter heeft, die hij niet aan de man kan brengen, dan roept hij Dioaica en klaagt haar zijn nood. Dioaica gaat aan het toveren. De moeder is tevreden, Dioaica is tevreden, en de dochter is ook tevreden. Dioaica heeft voorspeld, dat er spoedig kandidaten zullen opduiken. Soms blijkt dat wel eens waar, maar meestentijds niet; de vrouwen intussen, die huwbare dochters hebben en de meisjes, die niemand wilde hebben, verliezen de moed niet en stellen hun vertrouwen in de macht van de oude tovenaarderster.

Dioaica is tot ver buiten ons dorp bekend.

Een knap meisje is getrouwd en bracht behalve haar jonge schoonheid ook nog een grote klerkist vol linnengoed mee ten huwelijk — een pracht van een bruidsschat, een stuk land, vee, van alles. En of je je daarover nu al of niet verbaast, zó is de wereld: Nauwelijks is de jonge man met haar getrouwd, of hij vergeet zijn jonge vrouw thuis en loopt achter anderen aan. Wat doet zij? Ze gaat naar Dioaica, om de boosaardige betovering te laten breken, waar haar vijanden haar mee hebben omstrikt.

Zeventien, achttien leden van de familie Maciuca wonen in één vertrek, — de oude Maciuca en zijn vrouw, en drie getrouwde zoons met hun vrouwen en kinderen, jongens en meisjes, grote en kleine, als haringen in een ton. Ze hebben weliswaar een groot huis, maar in de andere kamers houden ze 's winters hun schapen, want ze hopen, dat die dieren in de warmte vettere lammeren zullen werpen. Ze hebben geen bedden in de kamer staan, — op de grond liggen schapenvachten uitgespreid, kussens tegen de muur; de vensters zijn dichtgespijkerd, zodat geen mens ze open kan krijgen en de koude naar binnen dringt. Ze slapen op de ongeschoren vachten. Ze slapen poedelnaakt, om hun hemden te sparen. Ze hebben niet veel hemden, maar één per man, en ze ruiken allemaal naar kaas, wrongel en schapenwol....

Als een jongen van een meisje houdt en deze geen oog voor hem heeft, al is hij de braafste en knapste snuiter, die je je maar voor kunt stellen, dan gaat hij ook naar het hutje onder aan de heuvel.

„Wat moet ik doen, moedertje Dioaica? De dochter van Maciuca verwaardigt me met geen blik.”

„Welke bedoel je?”

„Paraschiva....”

„Dan moet ik jou haar liefde toetoveren, mijn zoon.... Maar wat heb je eigenlijk, dat je nou net verliefd moet worden op een Maciuca? Kun je niemand anders vinden?”

„Zoals je ziet, heb ik geen andere....”

Mijn moeder gaat dood....! Nadat ze zo lang bedlegerig is geweest, hebben wij allen ingezien, dat het einde op komst is. Ze kan niet meer spreken. Dagen lang doet ze geen mond open. Haar gekloofde gezwollen lippen kan ze weliswaar nog ietwat bewegen, als een teken, dat ze een slokje water wil. Haar borst gaat met een zwaar kreunen op en neer.... Wij waken bij haar met brandende kaarsen. Mijn zusters beginnen al naar haar dood te verlangen, want ze zijn uitgeput van het lange waken....

Mijn vader ging naar de winkelbaas en sprak met hem af, dat hij over een uur of misschien morgen een paar planken klaar moest hebben voor een kist en een stuk hout voor het kruis.

Mijn moeder sterft....! Nu wachten wij haar dood met een zekere opluchting af. Het valt niet mee, maanden lang te leven naast iemand, die nauwelijks meer adem krijgen kan en al bij levenden lijve verteert.

Maar zie daar! Mijn moeder gaat niet dood. Ze slaat haar ogen op, ze beweegt haar handen en ze hervindt haar macht over de tong.

„Geef me iets te eten....”

We geven haar iets. Er gaat een uur voorbij en nog een en mijn moeder wil weer iets eten.

Van lieverlede komt ze op kracht. Ze tast zich langs de wanden door de kamer. Ze gaat naar buiten en houdt zich vast aan de steunberen in het voorhuis. Het is een mirakel: haar voeten dragen haar weer Ze loopt weer over het erf. Dan zit ze al weer naast de haard en helpt bij het eten-koken.

Mijn moeder begint zelfs te lachen, wat ze voor haar ziekte maar zo zelden gedaan heeft.

De levenskracht, die haar bijna helemaal had verlaten, keerde bij verrassing terug.

Dokter Ganciu verbaast zich, Diaica verbaast zich, de hele buurt komt kijken, om haar aan te gapen, alsof ze terug was gekeerd van een lange reis in het hiernamaals.

Mijn moeder kan geen antwoord geven op alle vragen, die men haar doet. Ze weet alleen, dat ze ziek is geweest, dat ze maanden lang als buiten bewustzijn te bed gelegen heeft. En ze weet nog iets; dat ze nooit zelf aan haar dood heeft geloofd.

„Ik heb kinderen, dus moest ik beter worden, om ze groot te kunnen brengen. Aan wie had ik ze moeten overlaten? Wie moest ze schoon houden, wie hun kleren verstellen? Tijdens mijn ziekte heb ik over allerlei liggen denken en heel veel overwogen, maar aan de dood heb ik nooit gedacht. En kijk, de dood heeft op mij ook niet gelet. Hij liep langs mijn ziekbed en bleef niet staan.... Ik geloof, dat de mens, als hij nog niet te oud is, alleen dan aan zijn ziekte heengaat, als hij bang is voor de dood en veel aan de dood denkt.... Waarom had ik aan de dood moeten denken?.... Ik heb gedacht aan het leven. Aan mijn eigen leven en aan het leven van mijn kinderen.... Het leven is iets moois....”

De huid van haar gezicht, die over het skelet gespannen zit is geel, bijna grauwig geel....

De mensen halen de schouders op, zijn verwonderd en verdwijnen. Laat ze maar gaan....

Maar het lijkt wel, of de genezing van mijn moeder mij niet te stade is gekomen. Ik ben sinds-

dien maar aan het sukkelen.... Soms heb ik kiespijn, dan weer doen mijn handen of mijn voeten pijn. Ik voer niets uit en ben altijd maar moe. Sinds enige tijd heb ik nergens meer trek in; mijn buik zwol op. Dat komt herhaaldelijk voor, en dan beweeg ik me haast niet.

Mijn vader neemt me in zijn armen en brengt me naar dokter Ganciu.

„Hei, wat mankeert je? Ben je nu al weer ziek? De duivel zal je halen! Je gaat dood!”

Hij tilt mijn hemd op tot aan de hals, legt me op de divan en begint met de vingers op mijn buik te trommelen. Mijn buik is werkelijk opgezette, als een trommelvel.

Hij zoekt in zijn kast en geeft mijn vader een paar poeiertjes.

„Die moet hij innemen, met water.”

Mijn vader neemt me weer in zijn armen en brengt me thuis. Hij lost het poeder op in een kroes met water, tot het water zo wit wordt als kalk.

„Drink het maar op, Darië....”

Ik drink het melkwitte brouwsel. Het smaakt bitter, ik wordt misselijk, zo erg, dat ik moet overgeven.

Keer op keer dronk ik van het water, waarin een poeiertje van dokter Ganciu was opgelost. Maar de gezondheid ging nog een eindje verder bij mij vandaan. Men riep mijn voedster, Diaica te hulp. Ook zij trommelde op mijn buik, ze bestastte mijn lendenen, ze greep me onder mijn oksel; maar ze kwam er niet achter, waar ze mij mee genezen moest. Men bracht mij naar het voorhuis en lei mij op een bos stro, dicht bij de haard. Diaica vroeg mijn vader om een stukje blik, maakte daarvan iets dat op een pannetje leek en zette dat boven op een stok, die ze in de vloer had vastgewrikt. Ze stuurde mijn vader naar de winkelbaas om een klompje lood.

Mijn vader kwam terug met het lood. Diaica legde het in het pannetje en smolt het boven het vuur. Naast mij staat een grote schotel met wa-

ter. Dioaica goot het gesmolten lood in het water. Uit de vorm, die het zo onverhoeds afgekoelde lood aanneemt, zal ze aflezen, wat voor soort medicijn mij zal moeten genezen!

Dioaica giet het gesmolten lood in de schaal. Het sist en een stukje van het gloeiende metaal springt mij in het gezicht en blijft aan mijn vel hangen. Daar heb je nou je medicijn....! Mijn gezicht verschroeit zowat.

De ziekte is weer vanzelf verdwenen. Ze kwam vanzelf op en ging ook van zelf weer weg, net als de ziekte van mijn moeder. De duivel zal die Dioaica halen! Ik heb geen vertrouwen meer in haar tovenarijen. Ook mijn moeder gelooft er niet in. Maar als de pijnen hem te machtig worden, gelooft een boer van alles.

Florea Floaca, de misdienaar, kreeg zin in een meisje uit het naburig dorp. Hij is mager en rimpelig, de tering vreet hem op. Hij zingt erg mooi in de kerk. Hij kan ook opperbest redeneren en schrijft, zoals geen tweede in het dorp. Hij had zelfs notaris kunnen worden, maar hij heeft twee gebreken: De meisjes zien, dat in de eerste plaats zijn tijd om te trouwen al voorbij is en weten ook, dat de dood op hem loert. Ze willen hem niet als man. Hij is misdienaar, verder niets.. Hij verdient wel iets, maar veel te weinig. Om te maken, dat een vrouw hem zou trouwen, ondanks zijn ziekelijkheid, die haar alras als weduwe zou achterlaten, moest hij heel iets anders zijn. De zaak zou heel anders liggen, als de misdienaar ook tegelijkertijd notaris kon zijn! Jammer.... De post van notaris is niet vrij. De gezondheidstoestand van Gica Stanescu is inderdaad niet schitterend, maar hij doet wat hij moet doen. Het zou ook zo kunnen lopen, dat de misdienaar de notaris komt te overleven. Dat zou één mogelijkheid zijn. Maar ook het omgekeerde kan gebeuren, — te weten, dat de notaris het overlijden van de misdienaar in de gemeente-registers vastlegt.

Zo denken de mensen van het dorp en zo spreken zij. Als een spijker boorde zich één gedachte

in de schedel van de misdienaar vast: Misschien zou hij door toverij de dood van de notaris kunnen verhaasten....

Eens op een avond zocht hij Dioaica op en begon met haar te onderhandelen.

„Dat is heel erg moeilijk,” zei Dioaica: „Ik heb tot nog toe niemand door tovenarij om zeep geholpen. Dat zou een grote zonde zijn, maar als je goed betaalt, wil ik die zonde op me nemen...”

De misdienaar ging naar de stad, leende geld bij de bank en bracht het de kwakzalfster.

Dioaica mompelde de bezwerings-formule.

Alleen zij en de misdienaar weten van dit geheim af. Door wie is het dorp het dan te weten gekomen? Misschien heeft de misdienaar toch niet kunnen zwijgen. Dioaica's mond is met zeven zegelen gesloten, daar komt geen woord méér uit, dan zij nodig vindt. Ze zou over haar hekserijen ook dan geen syllabe vertellen, als men haar met gloeiende was overgoot....

Op de weg naar het station, aan de voet van een helling, ligt het kerkhof, dat tijdens de cholera moest worden uitgebreid. Vlak bij de spoorbaan misschien vijf of zes passen daarvan verwijderd, staat de oude houten kerk. Volgens overleveringen werd die kerk lang geleden, nog in de Turkse periode, door een bouwmeester uit Plewna, van de overkant van de Donau, uit één enkele boomstam getimmerd.

De mannen gingen in de winter met hun sleden over de dichtgevroren Donau en brachten die kerk hier kant en klaar naar toe. De bouwmeester kwam later en sloeg de balken en het dakgebint aan elkaar. Na hem kwam eveneens van de overkant van de Donau een andere meester, die een aantal heiligenbeelden op hout schilderde en deze aan de wand bevestigde*.

* De Grieks-Orthodoxe Kerk kent alleen geschilderde heiligenbeelden, geen geboetseerde, gezien het 3e Mozaïsche gebod: „Gij zult u geen gesneden beeld maken.” (Vert.)

En daarmee was de kerk af. Ongeveer twintig mensen kunnen er plaats vinden; zoveel woonden er ongeveer op deze plek, toen de kerk gebouwd werd.

Daar de aarde onder de kerk ietwat ingezakt is, lijkt de kapel op het kerkhof nog kleiner. In haar klokketorentje nestelen uilen, die bij nacht op de telegraafpalen zitten en schril roepen. Men pleegt de doden op te baren in deze kerk. Daar houdt de pope ook de rouwplechtigheid. Een jongen klautert in de klokketoren en luidt de klokken. De uilen worden opgejaagd en fladderen verdwaasd het daglicht in. De oude heiligen-afbeeldsels zijn al wormstekig. Als er iemand in het dorp doodgaat, begeleiden de dorpsbewoners met de pope voorop deze dode naar het kerkhofs-kapelletje.

Twee weken geleden stierf een jongen, die kramp in zijn kaken had. Het was tetanus. Men bracht hem naar het kerkje, om de dodenmis voor hem te lezen. De kaarsen werden aangestoken. Toen krompen de mensen van ontsteltenis ineen. De heiligen hadden geen ogen. Iemand was heimelijk naar binnen gedrongen en had de heiligen met een mes de ogen uitgestoken.

„Wie kan de dader geweest zijn?” vroeg de pope zich af....

De heiligen bleven zonder ogen. De verdenking van de mensen richtte zich tegen Dioaica.

„Misschien heeft Dioaica het wel gedaan.”

Gendarme Niculaë Mielusjel liet haar bij zich in de politiepost komen, gaf haar een dracht sla-gen, trapte haar met zijn laarzen en dreigde haar in boeien naar de stad te zullen sturen.

Dioaica ontkende hardnekkig:

„Ik heb de ogen van de heiligen niet uitgestoken. Als ik het niet heb gedaan, heb ik het niet gedaan, al sla je mij ook dood. Laad ook die zonde maar op je ziel. Sla me dood! Dan kun je me in het hiernamaals op je rug meezeulen, zoals Kaïn Abel moet meezeulen....”

Nicolaë Mielusjel stelde zich er mee tevre-

den, haar bij de lurven te pakken en naar buiten te smijten.

Dioaica sleepte zich met moeite huiswaarts. Ze verbond zelf haar wonden en was alras weer geheel op de been.

De heiligen bleven, zo heilig als ze waren, met hun uitgestoken blauwe ogen ook verder blind..

„En wat dan nog?” — zegt mijnheer Dumitrescu, „als het werkelijk heiligen zijn, kunnen ze ook zonder ogen wel zien. Alleen de mens heeft zijn ogen nodig.”

Na de opstand, — de lijken van de gefusilleerden waren al vergaan in hun graven zonder grafkruis en het gras was al twee maal boven hen verdord —, keerden ziek en gebroken ook diegenen naar huis terug, die tot gevangenisstraffen waren veroordeeld. Eens op een avond stapte een lang manspersoon met een rossig gezicht en een hoog opgestreken knevel uit de trein; hij had een koffertje in de hand. De trein met zijn verlichte raampjes reed verder, in de richting van de Donau. De man bleef op het perron staan. Het perron werd vaag door een petroleum-lantaarn verlicht. Overal in het rond heerste het diepste donker. Rutsu, de wisselwachter, vroeg de onbekende:

„Waar moet u naar toe?”

„Ik heb hier morgen iets in het dorp te verhapstukken en ik zou hier graag overnachten.”

„Dat zal niet meevallen. Er zijn geen logementen in het dorp, alleen kroegen. Reizigers plegen hier niet te blijven logeren, ze gaan alleen maar door.”

„Maar zou ik in dit geval dan niet ergens een bed kunnen vinden, om er mijn leden op uit te strekken? Ik zou die gastvrijheid graag willen vergoeden. Ik betaal voor mijn logies.”

„We zullen ons best doen. Ik zal de chef verlovragen, u naar het dorp, naar de nederzetting te mogen brengen. We zullen ergens aankloppen, misschien hebben we geluk.”

Ze liepen getweeën langs de beek, staken het

bruggetje over en kwamen in de „kleine kolonie”. De wisselwachter zei:

„Hier woont een eenzame ouwe vrijster. Ze heeft een huis met twee kamers. Gaat u in een daarvan maar tot morgenochtend slapen.”

Hij klopte aan de deur van de dochter van Pandele Giusca. Een niet meer jeugdige bloem kwam op blote voeten naar buiten. Ze bleek bereid, de gast voor die nacht onderdak te bieden. Hij bleef er. De dorpsbewoners kwamen te weten, dat hij Dumitrescu heette. Hij bleef eerst een tijdlang binnenshuis, kwam later op het erf en ging ten slotte de straat op, om met de boeren een gesprek aan te knopen.

„Stefana moest lang wachten. Ze wachtte op haar fortuin.”

„En wat voor een fortuintje. Daar valt niet mee te spotten.... Trouwen met een man uit de stad....”

„Die vent zal haar heus niet het land opsturen en daar laten werken.”

Dumitru Dumitrescu luierde een tijdje en zocht toen werk, om aan de kost te komen. De boeren zeiden:

„’t Zou goed zijn, als mijnheer Dumitrescu hier belastinggaarder was; hij lijkt een fatsoenlijke kerel, die ons het vel niet over de oren zal halen, als wij eens door misoogst achterop raken met onze belastingen.”

„Ik dank jullie voor je vertrouwen, maar ik ga liever niet in staatsdienst.”

„Waarom niet? Dat is toch makkelijk werk. En salaris is salaris. Of je werkt of niet werkt, aan het einde van de maand krijg je toch je volle loon uitbetaald....”

„Ondeugdelijk geld zou me in de handen branden....”

„Net als het geld, dat de gendarme bijvoorbeeld in de zak steekt....?”

„Of de rentmeester....”

„En de burgemeester....”

„En dat van de pope deugt ook niet....”

„Alleen de schoolmeester verdient zijn geld met ere, want hij slooft zich uit om onze kinderen lezen en schrijven te leren....”

„Die krijgt wat ie verdient....”

„In de tijd van de opstand waren er toch ook gendarmes, die de zijde van het volk kozen....”

„Een bedroefd klein beetje. De meesten schoten op ons....”

„Geen tuin zonder onkruid....”

„In onze tuinen groeit zeer veel onkruid....”

„De bojaren....”

„Ja, die konden we niet afschudden....”

„Dat was ook een karwei. Zij waren bewapend met geweren en kanonnen, wij alleen met knuppels....”

„We hebben tenminste ons gevoel eens kunnen uitleven, ons hart sloeg eindelijk vrij....”

„Ja, maar zij hebben hun gevoel ook laten uitzakken....”

„Hoeveel bojaren zouden er indertijd in het hele land kapot zijn gemaakt?”

„Niet veel. Die zou je aan één hand wel kunnen tellen,” zei mijnheer Dumitrescu, die zeer veel schijnt te weten.

„En hoeveel rentmeesters?”

„Ook maar enkele. Die zou je aan tien vingers kunnen aftellen en dan hield je nog wel een vinger over.”

„En hoeveel barrevoeters werden na de opstand door de bojaren gedood?”

„Sommigen zeggen elfduizend, anderen vijftienduizend, weer anderen beweren, dat men zeventienduizend boeren heeft neergeknald of doodgeknuppeld. Mannen, vrouwen en kinderen.... Men heeft hen vermoord, zonder hun namen uit de registers te schrappen, zodat niemand later precies zou weten, hoeveel het er waren,” zegt mijnheer Dumitru Dumitrescu.

„De bandieten hebben het hele volk om zeep willen helpen. En ze zullen hun moordwerk herhalen, zodra het volk in komende jaren de kop weer durft opsteken.”

„Dat hangt alleen van ons af, van ons allemaal.”

„Hoe bedoelt u?”

„Als het volk weer in verzet komt, zoals twee jaar geleden, zonder verbinding van man met man, zonder plan en zonder leiding, dan zal het weer net zo lopen als indertijd. De bojaren zullen met behulp van de gendarmerie en de soldaten het volk weer uitmoorden.”

„Wie moet ons aanvoeren?”

„Tegen de tijd, dat het nodig is, zullen er wel geschikte knapen te vinden zijn,” voegt Dumitru Dumitrescu er aan toe.

„Maar waar zitten die dan nu?”

„O, die zijn wel ergens. En ook al zouden ze nergens zitten, dan worden ze wel geboren....”

„God geve het! Moge God ons heel gauw zulke leiders geven,” zegt Stoian Gonciu en slaat een kruisje. Gonciu is net als Disj een veteraan uit de oorlog van '77....

„Ja, vaders Gonciu, dat zul jij niet meer beleven.”

„Dan zullen diegenen het beleven, die nu nog in het zand op straat spelen....”

Ik speelde in het zand op straat. Ik speelde paardje met Itsicu, Tutana, Turturica en Gângu. Itsicu was mijn paard, Tutana was het paard van Turturica. Gângu was paard noch ruiter. Hij liep als een veulen met de troep mee. Telkens als Itsicu mijn paard was, sprong ik op zijn rug en sloeg hem met een rijsje. Ik sloeg hem, alsof hij werkelijk een paard was. Itsicu holde en hinnikte daarbij.... Daarna kreeg hij genoeg van het draven en ik nam de rol van het paard over: Itsicu sprong op mijn rug en het was mijn beurt om te hollen, te hinniken en Itsicu op mijn rug te dragen. Ik was een paard met nukken. Ik hinnikte, snoof door de neus, steigerde en gooide Itsicu in het zand. Hij piepte:

„Ik speel niet meer met jou, stuk paardengebit....”

„Maak je niet dik!”

De mensen hebben het heel vaak over Dumitru

Dumitrescu, de schoonzoon van Pandele Giusca.

„Misschien is ie wel een spion, die de bojaren op ons hebben afgestuurd, om hier de boel te verkennen.”

„Misschien is het een misdadiger, die zich hier bij ons voor de politie verstoppt heeft....”

„Misschien was ie wel een van de leiders van de opstand, die op deze manier het spoor achter zich wil uitwissen....”

„Wie weet....! Jullie kennen wel het gezegde: De dief heeft één gebrek, maar de benadeelde heeft er wel duizend....”

Dumitru Dumitrescu heeft ten slotte een werkring gevonden: Hij treedt op als middelman voor de Grieken, — hij koopt van de boeren het graan op ten gerieve van de Grieken. Er zijn niet zoveel boeren, die goed voorzien zijn van bouwland, maar een stuk of wat zijn er toch.

Sinds Stefana Giuscu getrouwd is, lijkt ze wel verjongd. Ze loopt veel kwieker en zingt op het erf onder de bomen minneliederen....

Soms echter wordt ze door zwaarmoedigheid aangegrepen.

„Wat mankeert je mijn kind?”

„Ik pieker over mijn man. Hij is zo’n zonderling....! Ik ben bang, dat ik hem kwijt zal raken. Ik zou nu de eenzaamheid niet meer kunnen verdragen. Hij kwam midden in de nacht bij ons. Hij spreekt met geen woord over zijn vader, zijn moeder, broers of zusters. Hij heeft me zelfs nooit verteld, waar hij vroeger uitgehangen heeft, ik weet niets van zijn hele leven af.”

„Als hij niet uit eigen beweging aan het vertellen gaat, moet je hem ook maar niets vragen. Misschien verradt hij je één keer toch zijn geheim. Hij heeft vast en zeker reden om zijn mond te houden, — net als iedereen.”

De misdienaar Florea Floaca spuwt bloed. Hij kan niet meer zingen. Hij komt niet meer uit zijn huis. Hij riep pope Bulbuc bij zich, om te biechten.

„Eerwaarde, ik heb Dioaica er toe overgehaald,

de heiligen de ogen uit te steken. Ze heeft toverij bedreven, om Gica Stanescu de dood aan te doen Ik wilde zijn plaats innemen, ik wou notaris worden ! Nou krijg ik mijn plaatsje onder de grond, eerwaarde ”

De pope gaf hem de laatste sacramenten.

Nadat hij zich in de kroeg met behulp van een aantal pierenverschrikkers had verkwikt, verried de pope de kroeghouder het geheim van de biecht. Het nieuws verspreidde zich op vleugelen door ons dorp.

De misdienaar stierf. Een jongen luidde de klokken voor hem. Ik ging ook met de hele schaar kinderen naar zijn begrafenis.

De misdienaar ligt in zijn kist met een gezicht zo geel als was; er is geen dropje bloed meer in.

In het uit één boomstam opgetrokken kerkje kijken de heiligen op hem neer met lege oogkassen, die eens, God weet wanneer, blauw geschilderd zijn geweest.

Ook notaris Gica Stanescu kijkt op hem neer, met levende ogen, met werkelijke, menselijke ogen

IV: EÉN HAPJE BROOD

De school is weer begonnen. Ik kwam in de hoogste klas. Wij zijn geweldig blij, want de schoolmeester, Popescu-Bragadiru, komt weer bij ons terug

Popescu heeft mij in de eerste klas les gegeven. Toen ik in de tweede klas kwam, ging de schoolmeester bij ons vandaan, die zulke mooie ogen, zo'n volle knevel en zulk een heldere, vastberaden manier van spreken heeft. Hij ging naar de stad, waar hij hulpleraar in de muziek

werd aan een lyceum. Zijn plaats werd in het begin van het jaar ingenomen door Pake Iliëscu, een man van middelbare leeftijd, met een glimmend pak aan en een strohoed op. Zijn voorkomen beviel ons niet. Zijn gezicht was bleek en ingevallen en zijn ogen hadden een veel te trieste blik. Hij antwoordde op ons „goeienmorgen”, ging daarna schuchter achter de lessenaar zitten en las de namen op. Hij praatte door de neus als Bâca Tobeï, en wij moeten onze oren spitsen om er achter te komen, wat hij zegt. We werden meteen onrustig, stompten elkaar van over en weer met de ellebogen in de ribben en praatten hardop met elkaar. Wij hadden dadelijk in de gaten, dat hij doof was. Daarna begon hij les te geven. De nieuwe schoolmeester had niet veel in zijn kersepit... Daarover waren wij het allemaal eens.

„Wat is de les voor vandaag?” vroeg hij.

Wij noemden hem de titel van het lesje.

„Schrijf de les in je schriften over....”

We schreven het werk over, zoals hij had bevolen.

We gingen naar het schoolplein, speelden, keerden in de klas terug. De meester ging tijden aaneen in de krant zitten lezen. Wie iets wilde leren, leerde dat op eigen houtje, en wie het niet wilde, hoefde niemand iets te verantwoorden. Of je al of niet mee kon, in het klasboek werd steeds hetzelfde cijfer aangetekend: een vijf....

Aan het eind van het jaar stelden wij met stomme verbazing vast, dat wij allemaal waren overgegaan, zowel degenen, die konden schrijven, alsook degenen, die schrijven, lezen en rekenen hadden verlerd.

We waren er alras achter, dat de schoolmeester in het geheel maar één klas van het lyceum doorlopen had. Als we langs zijn lessenaar kwamen, dan drong ons de stank, die uit zijn lichaam en kleren opwasemde, in de neus. De leerlingen zeiden: „Luister eens, die vent heeft

zich sinds hij gedoopt werd niet meer gewassen. De pope heeft hem drie keer onder water gedompeld en daar doet hij het nou verder maar mee. Hij stinkt als de pest."

"De pope heeft hem niet in het doopvont gehouden, want hij sribbelde tegen. Hij schreeuwde als een mager varken. De pope kon hem alleen maar met wat wijwater besprenkelen...."

"Alsof jij je wel wast, Veve.... Jij rent de straat op, als je moeder je roept, om jou in de tobbe te stoppen. Jij moet nodig wat zeggen.."

"Waarom zou ik mij wassen? Ben ik soms schoolmeester? Als ik schoolmeester was, zou ik me wel wassen. Maar zo.... Als ik me was, ben ik toch zo weer vuil.... Dan kan ik me net zo goed niet wassen."

"Dat kun je dan aan jou ook wel merken."

"Heb ik dan soms gezegd van niet....?"

Ik vertel mijn vader: "We hebben een nieuwe meester gekregen."

"Ik Heb hem al in het dorp zien lopen."

"Van lesgeven heeft ie niet veel weet. Ik geloof, dat ie niet eens weet, wat ie moet zeggen en hoe hij zich in de klas moet gedragen. Waarom hebben ze hem hierheen gestuurd?"

"Misschien heeft hij hier een kruiwagen."

Voor zover ik weet is een kruiwagen een ding, dat bij de boeren in gebruik is. Je kunt er allerlei dingen mee vervoeren, mest, afval en maïs. Als je geen paard en wagen hebt, moet je het dikwijls maar met een kruiwagen doen. Dat weet ik. Maar dat een mens een baantje krijgt door middel van een kruiwagen, daar heb ik nog nooit van gehoord....

"Kruiwagen? Wat wil dat nou weer zeggen?"

"Familie in Jeruzalem, mijn zoon."

"Nou snap ik er helemaal niks meer van, vader."

"Ik bedoel familieleden, mijn zoon, die een hoge baan hebben. Wie familie met invloed bezit, die heeft geen verstand en geen wetenschap nodig. Hij gaat bij zijn familie op bedelbezoek

en die zorgen dan wel, dat hij een inkomentje van de staat krijgt."

"En heeft Iliescu zulke kruiwagens? Zulke familie in Jeruzalem?"

"Vast en zeker, anders zou hij met zijn onwetendheid in de goot kreperen. Nu hebben ze hem een bot toegesmeten, daar mag ie op knagen. Als je geen schutspatroom bezit, let geen mens op je, ook al had je de hele wetenschap in je hersenkast opgeslagen. Dan ben je weg. En zelfs al kwam je niet helemaal om, je zou het toch nooit goed krijgen."

Het begin op school viel om de drommel niet mee. Er kwam een man van het gemeentehuis, klopte bij ons aan en zei tegen mijn vader:

"Stuur Darië naar school...."

"Als hij er zin in heeft," antwoordde mijn vader. Toen keerde hij zich naar mij toe: "Jij moet 't maar zeggen...."

Hij liet mij vrij in de keuze, of ik al of niet wilde gaan.

De school werd geopend en ik ging met de rest mee....

In onze familie heeft vóór mij nog mijn broer Gheorghe de school bezocht. Hij verslond al wat er te lezen viel. Er kwam toentertijd een onderwijzeres in ons dorp, een blonde, die uit het Motsilgebied aan de andere kant van het gebergte afkomstig was. Ze had een zoon, die ongeveer net zo oud was als mijn broer Gheorghe. Hij studeerde in Boekarest en woonde bij familieleden. Gheorghe was een scherpzinnige snuiter en de onderwijzeres had plezier in hem. Ze liet hem dikwijls bij zich thuis komen en gaf hem boeken om te lezen. In het voorjaar bleef mijn broer weken aaneen weg uit school: mijn vader nam hem mee als hulp bij het ploegen. In het najaar nam hij hem mee om de maïs te breken, en verder om de oogst op het landgoed binnen te helpen halen. Pas als de eerste sneeuw viel, keerde mijn broer naar

schied terug, de luit onder de arm, net als had hij nog nooit een dag verzuimd.

Mijn broer stapte de school af. In het najaar nam de onderwijzer hem mee naar Boekarest, naar haar familie, en bracht hem naar het geneeskensentuarie, om daar een toelatingsexamen af te leggen. Hij kwam daar het examen doen en bleef in de stad, om er te studeren. Hij woonde en at in het internaat. Maar nog voordat hij het toelatingsexamen deed, beging hij een schrikkelijk feit. De familie van de onderwijzeren Berta had één zoon, een wildebras van wie ze als van een vogelpet hield. De kleine bliksiem was ongeveer net zo oud als mijn broer. De jongens gingen op het binnenpleintje spelen. Ze kregen onenigheid, van het ene woord kwam het andere. De stadsjongen schold de boerenpummel in zijn lampen uit.. Dat maakte mijn broer wild. Toen de meneer en mevrouw het in de gaten hadden en het binnenplaatsje oprenden, om hun lieveling uit de handen van de barbaar te bevrijden, sleurde mijn broer hem al over de straatstenen.

„Nu Berta, daar heb je me wat moois uitgehaald. Je hebt een wildeman inder ons dak gebracht, die onze lieveling dood wil maken.”

„Gheorghe is een beste jongen. Geef toe, dat hij wat opvliegend van aard is. Misschien heeft Sandu hem ook wel getreiterd. Laten we ze beide eens hier roepen en uitsissen, wat er gebeurd is.”

De jongens werden geroepen.

„Zeg op, Gheorghe, waarom heb je Sandu geslagen?”

„Hij zei smerige dingen van mijn moeder. En mijn moeder is al dood. Waarom heeft ie haar uitgescholden....!”

„Sandu, heb jij dat gedaan? En waarom?”

„Ik had er lol in.... Maar Gheorghe werd er kwaad om en gaf me een opdonder.”

De jongen, die de klap heeft gekregen, piept en jammert.

„t Is een echte boerenhengst, die geen grappes verstaat. Bij ons trek je je van scheldwoorden toch niks aan.”

„Misschien is dat zo,” zei mijn broer verontwaardigd. „Maar als hij me nog eens uitscheldt, sla ik hem tot moes, dat zeg ik jullie.”

Na een dag of wat hoefden ze hem niet meer te herbergen. Mijn broer kreeg een beurs. Als hij klaar is met zijn studie — en dat zal niet zo lang meer duren —, laat hij zijn baard staan en wordt pope.. „God, erbarm u over ons..! Erbarm u..! Erbarm u..!” „Moge deze dienst-knecht Gods het sacrament des huwelijks deelachtig worden....” En zo voort....

Mijn andere broer, — hij was alleen mijn broer van moederskant — mijn broer Ion dan genoot dezelfde zorgzaamheid van de onderwijzeres Berta, maar zonder enige uitwerking. Zelfs in vier jaren kon hij het niet tot de tweede klas brengen. Elke morgen kwam de onderwijzeres, sleepte hem uit bed en nam hem mee naar school. Hij bleef op school zitten, zolang hij het kon uithouden, maar na een tijdje ging hij er van door, soms door het raam, als het raam open stond....

Berta ging bij ons vandaan. In haar plaats kwam een oude schoolmeester met een rode baard, Raimont Cucu. Hij wilde de mensen door middel van geldboetes pressen, hun kinderen naar school te sturen. Een tijdje werden die boetes door mijn vader betaald, toen liep het hem te hoog op. Hij nam mijn broer op een morgen op de rug en bracht hem naar school.

's Middags kwam mijn broer met opgezette handen, een gezicht vol builen en gekneusde ribben thuis. Hij moest het bed houden en is er bijna aan bezweten. De meester met de rode baard heeft hem ook zowat de helft van zijn kuif uitgerukt....

Maar ook lijfstraffen bleven zonder succes. Berispingen noch klappen hadden enige uitwerking. Raimont gaf het tenslotte maar op. Hij

pakte mijn broer bij kop en staart en smeed hem over de drempel van de school de straat op....

„Laat je hier nooit meer zien!”

„Vriendelijk bedankt....!” riep mijn broer midden op straat terug. Daarna raapte hij een steen op en smeed daarmee een van de ruiten van het schoolhuis in. Mijn vader betaalde de schade.

Sindsdien kwam de man met de rode baard geen boete meer bij mijn vader halen....

„Hindert niet. Driekwart van de dorpskinderen kan zowat niet lezen of schrijven. Om zo'n kleinigheidje zal de hemel heus niet instorten. Bij de meisjes kan er nauwelijks één op de honderd haar naam schrijven....”

Ik kom na de eerste dag thuis uit school en babbel met mijn moeder bij de haard. Ik vertel haar uitvoerig alles, wat ik op deze dag heb gezien en gehoord.

Mijn moeder luistert en bekijkt me onderwijl. Ik zie, dat er een soort blijdschap over haar gezicht glanst, op een pioenroos lijkt het.

„Je gaat Gheorghe achterna en niet Ion.... jij gaat ook iets leren.”

„Ben je daar blij om?”

„Natuurlijk. Ion heeft me toch al genoeg verdriet bezorgd. Jij moet tenminste leren.”

„Misschien ga ik wel iets leren, moeder. Maar nu heb ik een leu en tien bani nodig, die ik morgen mee moet nemen naar school. De meester heeft dat nodig, om leien, griffels en ABC-boeken voor ons te kopen.”

„Als vader thuis komt, moet die het je maar geven.”

Mijn vader kwam 's avonds terug van het buitenwerk. Bij het avondeten vertel ik hem, dat ik geld nodig heb en waarvoor.

„Waar moet ik geld vandaan halen? Ik heb geen cent. Wacht nog even.”

Zodra bij ons thuis over geld gesproken wordt, lijkt het wel, of er brand uitbreekt; men

gaat tieren en ruzie maken. Mijn moeder verdraagt het, zolang ze kan, maar op een gegeven ogenblik barst ze uit:

„Ik heb genoeg van de ellende. Hoe lang gaat dat zo door....? Geen centen! Niets te eten!”

„Ik sjouw zo hard ik kan,” zegt mijn vader. „We werken allemaal als gekken. Maar het is nooit voldoende, dat is het 'em. Wat we ook aanpakken, nooit is er genoeg. Ik kan toch niet gaan inbreken....?”

Op school gaan twee, drie dagen voorbij....

De schoolmeester ging naar de stad. Toen hij terugkwam, wachtten wij, kinderen, hem op het station op en namen de pakjes met ABC-boeken en leien op de rug. Ook ik heb zo'n pakje gedragen.... Er kregen maar twee kinderen geen ABC-boek, ik en een jongen uit de „kleine kolonie”, wiens nek vol zweren zat, een zoontje van de kippendief Cosj.

De zoon van Onofreï Cosj trekt zich daar geen snars van aan. „Met of zonder ABC-boek,” denkt hij hardop, „het blijft me eender....”

Onofreï Cosj heeft als vak het gappen van kippen gekozen. Bij nacht klautert hij over de omheiningen, smijt de honden een lokaas toe, zodat ze niet aan het blaffen slaan, kruipt in de kippenren, grijpt de hoentjes en smeert hem.

„Waarom steel je kippen, Onofreï?”

„Om ze met mijn kinderen op te eten. Als ik geen kippen gap, hebben we niets in de pan.”

„Werk dan!”

„Waar moet ik gaan werken?”

„Bij de bojaren. Er zijn er zoveel.”

„Misschien. Maar die laten je vrijwel voor niets werken....”

Avendrea houdt zijn diefstallen geheim. Onofreï Cosj pronkt er mee en zwetst er luid over. Hij gaat de nor in, blijft daar enige tijd, komt terug, gapt en gaat weer de nor in.

„Ik kan me in de lik nooit zat eten, maar ik krijg toch iets tussen de kaken. Mijn vrouw en mijn zoon gaat het nog veel beroerder, want

die blijven zonder middelen achter.... Ik ben van plan om van mijn zoon ook een dief te maken. Maar geen kippendief, nee, een koeiendief, een paardendief, zodat hij wijd en zijd bekend zal worden...."

„Ga je gang!”

„Hij moet eerst groot zijn.”

De zoon van Cosj de kippendief zit naast mij in de bank. Gisteren is een van zijn zweren opengebarsten en daarna nog een.

„Wanneer neem je geld mee, Haralambië Cosj?”

„Nooit, meester!”

„Waarom niet?”

„Ik heb geen boek nodig. Ik wil niet leren. 't Blijft toch hetzelfde, of je iets kunt, ja dan neen.”

„Wanneer neem jij geld mee, Darië, zodat ik een ABC-boek voor je kan kopen?”

„Ik weet het niet, meester.”

Hij zette mij op de achterste bank. Ik ging daar zitten, waar hij het mij beval.

Nu begon de les: eerst schrijven; rechte streepjes, schuine streepjes, eivormige lijntjes en stippen.

Daarna sloegen de kinderen het ABC-boek open en begonnen te lezen: O, I, OI....

Ook ik keek in het ABC-boek. Ik zou ook meegeschreven hebben, als ik maar iets om te schrijven had gehad, maar ik had niets. Ik ging naar de zoon van Bucur, de kroegbaas naast het station. Bucur had vier zoons, twee jonger en twee ouder dan ik. Ze hadden medelijden met me en braken een stukje van hun lei af. Een griffel gaven ze me niet. Ik had er ook niet om gevraagd.

Je kunt ook wel met je nagel op de lei schrijven.

Ons huis was met spanen gedekt. Ik klom op het dak en haalde er een spijker uit. Het stukje lei legde ik op de rand van het bed; op de knieën liggend begon ik de letters na te

tekenen, zoals ik het had gezien. Ik leerde ze heel gauw. Het rekenen net zo.

Pas na Kerstmis kon ik een ABC-boek en een eigen lei aanschaffen. Ik ging met de versierde kerstklok van huis tot huis en schraapte wat geld bij elkaar. Zolang ik naar school ging, heb ik mijn boeken nooit vóór Kerstmis kunnen kopen.

De school leek me geweldig groot! Ze heeft vier hoge muren; links naast de deur stond het grote zwarte bord op een ezel. Rechts een verhoging, waarop de lessenaar en de stoel van de meester zich bevonden. Op de lessenaar het klasseboek, een inktpot en een penhouder.

Het schoolhuis heeft drie ramen. De vensters zijn reusachtig groot, vergeleken met die van de boerenhuizen. Aan de wand hangen landkaarten met alle staten, alle rivieren en alle zeeën ter wereld!

Maar op de lessenaar is nog iets te zien: een wereldbol. De zeeën en oceanen zijn er met blauw op aangegeven, met een kleur blauw, die op het azuur van de hemel lijkt. De vlakten zijn geel, — de bergen donkere strepen.

Al deze dingen, die mij zo nieuw en verbazingwekkend voorkomen, worden mij nader uitgelegd door een leerling van de vierde klasse, Elefterië Baboï uit de „kleine kolonie”. Hij is lang uitgeschoten als een populier, bleek en tenger. Hij hoest ook; wat hij uithoest, spuwt hij in zijn zakdoek. De kinderen lachen hem uit:

„Kijk Lefterië weer eens! Hij spuugt in zijn zakdoek, om de grond niet smerig te maken...! Spuug jij maar gerust op de aarde, die is ook zonder jouw fluimen vuil genoeg....”

„De aarde is niet smerig.... maar sommige mensen zijn het,” antwoordde Elefterië.

„Ai, ai, Tica! Hij spreekt als een boek, deze teringlijder Baboï!”

„Jij moet niet zoveel leren, dan ga je je vader achterna.”

„Laat hem maar leren. Misschien gaat ie wel helemaal niet dood. Er zijn lui, die aan de tering blijven lijden tot aan de hoogste ouderdom. Ze sukkelen en sukkelen, maar doodgaan doen ze niet. Laat 'em maar leren! Dan kan hij nog secretaris worden of de telefoon bedienen op het gemeentehuis. Lefterië is niet zo potig als wij....”

„Zie je wel, Tutanu, jij wordt een van die lui, die de aarde met hun schaduw bevuilen....”

„Ik? Wat nou weer? Ik?”

Tutanu blaast zich op als een kalkoense haan en gaat voor Baboï staan.

„Luister eens, Lefterië, ik heb medelijden met je! Ik ben bang, dat je op de plaats dood blijft, als ik je een oplawapper geef en dan moet ik op het dodenmaal jouw tarwe opeten. Aangenomen tenminste, dat je moeder Rosica tarwe in huis heeft voor een lijkmaal.”

„Dat heeft ze niet....!”

„We gaan het hele dorp door en zamelen milde giften in; wij laten je niet begraven zonder een behoorlijk dodenmaal, als je er aan gaat.”

Baboï's vader is al een tijdje geleden gestorven. Hij had zijn verstand verloren. Hij werd naar het ziekenhuis in de stad gebracht en stierf daar. Hij werkte op zijn eigen grond en op het landgoed van overste Piënaru. Hij nam een vrouw uit de stad; ze naaide voor de dorpsvrouwen kleren, rokken en blouses. De vader van Baboï bezat een plankje met boeken. Hij las steeds, vooral in de winter, als er veel sneeuw lag en weinig werk was. Toen hij gek werd, verbreidde zich het door pope Bulbuc in omloop gebrachte fabeltje:

„Baboï heeft zijn verstand verloren door het vele lezen. Wie veel leest, mijn lieve mensen,” zei pope Bulbuc tegen zijn kudde, „wordt stapelgek. Boeken zijn nergens goed voor, ze verwarren de menselijke geest. Ik zelf lees nooit, alleen in de kerk, mijn lieve mensen.”

„Laat maar, eerwaarde, ook daar slooft u zich niet al te hard uit wat het lezen betreft,” antwoordde hem een van de Ududui's.

„Dat is wel zo, ja. Ik sla zo af en toe maar eens een paar bladzijden over, om de godsdienstoefening niet te lang te maken. Die duurt toch al zo donders lang....”

Lefterië groeide op tussen de boeken van zijn vader.

„Als ik geld had, Darië, gaf ik het enkel en alleen aan boeken uit. Nooit krijg ik genoeg van het lezen....”

Vaak sluip ik nog voor de anderen het schoolgebouw binnen, ga naar de lessenaar van de meester en laat de globe draaien. Ik draai de werelddbol zoetjes rond en omspan met mijn blik de hele uitgestrektheid van landen en oceanen. Ik vind helemaal niet, dat ik met die globe maar een povere cartonnen bol in handen houd, maar het komt me voor, alsof ik zelf de hele wereld in de breedte en de lengte bereis. Die reizen maak ik in het reusachtige land, waarop met dikke letters China geschreven staat. Ik maak die reizen per boerenwagen, waar twee kleine paardjes voor gespannen zijn, met dikke benen en lompe hoeven, die de slechtste wegen trotseren.

Baboï heeft mij van dat land enorm veel verteld. Daar dragen de mensen wonderlijke punthoeden en wijde jasjes, hun spleetogjes staan scheef.... Ik reis langs hun wegen, rijd door hun dorpen en steden. Ik kijk toe bij hun werk, hun manier van leven, ik luister naar hun stemmen en begin hun taal al te verstaan.

Die wit getekende vlek onder de Noordpool is een ijswoestijn, maar van het soort, waarin mensen met pelzen aan kunnen leven. Ze zijn klein van postuur, wonen in tenten en voeden zich met vis. In hun land reis ik per slee. Voor de slee is een hert gespannen met lange poten en een wijdvertakt gewei, dat er uitziet, alsof het de hemel op zijn punten draagt.... Ik trek

over de moeizaamste paden, door de bergen.. Met een bootje steek ik de zeeën over. De oceanen bereis ik verborgen in het laadruim van een stoomboot. Ik vind het alleen maar naar, dat ik dan de eindeloze watervlakten niet kan zien.

„Wat spook jij hier uit, Darië?”

„Ik bekijk de globe, meester....”

„Heb je daar schik in?”

„Ja, meester....”

„Kom na het eten bij me.”

De onderwijzer is in de kost bij de winkelbaas Voicu Buciuc en bewoont een klein kamertje. Langs de wanden staan planken vol boeken.

„Wil je ook iets anders lezen dan wat er in de schoolboekjes staat?”

„Astubliet.”

Hij geeft me twee boeken. Voor de avond om is, heb ik ze al uit. Ik verslind de letters met zoveel gretigheid, als een uitgehongerde een stuk brood. Ik breng ze bij hem terug.

„Heb je ze al uit?”

„Jawel.”

„Vertel me eens, wat er in staat.”

Ik doe het. Ik heb niets vergeten, zelfs niet de kleinste bijzonderheid. Nu geeft hij mij een groot dik, ingebonden boek met heel veel platen. Ik vind er van alles in, wat mij interesseert, over ieder land op aarde.

„Dat is een aardrijkskundeboek voor jongens, die op het lyceum gaan,” legt Baboï mij uit.

„Misschien komen wij daar ook nog eens.”

„Jij misschien, maar ik niet. Ik ga gauw dood. Het duurt niet zo lang meer. De longtering heeft me te grazen.”

Mijn dorst naar kennis groeit metterdag....

Ik wist al heel veel, toen ik in de tweede klas kwam en ik heb mij voorgenomen, om vóór het jaar om is alle boeken van de meester uit te lezen.

De meester sloot zijn deur met een hangslot af en ging naar de stad.

Iliëscu las alleen maar kranten.

Ik ging over naar de derde klas.

Ook Iliëscu werd overgeplaatst. We kregen een andere meester. Die had ook weer een andere ziekte: iedere avond zit hij in het dorp de vrouwen en de meisjes achter de rokken. De jongens en ook wel getrouwde mannen, rossen hem met stokken af.

Fusulan komt 's morgens vol met builen op school. Hij leest de namen op, geeft ons het een of ander lesje op om over te schrijven en laat ons alleen. Hij geeft een jongen uit de vijfde klas opdracht ieder van ons op te schrijven, die stomiteiten uithaalt. Degene die door de plaatsvervanger van slecht gedrag beschuldigd wordt, krijgt van Dudu Fusulan een pak rammel.

De meester heeft iets anders te doen. Hij gaat kaartspelen in het café van Lenca, dat tegenover de school gelegen is. Hij speelt met mijn zwager Alvitsa, met de belastinggaarder, met de notaris, met de pope en met de belastingklerk. Soms wint hij. Dan verzuipt hij zijn winst compleet. Maar meestal verliest hij en dan komt hij razend op school terug.

„Heeft iemand gebabbeld?”

„Deze hier meester,” meldt de plaatsvervanger en reikt hem een lijstje van de boosdoeners.

Hij pakt de stok, roept de jongens voor het bord en slaat er op los, dat het giert. Hij stuurt ons naar huis. Daarna gaat hij terug naar het café.

Wij leren niets. Ik dorst naar boeken, maar in het hele dorp is Lefterië de enige die een paar boeken heeft, en die heb ik allemaal al gelezen. Ik ontdekte op zijn boekenplank een klein geschriftje met de titel Asia. Aha, een heel boekje over een werelddeel, waarvan ik nog zo weinig wist!

„Leen het mij, Lefterië, ik zou het zo graag willen lezen.”

„Neem maar mee!”

Ik nam het mee en begon te lezen. Het was intussen een aandoenlijke liefdesgeschiedenis, —

de schrijver heette Iwan Toergénjew.

„Waarom zucht je toch zo vreselijk, Darië?”

„Ik weet het niet moeder....”

„Pakt dat boek je misschien zo aan?”

„Ja.”

„Je moet alleen maar boeken uitkiezen, die je vrolijk maken. Je zult in je leven nog vaak genoeg huilen! Natuurlijk alleen, als je een week gemoed en te weinig durf hebt. Maar ik geloof niet, dat je laf bent.”

„Ik ben niet bang voor de mensen.”

„Als je niet bang bent voor de mensen, is het goed: waar zou je anders bang voor moeten zijn....?”

„Vroeger was ik bang voor het onweer, als het regende en donderde. Nu weet ik ook, waar de donder vandaan komt. Ik heb het in het voorjaar op school geleerd van meester Bragadiru.”

„Weet je, waar de donder vandaan komt? Als de hemel vol wolken is, maar er geen regen valt, maakt de heilige Elia op zijn wagen een plezierritje door de wolken. De wagen van de heilige heeft vurige wielen. Ook zijn paarden bestaan louter en alleen uit vlammen, het zijn dingen van vuur. De hoeven van het paard en de wielen van de wagen hotsen de wolken door elkaar en schudden er de regen uit. De duivel kruipt diep weg. De heilige Elia vervolgt hem met zijn blik en schiet op hem met vlamme pijlen. Dat is de bliksemflits. De pijlen raken de oude Satan en schroeien hem de huid. Daarom merk je na een weerlichtstraal altijd brandlucht in de buurt. Als je op Zondag een lap in je hemd zet, of een spijker in de muur slaat, dan kruipt de duivel daar in. Maar de heilige merkt hem daar ook op. Wie zo'n op Zondag versteld hemd aan heeft, wordt door de bliksem geraakt. Het door het weerlicht getroffen huis gaat in vlammen op. En ook de door het weerlicht getroffen boom.”

„Waarom strooi je zout op de drempel, als het regent?”

„Ik strooi alleen maar zout op de drempel, als

de sluizen van de hemel gebroken zijn en de regen bij bakken neerkomt. Het zout op de drempel kalmeert de regen...."

„En geloof jij dat allemaal, moeder?"

„Iedereen gelooft het toch. Mijn moeder heeft het geloofd en mijn grootmoeder ook. De oude mensen wisten beslist erg veel. Maar als jij het beter weet, vertel het mij dan, dan weet ik het voortaan ook.... Ben je niet meer bang voor het weerlicht?"

„Neen."

„Maar bij bliksem en donder moet je nooit onder een boom gaan staan. Soms slaat de bliksem in hoge bomen in...."

„Vanwege de duivel, die voor de regen in de boomstam is gaan schuilen?"

„Ik zie het al, met jou heb je nooit het laatste woord...."

Ook in de kerk zijn nog een paar boeken, gebedenboeken, waaruit de pope leest tijdens de godsdienstoefening. Ik heb geen zin er mijn neus in te steken. Ik doe het ook niet....

Midden in de winter verdween onze schoolmeester. Sommigen beweerden, dat hij in de beek verdronken was, dat het ijs onder zijn voeten was ingezakt, toen hij bij nacht achter de vrouwen aanzat, die in de kolonie wonen. En weer anderen beweren, dat hij de wijde wereld is ingegaan....

We kregen een nieuwe meester. Hij was heel oud. Zeker boven de zeventig. Het lopen valt hem al moeilijk. Hij draagt een baard en een bril, die achter de oren wordt vastgehaakt. Hij heeft zwakke ogen, maar hij hoort scherp als een kat. Een versleten pak, een paar afgetrapte schoenen, een kale pelsmuts — dat is alles wat schoolmeester Inocentsiu Cocuz bezit.

„Luister kinderen, je moet ijverig leren.... De onwetende is blind...."

„Jawel, meester...."

De zoon van Carabasj staat op en zegt:

„Ik leer niet graag, ik heb het meer naar mijn

zin bij de schapen. Daar krijg ik melk, kaas en ook een schapenvacht van. Schapen kan ik wel tellen. Waarom moet ik nog iets anders leren? De vader van Baboï zat alsmaar te lezen en is er gek van geworden. Ze hebben hem naar het gekkenhuis gebracht...."

Inocentsiu Cocuz vertrekt zijn mond tot aan zijn oren. Dat is zijn manier van lachen. Ook wij lachen tegen elkaar.

„Jouw vader, Carabasj, is rijk...."

„Ja, meester, omdat hij zo hard ploetert...."

„Hoeveel knechten hebben jullie, Carabasj?"

„Heel veel, meester, om en bij de vijftien. Als er erg veel werk is, nemen we er nog arme lui als dagloners bij. Ze hebben niks te eten, en ze komen bij ons, om voor de kost te werken...."

„Ze komen ook bij ons om levensmiddelen, meester," zegt de dikke meid van Iordache, wier gezicht altijd vol vetpuistjes zit.

„Goed dan, Carabasj, als jij niet wilt, hoef je niet te leren. Overigens heb jij van je verstand niet veel profijt. Maar die andere kinderen hier, die moeten leren, om later niet bij jou te hoeven werken, als jij alles van je vader hebt geërfd, en alleen voor de kost...."

De meester kijkt naar ons. Hij neemt mij op en ik weet, dat hij mij als door een floers ziet.

„Darië, jij leert wel graag?"

„Ja, meester...."

Ook Turturica leert graag en Iepure Marin, die naar de stad wil, om daar een goed vak te leren. Ook dat kleine meisje met het vlechtje op haar rug en haar dikke wenkbrauwen, die mooier schrijft dan wij allemaal, die haar sommen maakt zonder de getallen in het klad te hoeven schrijven of weer over te rekenen. In de naamlijst staat ze genoteerd als Filofteia Lazar....

„Ik," zegt Folofteia, „zou zo graag voor dokter leren om de zieke mensen van hun pijn af te helpen. Dat wou ik toch zo graag.... maar daarvoor moet je naar de stad, om te studeren. Maar ik ga niet, want vader heeft geen geld...."

Haar huis staat dicht bij de spoorbaan, waarop de rails liggen, — een huis met een hoog dak, net een kippenzolder. Met haar broertjes en zusjes samen zitten ze met zijn negenen om de tafel. Haar moeder is nog jong. Ze zal nog wel meer kinderen ter wereld brengen.

„Ik wou zo graag bruggen leren bouwen,” oppert David Bociu, die elke rekensom uit het hoofd kan oplossen.

Iepure Marin kijkt zijn medescholieren medelijdend aan.

„Wat kletsen jullie voor onzin. Weten jullie dan niet, dat je geld nodig hebt om te leren? Wie voor den donder geeft jullie dat geld, om in de stad je brood, je onderdak, je kleren en je boeken te betalen? Ik ga een vak leren. Ik wil mecaniciën worden, om metaal te bewerken en machines te bedienen. Ik ga alle schroefjes van alle machines op de wereld uit mijn hoofd leren. : Ik weet nog precies, wat ik op het station met een machinist heb besproken....”

Iepure's jasje is met velerlei lappen versteld. Zijn neus is altijd verkouden, hij snottert aan één stuk door. Hij wist de neus met zijn mouw schoon. Wij doen dat trouwens ook.

„Stilte daar!” roept de schoolmeester. „Vandaag zal ik jullie vertellen van de Wojewode* Ion de Wrede, die ze ook wel Ion de Armeniër noemen....”

Inocentsiu Cocuz is getrouwd. Hij heeft een jonge vrouw. Mevrouw Cocuz heet Doxi; ze kan nog geen dertig zijn. Ze is fors, wit, dik, knap, heeft brede schouders en brede heupen en bijna twee keer de lengte van Inocentsiu Cocuz. Het echtpaar heeft drie kinderen, drie jongens.

„Zijn ze al volwassen?”

„Nee, ze zijn nog klein....”

„Van wie heeft mevrouw Doxi die kinderen dan?”

* Leger-aanvoerder in oude Slavische gebieden, later landelijke machthebbers; vgl. ons hertog. (Vert.)

„Van Cocuz, van wie anders?”

„Wie het gelooft, komt in de hemel!”

Inocentsiu Cocuz is met een slee de straat opgegaan. Hij trekt de slee.... De drie jongens op de slee zijn z'n zoontjes, — de ene is misschien vijf, de tweede zowat drie en de derde een jaar. Ze lijken sprekend op Inocentsiu Cocuz.

„Hoe heten de jongens, meester?”

„De oudste heet Primus Inocentsiu Cocuz, de tweede Secundus Inocentsiu Cocuz en de derde Tertius Inocentsiu Cocuz....” **

„Maar dat zijn toch geen christelijke namen. Dat zijn namen van heidenen.”

„'t Is mogelijk beste mensen. Maar waren de heidenen dan ook geen mensen, net als wij?”

„Wij beweren toch niet, dat ze geen mensen waren....”

Inocentsiu Cocuz bleef ook niet lang in ons dorp.

Het lesje betreffende de Wojewode Ion de Wrede, ook wel genoemd de Armeniër, dat wij van hem leerden, werd zijn noodlot. Men sprak er over in het hele dorp. Uit het dorp reisde de geschiedenis van huis tot huis tot aan de stad. Eens op een morgen zagen wij een zwarte onbekende mijnheer bij ons in de klas binnenstappen; hij had een knevel, haarfijn als een muggetje. Inocentsiu Cocuz was juist bezig, onze namen in het klasseboek te ontcijferen. Daar er een vreemdeling in 't lokaal stapte, stonden wij meteen op.

„Ik ben schoolinspecteur Paraschiv, I. Paraschiv,” stelde zich de onbekende met een piepstem voor.

„Aangenaam.... 't Zal wel zo wezen, als u het zegt.... Wat mij betreft kunt u ook de paus van Rome zijn, of zijn broer. Net wat u zelf het liefst wilt.”

Schoolinspecteur Paraschiv werd aangegrepen door kramp als een sidderaal, maar hij beheerste zich.

** Primus = eerste; Secundus = tweede; Tertius = derde. (Vert.)

„Ik ben gekomen, om dat geval van de Wojewode Ion de Wrede nader te onderzoeken.”

„En ook dat van de Wojewode Cuza, niet waar? Want over Cuza heb ik het ook gehad.”

„Laat die grapjes astublieft. U hebt één vogel in de hand, — de Wojewode Ion.”

„Ik heb nog veel meer vogels,” zei gekscherend Inocentsiu Cocuz. „Ion de Armeniër, de Wojewode Cuza, Tudor, zij allen hebben hun best gedaan, het volk vooruit te brengen....”

De hele klasse luisterde staande naar de woordenwisseling. Met grote ogen keken we naar de twee debaters.

„Ga zitten, kinderen!” commandeerde de meester. Paraschiv smeeft zijn actetas op tafel en gooide daarbij de inktpot omver. De paarse inkt droop op de vloer. De inspecteur gierde:

„Dat is verregaand gebrek aan respect!”

„Ik heb geen gebrek aan respect. U bent hier gekomen, om een onderzoek in te stellen. Doe uw plicht, mijnheer de inspecteur, wat ik u verzoeken mag. Ik ben al gewend aan onderzoekingen, als een hond aan de vlooiën.”

De inspecteur haalde een pak papieren uit zijn tas en begon er op te krabbelen.

„Is het waar, dat u de kinderen hebt verteld van Iohannes de Wrede?”

„Jawel. Ik moest over hem spreken, want dat staat immers in het leerplan.”

„Is het waar dat u hebt gezegd, dat Ion de Armeniër de bojaren en zelfs Zijne Heiligheid, de metropoliet van Moldavië op Paaszondag vermoord heeft?”

„Jawel, dat staat in elk geschiedenisboek.”

„Is het waar, dat u de kinderen hebt verteld, dat de bojaren de vorst aan de Turken hebben verraden?”

„Jawel, dat staat ook in hun leesboek.”

„Is het waar, dat u bijzondere nadruk hebt gelegd op het feit, dat Ion de Armeniër van de boeren hield en de bojaren verafschuwde?”

„Ja zeker, het staat immers....”

„...in het leesboek. Ja, dat weet ik al.”

„Wat wilt u dan eigenlijk?”

„Is het waar, dat u zich bij uw verhaal vooral hebt uitgesloofd, de kinderen die geschiedenis mooi voor te stellen?”

„Natuurlijk, waarom zou ik niet?”

„Waarom hebt u dat gedaan?”

„Dat weet u toch — dat is mijn vogeltje in de hand! Mijn speciale vogel! Mijn stokpaardje! Mijn apartigheidje....”

„Mijnheer de onderwijzer!”

„Ja, mijnheer de inspecteur, het wordt hoog tijd, dat we een eind maken aan de gekheid. Er zijn bepaalde lessen, waar ik van houd. Die draag ik met toewijding, om niet te zeggen met harts-tocht voor....”

„De kinderen hebben er bij gehuild....”

„Niet allemaal, maar enkele waren inderdaad tot tranen toe bewogen. Ze kwamen onder de indruk. Er zijn ook dingen, die ik saai vertel. Er zijn verhalen, waarvan ik niet houd, zoals dat van Michail de Stoutmoedige, die de boeren tot lijfeigenen maakte en hen nog dieper liet bukken onder het juk van de bojaren. Ik houd ook niet van Constantin Brâncoveanu, die het land heeft uitgezogen en een kolossale rijkdom bij elkaar gestolen heeft....”

„En dat alles hebt u vanaf uw kathedr aan de kleintjes verteld....?”

„Zeker.”

„Maar in het leesboek staat dat toch anders....”

„Fout, absoluut fout! Het leesboek liegt op onderscheidene plaatsen. Ik ken de historische feiten uit de documenten zelf....”

„Zulke documenten kunnen wij niet gebruiken en zulke onderwijzers ook niet. Bent u gepensioneerd?”

„Jawel. Met verlenging van dienstdienst.”

„Dan is deze dienstdienst hiermee afgelopen.... Verdwij uit deze school!”

„Goed, ik verdwij al....”

„Meteen!”

Inocentsiu Cocuz keerde zich naar ons toe.

Hij had een doorrimpeld oudemannetjes-gezicht en een grote adelaarsneus. Onder zijn brilleglazen zagen wij de tranen, die hem in de ogen sprongen.

„Vaarwel, kinderen! Vaarwel, en vergeet niet de geschiedenis zo te lezen, als ik ze jullie heb verteld, en niet zoals ze in de boekjes geschreven wordt....”

„Er uit! Naar huis!” schreeuwde de inspecteur. „We zullen jullie een andere onderwijzer sturen. Misschien mijnheer Bragadiru.”

Wij gingen naar huis. Inocentsiu Cocuz liep langs ons. Wij namen onze pelsmutsen groetend voor hem af. Hij wierp nog een blik op ons, nam ook zijn muts af en zei met zachte stem:

„Zoek de waarheid en niets dan de waarheid in de boeken. Want er zijn ook veel boeken, die liegen. Leer inzien waar het verschil zit, het verschil tussen de waarheid en de leugen....”

De terugkeer van meester Bragadiru verblijdde ons. Wij ontvingen hem met hoera-geroep. Onze voormalige schoolmeester was er ontroerd van.

Hij nam ons stuk voor stuk op, mij ook. Als ik mij wel herinner, zat ik in de achterste bank.

„Darië, heb je nog iets gelezen, terwijl ik niet hier was?”

„Ik had niets behoorlijks te lezen, meester.”

„Kom maar bij me.”

Elke dag zoek ik de meester thuis op. Iedere dag geeft hij mij een nieuw boek om te lezen; als ik het uit heb, breng ik het weer bij hem terug, dan geeft hij mij weer een ander....

Hij roept me voor het bord en onderzoekt, of ik goed kan rekenen. Ik schrijf de getallen op, ik tel op, ik deel, ik vermenigvuldig. Ik vond de goeie uitkomst....

Op de eerste bank barst iemand in luid gelach uit. Mitica, de zoon van Toma Ocî, lacht.

„Waarom lach je, Mitica?” vraagt de meester.

„Ik lach om de schoenen van Darië, meester....”

„Ga terug naar je plaats, Darië....”

Ik ga terug naar mijn plaats. De anderen lachen ook. Het lachen van Mitica heeft hen aangestoken.

De meester roept Mitica Ocî voor het bord.

„Wat zei je, waarom lachte je?”

„Om de schoenen van Darië. Hij loopt op de kistjes van z'n vader....”

't Is waar, sinds het wintert, ga ik naar school in de laarzen, waarmee mijn vader bij het paardenvolk heeft gediend. Ze waren groot, deze laarzen, voor mijn voeten veel te groot. Elke laars kwam me tot aan de dij. Ik kon er me haast niet op voortzeulen. De binnenkant van mijn dijen is pijnlijk geschuurd. De schachten van de laarzen hebben dat gedaan. Maar ik kon alleen naar school gaan met het schoeisel dat ik had. Mijn jasje is op de ellebogen gescheurd en geen mens haalt die scheur dicht. Mijn pelsmuts zakte me tot ver over de oren, — een oude pelsmuts was het. We hebben die nog op de vliering gevonden.

Mitica heeft om mijn laarzen gelachen! Dat maakte de meester woedend. Nog nooit te voren heb ik hem zo streng gezien. Hij ging ook na, wat de zoon van de kroegbaas eigenlijk geleerd had. Mitica kon geen enkele vraag beantwoorden....

Hij zag er zo mooi uit, zijn nagels waren geknipt, zijn pakje was in de stad op maat gemaakt.

De meester sloeg op de vlakke hand. Mitica lachte nog steeds. Hij lachte zo lang, tot hij door het gloeien van zijn handpalmen in tranen uitbarstte.... De rijsjes braken op zijn handpalmen. Bragadiru sloeg maar zelden, alleen, als hij helemaal uit zijn evenwicht was. Maar pas dan ook op, vrindje! want in zo'n geval was je hem nog niet kwijt.... En desondanks trokken wij ons van dat slaan niet veel aan. Wij waren het gewend klappen te krijgen, thuis, waar de ouders onze broers en zusters en iedereen die toevallig in de buurt was, ons opstoppers verkocht als

het zo te pas kwam. Ongetwijfeld hadden wij dan wel het een of ander misdaan. Voor de meester in het lokaal komt, vechten wij bijvoorbeeld; wij stompen elkaar, wij rukken elkaar de haren uit, wij vegen met de mouwen van onze hesjes de kalk van de wanden. We sloegen elkaar op mond en neus, dat het bloed er uitliep.

Bragadiru had gelijk, dat hij er ons bij tijd en wijle van langs gaf, vandaag deze en morgen gene.... Maar Fusulan had nooit gelijk. Die sloeg, als hij het in zijn kop kreeg.

„Mitache, zeg tegen je zuster, dat ze vanavond maar eens bij de heining komen moet.”

„Iliusj, hoe gaat het met je moeder? Is ze nog altijd weduwe? Ik zou graag eens een nachtje je vader willen zijn.”

Hij, meester Dudu Fusulan, die door de overheid werd gestuurd, om ons voor te lichten — en wij, de kinderen.... Het valt niet mee, met hem overhoop te liggen.

Even mooi uitgedost als Mitica is ook de zoon van de kroeghouder naast het station, Bucur. De meester eet dikwijls bij hen met dokter Ganciu en andere „herige lui” van het dorp. De meester zette mij naast hem in één bank. Hij gaat na wat hij kan. Ik mag hem van alles influisteren en helpen, zodat hij tenminste ongeveer kan antwoorden, onze Nicu Bucur. Als beloning voor dat feit krijg ik elke week een zoute krakeling. Een reusachtig tractement, iedere week zo’n zoute krakeling.

Het belletje voor het speelkwartier gaat. We zitten midden in de winter. We gaan naar het schoolplein om te spelen. ’s Morgens zijn we met lege magen uit huis vertrokken. Iedereen haalt nu uit zijn broodzakje wat hij heeft meegekregen. De ene eet een stuk op het haardvuur ge-roosterde maïskoek, een andere gepofte maïskorrels. Wij zitten met meer dan tachtig kinderen in dit grote lokaal, dat mij nu helemaal niet meer zo groot lijkt — tachtig kinderen als haringen in een ton geperst, soms met tien of twaalf in een

bank. Van die tachtig kinderen hebben er twee iedere dag een stuk brood in hun etenszakje. Een van deze twee is een zoon van Carabasj. De familie Carabasj is rijk: ze hebben landerijen, schapen, buffels en koeien. Niculaë Carabasj is de enige jongen, die met echt brood op school komt.

En dan is er nog iemand, die met echt brood komt: Dat is de dochter van Nitsu, de mecaniciën aan de beek, die een vrouw heeft gehaald van over de grens, en die een draaibank bezit. Het meisje heet Margareta Orzu. Zij is het enige kind, dat altoos op schoentjes loopt. Ja, ja. Op schoentjes, stads gekleed, met gekamd haar, een blauw hoofddoekje en een leren schooltas. Ze heeft blauwe ogen, onze Margareta Orzu, en ietwat vooruitstekende lipjes. Haar moeder is een Duitse. Het brood, dat zij eet, is zo blank als sneeuw.

Wij staan om hen heen en kijken toe, hoe die twee het brood naar binnen werken.... Het water loopt ons om de tanden vanwege het echte brood.

Sinds het najaar wordt bij ons thuis al geen brood meer gekneed en gebakken.

Ik hoor het stemmetje van Cuiciumi, de kleinste, die Calin heet....

„Zeg Carabasj, geef mij een hapje van je brood.”

„Waarom zou ik jou een hap geven?”

Ik hoor het stemmetje van Petritsica, het dochtertje van de nachtwaker:

„Margareta, geef mij een hapje van je brood.”

„Heb je geen ouders, die het je kunnen geven? Waarom moet ik het je geven....?”

Eén stukje brood maar.... Eén hap brood....

Mijn vader is in het dorp en blijft weg. Hij is tabak gaan kopen en hij komt maar niet terug. We eten 's avonds zonder hem. We gaan naar bed en wachten, of we in slaap kunnen vallen.

De lamp brandt. Ze brandt maar met een laag vlammetje. Ik hoor, hoe vader binnen komt. Ik zie mijn moeder, die opstaat en hem zijn eten voorzet.

Mijn vader zegt tegen moeder:
„De meester wil dat we Darië laten leren. Hij zal wel voor reisgeld zorgen. We zullen een officier van Darië maken....”

Ik steek mijn hoofd boven het dek en vraag:

„Waarom nou net een officier?”

„Omdat de school, waar de meester je zal laten inschrijven, een kosteloze school is. Je moet een examen doen en als je daar door komt, blijf je op die school en de staat betaalt alles, tot je officier bent. Dan krijg je een tractement. Naar een andere school kan ik je niet sturen. Waar zou ik dat van moeten betalen....?”

Geen enkele jongen uit ons dorp is tot op heden officier geworden. Iemand van de overzijde van de beek, een jongen uit de „kleine kolonie”, Cârlig geheten, is bij de soldaten gebleven. Hij werd korporaal, sergeant en ten slotte onderofficier. Hij bleef er en dient bij het leger, tot hij oud zal zijn. Nu en dan komt hij in het dorp, om zijn ouders en familieleden te bezoeken. Dan zijn de Cârligs bijzonder trots op hem. Met de sabel in de schede en een kwast aan het gevest ziet hij er in zijn nauwsluitende uniform uit, als droeg hij er een corset onder, net als mijn tante Polina; zijn laarzen glimmen zo mooi als zon en maan bij elkaar. Zijn sabel klettert, zijn laarzen piepen als hij over de weg gaat. De mensen gapen hem aan. De vrouwen gaan bijna dood van verliefdheid. Tante Svica veegt hun de mantel uit:

„Wat zien jullie dan toch aan hem, hè? Hij heeft van pure zwaarlijvigheid vetkwabben onder zijn kin. Zijn wangen barsten bijna van dikte. Een hond is het. Een luie dar. Bah!”

Tante Svica spuwt waar hij zo juist gelopen heeft.

„Als de soldaten met verlof willen gaan, een, twee daagjes maar, — dan laat hij hen daarvoor betalen tot ze blauw zien.”

Misschien praat tante Svica ook wel zo over mij, als ik officier wordt.

Ik verberg mijn gezicht. Met één woord, ik kan

dus naar school in de stad! Of ik officier word of niet, dat is weer een andere kwestie. Wat mij aantrekt is het feit, dat ik in een verre stad mag studeren, alsmaar studeren....

Sinds deze nacht beheerst mij maar één denkbeeld meer: In het najaar ga ik naar school...!

De volgende ochtend ontmoette ik Elefterië Baboï.

We kwamen beiden vóór de tijd op school. Ik zou me het liefst stilhouden en hem geen woord overbrieven. Maar het is net, alsof ik door iets gekriebeld word. Ik kwam op school om te leren. Elefterië nam zijn jongste broertje aan de hand mee.

„Lefterië, ik ga naar een school, naar de cadet-tenschool. Mijn vader heeft het gezegd.”

„Daar ben ik blij om. Mijn tijd is voorbij. Ik had nu al in de vierde klasse kunnen zitten, als mijn moeder mij ook naar die school had laten gaan, als ze mij had kúnnen laten gaan....”

Lefterië Baboï is heel lang opgeschoten, en magerder dan ooit. Hij hoest steeds erger. Hij spuwt rood slijm in zijn zakdoek.

„Wat hoest je....”

„Wat moet ik dan? Ik kom van die kwaal maar niet af. Ze vreet me op, ze holt me uit. In het voorjaar of tegen de herfst, God weet wanneer, vind ik voor eens en voor altijd rust.” Hij zegt het ironisch en speelt de opgewekte; het is schrille valse opgewektheid.

„Waarom zeg je dat toch?”

„Wat moet ik dan anders zeggen....? Ik word gek van woede. Hoor je? Dat ik maar geen geneesmiddel vinden kan.... Dat ik dood moet! Dat ik stijf en koud zal worden. Dat de doodgravers aarde boven op mij gooien. Dat ik nooit weer iets kan zien of horen. En de wereld zal desondanks verder draaien. De weilanden zullen bloeien. Overdag zal de zon er op schijnen, 's nachts de maan en de sterren, en ik zal niks meer weten en niks meer voelen....”

„Iedereen gaat toch dood,” fluister ik.

Iedereen; ik zeg toch ook niet, dat anderen niet doodgaan, maar zij sterven nadat ze geleefd hebben. Maar ik heb nog niet geleefd. Ik ben nauwelijks begonnen, iets van het leven te begrijpen. Hoor je dat? En ik moet dood! En er blijven nog zoveel boeken over, die ik niet gelezen heb.... Er gebeurde zo veel in de wereld en er gebeurt nog steeds zo veel, — zo veel waarvoor ik geen tijd kreeg, om er van te horen of te lezen. Ik kan het wel uitschreeuwen....! En toch, en toch.... Ik moet maar zorgen, dat ik mij niet laat gaan. Ik moet sterk blijven, om mij in het leven te kunnen verheugen tot aan het allerlaatste minuutje toe....”

Naast Elefterië Baboï staat zijn jongste broertje, de kleine Mateï. Hij heeft het koud. Hij hapt naar lucht. Hij hoest diep uit zijn kleine borst.

„Hoest jij ook, Mateï....?”

„Ja, ik ook....”

„We wonen met zijn allen in één kamer, we kunnen ons er niet tegen weren. De ziekte is besmettelijk,” legt Lefterië uit. „Weet je Darië, ik heb een paar schitterende boeken gevonden bij de zoon van Isopescu. Hij riep me en stopte ze me in de handen: „Hier Baboï, neem die boeken, ze hinderen mij in de kamer. Ik heb ze niet nodig.” Ik nam ze mee. Kom eens bij ons, dan leen ik ze jou....”

„Ik wacht, tot de modder een beetje is opgedroogd,” troost ik hem. In de kleine kolonie ligt de modder zo hoog, dat de paarden er bijna tot de buik doorheen plonsen. — „Hoe breng jij Mateï naar school?”

„Op mijn rug, tot ik aan de straatweg kom, bij Buciuc.”

Als Baboï is weggegaan en wij het lokaal betreden, raadt de zoon van Bucur mij gewichtig doende:

„Leen toch geen boeken van Lefterië. Hij heeft er in gelezen en over de bladzijden geademd. Dan krijg je ook de tering. Laat die boeken naar

hun ouwe moer lopen. Blijf liever een gezonde stomkop dan een geleerde met de tering."

De ramen van het schoolhuis zijn beslagen. De wanden zijn vuil en gevlekt. De potkachel rookt, daarna gaat ze suizend opvlammen.

De takkebossen kraken in het vuur.

Achter de ramen de kale bomen, de blauwgrijze, gevlekte, verflarde lucht....

V: MEDICIJN

Eerst begon de wilg bij de heiningpoort te groenen, daarna kregen de moerbeien en de pruimebomen groene blaadjes, het laatst van allemaal de acacia's. De ooievaars en de zwaluwen kwamen terug. Het is nog wel frisjes, maar daar de ooievaars zijn teruggekeerd, dragen wij geen schoenen meer. Wij gooien laarzen en sandalen uit. We lopen barrevoets. In de eerste dagen voelen wij de kou tot in de botten. Later wennen wij er aan en letten er niet meer op.

„Moeder, ik trek geen sandalen meer aan. Ik ga vandaag al op blote voeten naar school."

„Als je barrevoets wilt gaan, vooruit dan maar....!"

Ik had mijn voeten een wasbeurt moeten geven. Het heeft geregend. De wegen zijn bemodderd. Nauwelijks ben ik buiten, of ik zak tot de enkels in de drab. Waarom zou ik dan eigenlijk mijn voeten nog wassen....? Ik was nauwelijks buitenshuis, of ik struikelde, en de tenen van mijn linkervoet bloedden. Hoe kwam ik er toe, te struikelen? Nu moet ik heel langzaam lopen.

Ik kom op school. Ik ga in de bank zitten. Ik maak mijn lesje. Ik zeg geen woord.

We gaan naar buiten. Speelkwartier. Het duurt een beetje lang.

„Kom, we gaan krijgertje spelen.”

We rennen hard. Weer zwik ik. En weer rijt ik de tenen van mijn linker voet open. Nu nog erger dan vanmorgen.

Ik ga op zij van het plein staan en bekijk mijn bebloede tenen. De wonden bloeden en schrijnen. Ik weet niet, wat mij overkomen is. Ik denk: Ik moet een beetje voorzichtiger zijn. Misschien ben ik moe. De hele winter heb ik al gesukkeld. Niet erg, maar zo'n beetje half. Ik zei tegen mijn moeder:

„Moeder, ik heb pijn in mijn hoofd!” Ze antwoordde:

„Heb je verder nergens pijn? Misschien nog ergens anders....?”

„Nee....”

„Ga dan maar spelen.... ga in de frisse lucht.”

Ik had herhaaldelijk pijn in mijn hoofd, maar ik heb er niets meer van gezegd. Onze ouders kunnen zich niet al te veel om ons bekommeren. Als er eentje van ons ziek is, gaat hij in een hoekje van het bed liggen en blijft zich daar koest houden. Hij ligt er zo lang, tot hij weer beter is. Verwend worden we door onze ouders niet.... Als we iets hebben uitgehaald, krijgen we er van langs met de stok. Dat komt nogal eens voor. Meestal zijn het Ion en Ritsa, die klappen oplopen. Avendrea wil mijn broer meeslepen in zijn dieverijen, — hij moet met hem pluimvee, schapen en zelfs jonge paarden stelen. Wat ze buit maken, ruilen ze in de kroeg tegen drank.

„Je bent pas weer tegen de morgen thuis gekomen. Sjoava heeft over je geklaagd.”

„Ik was mee met Avendrea.”

„Waar?”

„Bij de meisjes.”

„Maar je stonk naar brandewijn.”

„Dat heeft Sjoava zich maar verbeeld, vader....”

Mijn broer liegt, of het gedrukt staat.

„De nachtwakers zullen jullie nog eens te grazen nemen.”

„Dan kom jij ons wel bevrijden, vader.”

„Nee! Ik ga naar het gemeentehuis, maar niet om jullie vrij te krijgen. Als ik ga, ga ik om jullie voor het oog van Jan en alleman op je bliksem te geven, zodat een ieder weet wie hij voor heeft.”

Mijn broer beloofde zijn leven te beteren.

„En wat moeten we met dat meisje beginnen? Ze denkt nu al aan niets dan trouwen en ze is nog geen veertien jaar. Ze heeft niets anders dan jeuk naar de jongens in het lijf. Ik ben bang, dat ze nog eens een keer met de schande thuis komt Ik geloof, dat ze zich met de zoon van Caraciun, met die Bratila heeft afgegeven. Is dat zo, Ritsa?”

„Moeder, wat haal je in je hoofd!”

Haar gezicht wordt vuurrood. Zelfs haar halsje wordt rood. Haar onderlip begint te trillen.

„Hij is een goeie jongen. Maar je moet nog even wachten, nog een beetje groeien.”

„Ben jij ook niet op je veertiende getrouwd, moeder? Was jij dan niet te jong? Je bent getrouwd en er ook niet aan gestorven. Er is nog nooit een meisje doodgegaan, door te trouwen.”

Als vader en moeder Ritsa's avonds buiten aan de heining met Caraciun betrappen, krijgt ze een paar flinke opstoppers in haar nek.

Ik kom thuis uit school. Weer verzwik ik mijn voet. Wat mankeert me toch! 's Namiddags blijf ik thuis op het erf. Ik zit in het zonnetje en schrijf. De zon heeft de drab gedroogd. Ik ga naar de wasbak bij de put en was mijn voeten. Ik was ze tot aan de knieën. De tenen van de linker-voet zijn gekwetst.

Het voetpaadje is droog. Mijn voeten blijven schoon. Mijn broer Ion komt thuis uit het dorp en gaat naast mij op de paardendeken zitten. Hij haalt een cigaret onder zijn gebreid hesje vandaan en pakt er lustig op los. Hij kijkt naar mijn voet.

„Wat heb jij aan je tenen?”

„Ik heb me gestoten.”

Mijn broer Ion bekijkt mijn voet. Hij komt dichterbij en betast ze.

„Beweeg je voet eens....”

Ik doe mijn best, de voet te bewegen. Ik moet er om lachen.

„Ik kan mijn voet niet bewegen, Ion.”

„Wat is me dat? Kun je het niet?”

„Waarachtig niet, het lukt me niet.... Dat is interessant!”

Mijn broer roept mijn moeder er bij.

„Moeder, Darië is verlamd. Hij kan zijn voet niet bewegen....”

Lachend laat ik haar mijn voet zien. Moeder houdt zich, als geloofde ze me niet.

„Houd me nou niet voor de mal, Darië.”

„Waarom zou ik je voor de mal houden?”

Ook vader kwam het grote nieuws te horen.

„Dat ontbreekt er nog maar aan, dat je een lampoot wordt. Dat is het enige malheur, dat we nog niet in huis gehad hebben. We zijn waarachtig rijker geworden: we hebben er een lampoot bij.”

Ik ben lang en schraal, bleek en blond. Mijn gezicht is vlekkerig. Als ik met mijn kameraadjes worstel zijn ze me meestal de baas. Maar ik heb kracht in mijn vuisten. Als ik met iemand vecht, draag ik er altijd zorg voor, dat niet hij de eerste klap geeft, maar dat ik het hem doe. Mijn vuist is hard. Als iemand ruzie met mij gaat maken, dan werp ik mij boven op hem en sleur hem mee tegen de vlakte. Ik werp me met macht op hem, sla mijn klauwen in hem en bijt ook. Ik heb grote sterke tanden. Veel groter dan de meeste jongens van mijn leeftijd. Daarom schelden ze mij ook voor „Bullebijter” uit.

„Dat mankeert er nog maar aan,” — herhaalt mijn vader, „dat je een lampoot wordt....!”

Mijn moeder is er diep door ter neer geslagen.

„Nu,” zegt ze, „kan je ook geen officier meer worden.”

De meester, dokter Ganciu en de jonge rechter uit Cârligati hebben besloten een geldinzameling

te houden, om voor mij de reis naar Mânastirea Dealului te bekostigen, waar men mij op de cadettenschool wilde doen. Dat had in het najaar moeten gebeuren. Nu komt er niets van dit prachtige plan. In de cadettenschool nemen ze alleen maar gezonde jongens.... Mijn ouders beraadslagen. Mijn moeder zegt:

„De boze geesten zijn in je gevaren. We moesten daar een goed medicijn tegen zien te vinden....”

Ze nemen me aan de hand mee en brengen me naar de kwakzalver Anghel Nabadaë.

Deze wonderdokter is klein en blond, als de Zigeuners uit de buurt waar de Arges ontspringt, die bij ons komen en hun producten, spinnewielen, lepels, baktroggen, houten schotels te koop of te ruil aanbieden. Er wordt veel over de wonderkuren gesproken, die de kwakzalver de mensen laat ondergaan. Hij heeft blinden met bezweringen behandeld en ze konden weer zien. In Puteni werd een stom kind bij hem gebracht en hij slaagde er in, het kind de spraak terug te geven. Eens op een nacht, toen de pope bijna bezweek aan maagkrampen, riep men er Anghel Nabadaë bij. Hij belas de pope en schonk hem het leven terug. Anghel woont in een koeienstal aan de rand van het dorp, bij de poel. Hij woont er alleen. Hij heeft vrouw noch kind. Van het voorjaar tot aan de herfst zit hij aan de rand van de poel en vangt kleine visjes. Daar leeft hij van. De mensen brengen hem voor zijn medicijn tarwe- en maïsmeel. Anghel Nabadaë legt mij op een bank neer en betast mijn voet. Hij ontdekt de oorzaak van het euvel en zegt:

„In jou hebben zich boze geesten genesteld. Het is makkelijk je te genezen. Zamel geld in het dorp in en laat voor dat geld in de stad bij een juwelier een klein zilveren voetje gieten. Dat voetje moet je naar de kerk brengen en daar naast de afbeelding van de Moeder Gods ophangen. Dan wordt de jongen weer beter. Hij zal zijn voet weer kunnen gebruiken.”

Mijn vader ging mismoedig door het dorp en haalde geld op. Sommigen gaven een beetje gerst, anderen weer een schotel maïs. Vader gooit alles in een zak en verkoopt het aan de Grieken.

Hij kwam met een stuk van twee lei huiswaarts. Dat is voldoende voor een zilveren voetje. Hij klimt te paard en rijdt naar de stad. Hij blijft daar twee dagen. Hij komt terug met een klein voetje van zilver. Hij laat het mijn moeder zien, en ook aan mij.

„Vader, is dat mijn voet?”

„Ja, dat is ie!”

Aangezien wij overhoop liggen met pope Bulbuc, brengen we het zilveren voetje naar Stanicuts en hangen het daar onder het afbeeldsel van de Moeder Gods. Het ding hangt er vandaag nog.

Het zilveren voetje hing daar nu heel mooi bij het heiligenbeeld van Maria, maar mijn voet bleef stijf. Ik loop nog langzamer dan voorheen en toch zwik ik maar aan één stuk door. Steeds weer struikel ik. Als ik niet goed uitkijk, val ik zelfs. Daarom is niet alleen mijn linkervoet gekwetst, maar ook de knie en het heupgewricht krijgen een knauw. Ik zal vol pijnlijke plekken.

De schoolkameraden vergaten, dat ze mij korte tijd voordien nog de Bullebijter hadden genoemd en schelden me nu uit voor Hinkepoot.

Mijn vriendjes spelen met een bal. Ik sta aan de kant en kijk. Ze slaan elkaar de bal met stokken toe. Ik zou ook zo graag mee willen doen, maar ik moet terzijde staan en kan alleen toekijken. Ik kijk vol gretig verlangen. De jongens spelen paardje. Ik kijk gretig toe.

„Speel je niet mee, Darië?” vraagt Tutanu.

„Ik zou wel willen, natuurlijk zou ik wel....”

„Maar je doet toch lekker niet mee. We spelen niet met jou, Hinkepoot....!”

„Wil je paardje met ons spelen?” vraagt Veve, de zoon van Papelca.

„Nee, nee, ik speel niet met jullie!”

„O ja, je zou wat graag meedoen, maar je kunt

immers niet, je bent een hinkepoot en ik heb het alleen maar gevraagd, om je te pesten...."

Veve, de zoon van Papelca, loopt achter de bal aan en hinkt er bij. Tutanu lacht, tot hij bijna barst. Gângu, Tudorache en Picu lachen ook. Iedereen schatert en iedereen begint te kreupelen. Ze doen gewoonweg, wie het beste kreupel lopen kan.

„Kijk eens, kijk eens, zo loopt Darië!... Kijk....! Zo loopt ie!"

Ze hippen zittend op hun achterwerk over het plein, als konden ze nu beide benen al niet meer bewegen.

Uit het gebergte voorbij de Calmatsui en uit de buurt van de Donau komen dikwijls oude, waggelende karren, die door blinde muildieren worden getrokken, op wier rauw geschaafde huid de vliegen zich volzuigen met bloed. Twee, drie karren, volgepropt met zieken en lammen rijden door de dorpen. Sommigen zijn blind. In plaats van ogen hebben ze ettergezwollen. Anderen hebben bochels. een van achteren en een van voren, — weer anderen hebben een beroerte gehad, hun ledematen zijn verlamd en gevoelloos en zwart verdord. De lammen schreeuwen uit volle borst. Op de kruispunten en tweesprongen blijven ze staan. Ver door de omtrek dringt hun geweeklaag:

„Mensen, erbarmt u, heb medelijden met ons....!"

Iedereen heeft medelijden en geeft wat zijn hart hem voorschrijft te geven. Dan hotsen de karren weer verder, het dorp uit. Maar nog heel lang hoor je het gejammer. De zwangere vrouwen kijken gauw een andere kant uit en passen wel op, dat ze niet naar de lammen zien. Als ze die voorzorg niet namen, dan zouden hun kinderen mismaakt ter wereld komen.

Dat is al zo vaak gebeurd.

In het najaar gingen de vrouwen met hun mannen naar Turnu, waar het jaarmarkt was. Op die markt komen alle mismaakten bij elkaar, lam-

men, blinden, kreupelen, bedelaars. Ze kruipen in het stof. Ze krijten en huilen. Om de gemoe-deren van de mensen te vermurwen, laten ze onder luid gejammer hun mismaakte ledematen en hun etterende wonden zien. Er zijn zwangere vrouwen, die na de aanblik van deze ongelukkige schepsels een miskraam krijgen. Anderen krijgen kinderen met kikkerkoppen, korte armpjes en beentjes, aan elkaar gegroeide voeten met zwemvliezen tussen de tenen.

„Ilina, ga als de weerlicht naar binnen. Jij bent zwanger en de bedelaars zijn in aantocht...”

„Goed, ik ga al...”

„J-jij wo-wordt ook b-b-be-bedelaar,” zegt Gângu, „j-ja, j-jij wo-wordt ook b-bedelaar...”

Het was dus al zo ver, dat Gângu de stotteraar mij voor de gek kon houden. Nu kan iedereen, die er zin in heeft, mij bespottelijk maken.

Bedelaar, bedelaar zul je worden.... Het lijkt wel, alsof men mij met die woorden duizend hamerslagen op het hoofd geeft. Bedelaar....! Mijn zusje Ritsa zegt tegen mij:

„Ga maar niet mee naar de hora, je bent immers kreupel. De mensen lachen er mij om uit. Als je achter me aan komt hinken, dan neem ik je te grazen en ruk ik de haren uit je kop.”

Ik ga naar de put en zoek stenen met scherpe kanten op. Ik stop mijn hemd daarmee vol. Ik ga terug en bekogel mijn kameraadjes er mee. Ik gooi naar hen met op elkaar geklemde tanden. Misschien sla ik nog eens iemand de hersens in. Mijn vriendjes houden op met spelen.

„Kijk er eis! Wat een held is die Darië....!” zegt Tutanu.

„Pak 'em, jongens....!”

Nog veel kwader smijt ik met stenen. Ik trof Tutanu aan de slaap. Hij waggelt en smakt tegen de grond. Ik probeer er van door te gaan, maar ik zwik en rol omver. Drie werpen er zich op mij. Dicht regenen de klappen op mijn kop neer. Als het mij niet lukt mijn gezicht naar boven te keren, slaan ze me dood.... Ik raap al

mijn kracht bijeen en draai me om. Ik slaag er in me een heel klein beetje omhoog te wrikken. Ik grijp Veve bij de strot, trek zijn hoofd naar me toe en bijt met alle kracht, met mijn grote sterke tanden, — waar ik perzikipitten mee kraken kan — in zijn schouder. Ik bijt door. Ik voel een zilt vocht in mijn mond dringen — bloed. Veve gilt het luidkeels uit, alsof vergiftige slangen hem te pakken hadden. Hij laat me schieten. Ik slinger hem in het zand. Hij wentelt zich van pijn.... De twee anderen springen op en hollen weg. Ik smijt hun nog een paar stenen na. Ze lopen, tot hun voeten de grond bijna niet meer raken. Veve krabbelt op. Ook Tutanu krabbelt omhoog. Op een afstandje komt de hele horde weer bijeen.... En van hen roept:

„De mankpoot is gek geworden. Hij is honds-dol. Ze zullen hem nog naar een gekkenhuis moeten brengen....”

Met opgezette facie, besmeurd met bloed en met stukgekrabde handen keer ik terug naar ons erf. Mijn moeder vraagt me:

„Met wie heb je gevochten?”

„Ik heb niet gevochten.”

Het alleen-zijn valt mij heel erg moeilijk — — nu en later, mijn hele leven lang. 's Nachts droom ik van de wagens vol met mismaakten. In de droom zie ik mezelf op hun wagen staan. Ik jammer met hen mee, met hartbrekende stem: Erbarm u over ons.... medelijden.... medelijden! Ik kreun en schrei in de slaap. Mijn moeder maakt me wakker.

„Wat scheelt je toch, Darië? Word toch wakker....!”

Ik ontwaak. Ik baad in mijn zweet.

„Ik had zo'n ellendige droom.... Moeder....”

„Al weer? En ik dacht nog wel, dat je nooit meer van die boze dromen krijgen zou.”

„Ik heb er ook in lang geen gehad, maar nu wel.”

„Ga weer liggen en houd je kalm.”

Maar de slaap was voor mij bedorven. Ik kleed

mij aan en ga het erf op. De bomen ruisen. De wilg ruist verrukkelijker dan alle andere bomen. Nauwelijks enkele schreden van ons huis loopt de spoorbaan. Aan de andere kant rijzen de hellingen met de weilanden. Ik loop langs het smalle landpaadje. Ook het weiland ruist. De wind brengt een koele, frisse geur van gras naar mij over. De hemel is helder als glas. Het is een nacht in de voorzomer. Een kille hagedis glipt over mijn voeten. Ik merk, hoe ze met haar staartje tegen mijn voet slaat. Ze is koud. Ook slangen zijn koudbloedig. Vroeger, toen ik nog met de paarden naar de wei ging, ving ik in de greppel achter de wijngaard slangen. Ik hield hun een oude lap voor, om er in te bijten. Ze beten er in. Ze hielden het vod fel tussen hun tanden. Ik rukte dan de lap er met één zwaai uit, en de tanden gingen mee. Dan pakte ik hen achter de kop vast, zodat ze niet konden bijten. Als ik hun de tanden had uitgerukt, kon ik zoveel met ze spelen als ik verkoos. Daarna maakte ik ze dood. Ik sloeg hun de koppen af. De lange grijze slangen leefden nog tot zonsondergang. Hun lichamen kronkelden en kromden zich. Pas bij zonsondergang werden ze stil. Ik speelde met de slangen. Ik wond ze om mijn lichaam. Ze voelden aan als ijzige ceinturen....

„De slangen hebben koud bloed, Darië....!”

„En de hagedissen, broer?”

„Die ook, net als de giftige slangen, kikkers en padden....”

Ik leg mijn hand op mijn rechterschoet. Die is warm. Ik leg mijn hand op mijn linkschoet. Die is koud. Zo koud als een slang.

In de nabijheid hinnikt een paard. Ik zie de hoge, slanke gestalte van het dier. Met het hoofd vooruitgestoken, als wilde het zich vol drinken met de weldadige frisse nachtlucht. Lang en bevend hinnikte het.

„Wie is daar, hé?”

„Ik, oom Tarâsj.”

In het gras naast het paard ligt de wachter.

„Wat zoek jij bij nachttijd op het weiland?”
„Mijn hoofd doet me pijn. Daarom kwam ik
maar even buiten....”

Tarâsj wrijft zijn vuursteen in gloed. Hij steekt
een cigaret op. De cigaret is een vuurstipje in de
donkere nacht.

„Goed zo, mijn jongen, blijf maar zo lang je er
zin in hebt.”

Langzaam keer ik weer naar huis terug. Sandu,
de gek, is wakker geworden. Hij loopt rond op
het erf en mompelt onverstaanbare woorden. Hij
is weer slaags met de duivel.

Hoe moet ik nu leven? Waarvan moet ik leven?
Een gezond mens heeft het hier al moeilijk, laat
staan een mankpoot.

Ver weg, in de bocht van de spoorlijn, gilt een
trein. Het is de nachttrein, die in de richting van
de Donau rijdt. Je kunt het denderen al horen
en zijn schrille lampen werpen hun schijnsel in
het dal. Ik hoefde alleen maar op de rails te gaan
liggen, de trein zou mij wel aan mootjes rij-
den. Voor morgenochtend zou niemand er iets van
merken. Dan was alles meteen afgelopen.

Gisteren ontmoette ik een klein meisje, de
dochter van Iordache Diman, het kind met de
vetpuistjes in haar gezicht. Ze keek me heel lang
aan. Toen vroeg ze mij:

„Waarom loop je mank? Kunnen ze je voet
niet beter maken?”

„Nee,” antwoordde ik.

„Die wordt ook nooit meer beter. Mijn vader
zei, dat hij je vader en moeder zou vragen, of je
soms bij ons wilt komen werken als schaapher-
der. Tegen de kost. Misschien komt mijn vader er
ook nog toe, jou de oude kleren van mijn broer
te geven.”

Als ik nu op de rails ging liggen, dan wist ik
binnen enkele tellen van dit alles niets meer af.
Ik heb eens lichaamsdelen gezien van een vrouw,
die werd overreden. Ze kwam uit Stanicuts. Ze
was jong, dor en schonkig. Haar man had haar
uit huis gejaagd. Ze kon hem niet langer beko-

ren. Hij had een andere vrouw opgepikt. Hij schold de eerste uit en sloeg haar, om te maken dat ze wegliep. Ze ging naar de beek en wies zich daar, tussen de wilgenstammen. Daarna trok ze schone kleren aan. Ze liep, als moest ze daar wezen, op het paadje naast de spoorlijn. Toen de trein er aan kwam, wierp ze zich zo op de rails. De locomotief floot. Toen de hele trein over haar heen gejakkerd was, bleef hij staan. De mensen zochten haar lichaamsdelen bijeen en gooiden die in een wilgen mand.

„Darië, waar zit je?”

„Hier ben ik, moeder!”

„Kom toch thuis, en ga slapen!”

„Ik kom al, moeder.”

Snuivend en hijgend raast de nachttrein langs mij.

„Waarom beef je zo?”

„Ik heb het koud, moeder.”

„Ja, als je ook half naakt op het erf rond spookt....”

Vroeger speelden ook de meisjes dikwijls met ons. Ook nu spelen de jongens en meisjes van mijn leeftijd nog wel samen. Ik sta terzijde — voorlopig zeggen ze nog niets, maar ik zie de hoon al blikkeren in hun ogen. Geen wonder. Lampoten zijn bij ons in het dorp niet in tel. Ik ben daar maar al te gauw achter gekomen.

Steeds vaker ben ik nu alleen. Het is niet prettig te zien, hoe een troep kinderen het bos in gaat, om bloemen te plukken, terwijl ik tegen de schutting mag leunen en hen nakijken, inplaats van de poort open te maken, mij bij hen te voegen en mee te gaan. Het is niet prettig te merken, dat zelfs mijn eigen broers en zusters mij vol medelijden of zelfs met weerzin bekijken....

Tot nog toe hebben ze mij de Bullebijter genoemd. Dat vervulde mij met fierheid. Nu noemen ze mij de Hinkepoot. Ik ben werkelijk een hinkepoot en zou daarom dus niet boos moeten zijn — en toch sart het woord me, het doet me

pijn, het slaat mij ter neer. Deze misère brengt mij er toe, de mensen steeds meer te ontlopen. Turturica bemerkt, dat mij iets dwars zit. Hij vraagt mij:

„Doet je voet pijn, Darië?”

„Nee, dat doet ie niet. Niets doet mij pijn....”

„Ik zie toch wel, dat je neerslachtig bent.”

„Dat lijkt maar zo....”

„Houd je maar niet groot. Ik weet wel, wat jou mankeert,” zegt hij. „Geloof jij, dat het een grote tegenslag is, dat je mank loopt? Plezierig is het niet. Zo'n ongeluk had beter weg kunnen blijven. Maar het is nu een keer gebeurd. Genezing is een genade van God.... Aan die gedachte moet je wennen. Denk je soms, dat er geen andere manke lui op de wereld zijn? Er zijn er zelfs een massa en ze leven toch maar allemaal.”

„De bedelaars,” antwoord ik.

„Wat bliksem, schei uit met je bedelaars! We hebben het niet over hen. Ik zag een vent met een bochel bij Baduleasa. Hij is notaris op het gemeentehuis. Hij trekt zich van zijn bult geen sikkepit aan. Hij schrijft acten en krijgt daarvoor salaris. Hij leeft. Een mens kan ook wel leven met één manke poot.”

„En geloof jij, dat ik notaris zou kunnen worden?”

„Notaris is misschien wat hoog gegrepen....”

Nu ga ik steeds vaker naar de schoolmeester toe en leen daar boeken. Ik kruip weg op het erf onder de wilgeboom en lees zonder onderbreking. Ik krijg er al maar meer plezier in. Plotseling is al mijn leed en zorg vervlogen. Laat ze nu maar sarren zoveel ze willen, laat ze maar spotten zoveel ze verkiezen; ik ben er van overtuigd, dat ik heel veel weet, waarvan zij geen flauw begrip hebben. Een wijde horizon is voor mij open gegaan, een nieuw leven daagt. Ik kan de cadetten-school niet bezoeken. Een mank iemand kan geen officier worden. Dat heeft de meester ook al tegen mij gezegd. Ik vroeg hem:

„Kan ik ook niet worden opgenomen in het priester-seminarie, meester?”

„Nee, ook daar kun je niet worden opgenomen.”

„En op de normaalschool neemt men mij ook niet? Ik zou graag hetzelfde worden als u.”

„Ook daar niet, Darië. Staatsbeambten mogen geen lichaamsgebreken hebben. Je zou naar het lyceum kunnen gaan. Maar daarvoor is veel geld nodig. En niemand zou jou zoveel willen geven als je daarvoor gebruiken moet.”

„Ik zal het zelf verdienen.”

„Dat zal niet meevallen.”

„Ook voor die moeilijkheden ben ik niet bang, meester.”

De meester trekt mij naar zich toe. Hij neemt mijn hoofd tussen de handen en aait mij.

„Jammer, Darië, dat de wereldorde nog zo gebrekkig is. . . . Eens zal het zeker veranderen. Jij bent nog een kind. Misschien maak jij het nog wel mee!”

Ik ruk me los en hol weg.

Nu heb ik de school doorlopen. Ik kreeg een getuigschrift. Ik lei het onder in de grote kleerkist. Ook Turturica, mijn vriend, kwam van school af. Wij beiden konden bij het examen alle vragen beantwoorden. Onze meester en die uit de aangrenzende gemeente hebben ons met lof overstelpt. Als onderscheiding kreeg elk van ons een bloemkrans. Ik nam mijn krans mee en ging pootjebaaïen in de beek. De krans gooide ik in het water, die mag naar de Donau drijven. . . .

Ook Filofteia, het meisje met de dikke wenkbrauwen, kreeg een kransje van de meester. Hij zette het haar zelfs op. Haar lange zwarte vlechten vielen onder de krans uit op haar ruggetje. Ze kreeg een kleur van blijdschap. De meester keek ons lange tijd aan. Zijn ogen werden vochtig. Om zijn ontroering te verbergen, haalde hij zijn zakdoek te voorschijn, snoot zijn neus, wiste zich het zweet van het voorhoofd en veegde ook gauw langs zijn ogen.

„Nu kinderen, nemen we afscheid van elkaar. Blijf goede degelijke mensen. Vergeet het kleine beetje niet, dat jullie bij mij hebt opgestoken.”

Wij gingen; de deur van de school viel achter ons dicht. Nicu Bucur snoefde:

„In het najaar ga ik naar het lyceum.”

„Ik ga ook naar de stad om te leren,” zei Mitica Oci. Daarna kwam Mitica bij mij.

„Wil je bij ons in de herberg een baantje hebben? Je mag de toonbank schrobben en de vloer vegen. Of is dat misschien niet fijn genoeg voor je? De voddën hangen je bij het lijf neer en je bent toch nog trots?” lacht hij hinnikend.

Ik had hem graag met een vuistslag de tanden uitgeslagen, zo, dat hij ze een voor een uit het zand had kunnen oprapen. Iepure Marin hield mij tegen.

„Laat hem naar de bliksem lopen, Darië, dat stuk ongeluk.”

En ik liet hem gaan.

Het was een warme zomerdag, waarop ik de school vaarwel zei. De tarwe rijpte op de landerijen van andere mensen.

Turturica had ook een bloemkrans gekregen. Juist op die dag ging zijn vader dood. Turturica legde de krans in zijn vaders kist. Hij lei hem op de handen van de dode. . . . Zijn moeder bleef met zeven kinderen zitten. Zo werd Turturica onverwacht het hoofd van het gezin. Zijn moeder is zwak en ziekelijk. Ze sloft als een schim door het leven.

Turturica vergoot geen traan. Hij kwam bij mij:

„Kom mee, Darië, help me de klokken luiden voor mijn vader. . . .”

We klauterden in de klokketoren en luidden de hele dag de klokken voor zijn overleden vader. De volgende dag luidden we het kleine klokje op het kerkhof bij de houten kapel, waarin de heiligen met de uitgestoken ogen hangen. Turturica's gezicht staat streng en vastberaden.

„Wat ga je nu doen. Turturica?”

„Ik ga werk zoeken en mijn moeder helpen.”

„Hoe pak je dat aan?”

„Dat zal wel blijken!”

Turturica is kort en gedrongen van postuur. Zijn gezicht is hoekig, zijn handen zijn groot en plomp.

„Zie je Darië, we hebben op school allebei goed geleerd. We hebben behalve de schoolboeken nog heel veel andere gelezen, en toch kunnen wij niet naar het lyceum. Naar het lyceum kan alleen de zoon van de kroegbaas, die zo stom is, dat ie nog met moeite een diploma gekregen heeft. Op de hogere scholen zijn tot nog toe alleen de zonen van de pope gekomen. Ze konden allebei slecht leren. Ook jouw stiefbroer Gheorghe is hoger op gegaan. Is dat nu rechtvaardigheid?”

„Ik geloof, dat het niet erg rechtvaardig is.”

„We moeten ons niet onder de voet laten lopen. We moeten allebei vooruit komen, snap je?”

„Om naar een school te kunnen, hebben we geld nodig. Leren is duur. . . .”

„Maar we mogen ons toch niet klein laten krijgen. We zullen ons best doen, geld te verdienen en het voor ons zelf te houden. Laten we de klokken voor mijn vader nog even blijven luiden, hij heeft in zijn leven zo veel meegemaakt.”

Ik bind het klokketouw om mij heen en laat me los. Ik zweef aan het touw, alsof ik ging schommelen. De klok galmt. De heuvels kaatsen het galmen van de klokken terug. Dezelfde heuvels, waarop de vader van Turturica levenslang zo hard heeft moeten ploeteren.

Het werd een gewoonte, dat de familieleden bij een sterfgeval bij mij kwamen en zeiden:

„Darië — neef Oncica, of tante Chiva, ofwel oom Pârvan is overleden — wil jij de klokken luiden?”

We wonen niet ver van de kerk, maar op drie huizen afstands, en de klokketoren staat vlak bij de kerk. Ik ging er dan naar toe, klauterde in de toren en luidde de klokken. De grote klok galmt zwaar. De heuvels vangen de klank op en echoën die mild en geheimzinnig.

De kleine klok heeft een dunne kinderstem: Ba-bam! bim-bim! Voor de doden moet je de klokken langzaam luiden. In mijn gedachten heb ik een heel treurig wijsje verzonnen. Bij het luiden probeer ik, dat wijsje door de klokketonen tot uitdrukking te brengen. Voor iedere dode luid ik de klokken weer op een andere manier. Voor de broer van mijn vader, Alisandru Nasta, luidde ik zachtmoedig en ingehouden, zoals zijn stem geweest was toen hij nog leefde. En terwijl ik luidde, leek het me, als zag ik hem, in het wit gekleed, over zware wolkentrappen naar de hemel klimmen. Zonder overhaasting, met bedachtzame schreden steeg hij ten hemel. Zacht en weloverwogen klom hij opwaarts, zonder enige haast, als wist hij hoeveel belemmeringen hij op die tocht naar de oneindigheid nog zou moeten overwinnen. Voor Dinutsa luidde ik alleen de kleine klok, haastig, met snel opeenvolgende slagen, zoals ook haar vlugge stappen door het leven gingen, als een opbruisend lachen, dat eensklaps in schreien overgaat. Ook voor mijn tante Bâzarca, die van de dag af aan, waarop mijn moeder in het huis van mijn vader kwam, met haar overhoop had gelegen, heb ik geklepeld. Ze was mijn moeder altoos vijandig gezind en deed steeds haar best, haar het leven ongenietbaar te maken. Ze haatte mijn moeder en maakte haar zwart waar ze maar kon. Eén dag voor haar overlijden verzoenden ze zich. Ze lag heel lang ziek. Ze vermagerde zienderogen en werd zo plat als een plank. Ze hunkerde naar de dood, en die liet maar op zich wachten. Diaica, de waarzegster, die bij haar waakte, om haar na haar dood te kunnen afleggen en daar een rok voor te krijgen, zei tegen haar:

„Je ziel wil niet uit je lichaam vandaan, omdat je je niet hebt verzoend met de vrouwen, waarmee je in vijandschap hebt geleefd. Je zult nog een echte martelgang krijgen.”

Het was in de winter. De slapeloze nachten vielen lang. In de kamer waarin ze worstelde met de

dood en niet sterven kon, waren ook andere familieleden, die door haar de slaap niet konden vatten: mijn oom Voicu, mijn neef Vasile met vrouw en kinderen.

Mijn tante liet de buurvrouwen roepen, waarmee ze in vete lag en maakte alles goed. In een ogenblik van helder inzicht liet ze ook mijn moeder ontbieden. Deze verscheen kort daarna.

„Schenk me vergiffenis, schoonzuster....”

„Dat doe ik graag....”

Ze reikten elkaar de hand.

„Wat zijn wij mensen toch kortzichtig,” zei mijn moeder, toen ze weer thuis kwam. „Wij kraken en worden elkaars vijanden en treiteren elkaar om dingen van niks. En als het te laat is, komen we pas tot bezinning.”

Nog altijd kon mijn tante niet sterven. Ze dacht ook aan mij. Ze had me vaak uitgescholden en mij om kleinigheden met de stok geranseld.

„Roep Darië bij me, hij is de enige die mij nog geen vergiffenis heeft geschonken.”

„Hij slaapt. Morgen in de vroege zullen we hem wel roepen.”

„Nee, roep hem nu! Nu! Meteen....!”

Men maakt mij midden in de nacht wakker. Ik kleed mij aan en ga naar het huis van oom Voicu. Ofschoon hij naast ons woont, ben ik nog nooit bij hem over de drempel geweest. Tante Bâzarca lag met een gezicht zo geel als was op haar ziekbed. Haar ogen zijn vrijwel uitgedoofd. De kinderen van mijn neef Vasile liggen op de vloer, ze zijn oververmoeid en kunnen toch maar niet in slaap komen. Onder het bed van de zieke staat de pot en verspreidt een weerzinwekkende stank.

„Vergeef me Darië, dat ik je zo vaak heb uitgescholden, dat ik je heb verwenst en afgerost. Vergeef me, Darië....!”

Ik kuste haar hand en begon te huilen:

„Tante, tante....”

Met mijn voorhoofd raak ik haar borst aan, die moeizaam ademhaalt. Ze streelde mij met haar kille, reeds bijna afgestorven handen over mijn

gezicht, mijn haar en mijn hals. Tegen de morgen kwam er een zachte rust over haar: de rust van de eeuwigheid.

„Darië, tante is dood. Ga de klokken luiden!”

De heldere morgenzon veegde de sporen der ontsteltenis van mijn gezicht. Ik ging naar buiten en luidde de klokken, alsof hun klank moest uitdrukken, dat tante's stem zich al tierend en scheldend boven de heining verhief en mij vervloekte. — „Mogen je voeten afsterven, Darië, mag het licht in je ogen uitdoven!” Ik heb het licht van mijn ogen niet verloren, maar een van mijn voeten heb ik er bij ingeboet, — die is mank geworden — die bungelt er krachteloos bij....

De klokken luidden: Bam! bam! De in zachte sneeuwen dekens gehulde bergen kaatsen de klokkentonen als echo terug.

Sinds ik een hinkepoot geworden ben, hoor ik dikwijls — als er iemand in het dorp overleden is — een stem bij de heining:

„Hei, Darië, ben je thuis?”

„Hier ben ik,” zeg ik dan.

„In de kleine kolonie heeft Belitu een van haar kinderen verloren; wil jij de klokken luiden?”

Het komt goed uit, als er iemand dood gaat. Dan kan ik de klokken luiden, ik heb nu toch niets anders om handen....! De mensen betalen er mij immers voor. Een muntstukje met een gat, een muntstukje van tien bani. Als er tien doden geweest zijn, heb ik één leu en vijftig bani. Bij de begrafenis geven de bloedverwanten als aandenken aan de overledene een witte zakdoek, in een puntje waarvan vijf bani geknoopt zijn. Toen ik vier zakdoeken had, konden we daar een onderbroek voor mij uit maken. Het dragen van een onderbroek is niet slecht. Als je een onderbroek aan hebt, blijf je warm en de bovenbroek schuurt je huid niet open.

„Waarom laten de mensen mij altijd roepen, om de klokken te luiden?”

„Ze hebben medelijden met je, omdat je zo hulpeloos bent en willen jou een paar bani laten

verdieneu. Want niemand zal je laten roepen, om op het bouwland te werken," zo legde mijn zusje Ritsa mij uit.

Aan de lucht hebben zich wolken gevormd, die door de wind niet te verjagen zijn.

„Laten we de klokken luiden voor mijn vader, Darië?"

Plotseling wijken boven de klokketoren de sombere wolkvormingen uiteen en stralend zonlicht glijdt over het dorp.

„'t Zou goed uitkomen, als het morgen mooi weer was, zodat we mijn vader bij zonnenschijn konden begraven; dan schijnt de zon toch nog ééns op hem.... Hij moet straks voorgoed in het donker slapen...."

Ditsa, mijn nichtje uit Secara, heeft eindelijk een man gekregen. Tante Utsupar liet ons zeggen, dat wij op de bruiloft niet mochten ontbreken.

„Darië, klim te paard en rijd naar Secara. Zeg tante, dat ze niet boos op ons moeten zijn. Zeg tegen hen, dat we dik in de zorgen zitten en daarom niet kunnen komen. We hopen, dat ze zich goed zullen vermaken en we wensen hun allemaal veel geluk met de trouwerij."

Als je op bruiloft gaat bij familieleden, en daarbij door drie dorpen heen moet, dan hoor je op zijn minst netjes gekleed voor de dag komen. Maar in ons gezin heeft geen mens meer een heel stuk kleren. Als onze moeder onze verstellde hemden wast, dan moeten wij naakt binnen blijven en wachten, tot ze weer droog zijn. Als er in de tussentijd toevallig iemand bij ons over de vloer komt, dan houden moeder of vader hem in het voorhuis terug. Wij sluiten ons op in de kamer. Wij kruipen weg achter de bakoven.

Mijn broer Ion zou graag ter bruiloft willen gaan. Maar zijn baas, Sjoava, geeft hem geen vrijaf. Mijn broer is hoog opgeschoten, mager, enkel vel over been. Zijn jukbeenderen staan scherp onder zijn huid. Ook de hals is schraler geworden; zijn adamsappel steekt spits uit.

„Die Sjoava laat me dood sjouwen,” beklagt zich mijn broer, als hij eens in de drie weken in vliegende haast even thuis aanwipt. — „Ik voel, dat ik dit niet lang meer zal uithouden: op een goeie dag rijt ik hem met mijn mes de buik open.”

„Beheers je mijn kind; de tijd zal komen, waarin het nodig wordt, om heel wat luitjes de buik open te rijten, en niet deze ene alleen....”

Ook mijn zuster Ritsa wilde zo graag naar de bruiloft. Maar ze heeft geen geborduurd hemd. De hakken van haar schoenen zijn scheefgetrapt Van mijn moeder zelf kan geen sprake zijn, en van mijn vader nog veel minder.

„Zeg tegen tante, dat ze het ons niet kwalijk nemen moet....”

Het paard wiegt me in de rit. Ik haast me niet. Triptrap, triptrap! zo gaat het. De onbeslagen hoeven van het paard plonsen geluidloos door in het rulle zand.

Ik herinner me, wat de oude Burdulea mij eens heeft verteld. „Sinds de wereld bestaat, hebben er mensen geleefd. Neem een handvol stof van de grond. Het is stof van degenen, die hier vroeger geleefd hebben. De mens is vergankelijk alleen het stof is eeuwig. Het stof vergaat nooit.”

De paardehoeven stappen zacht door het mulle zand, zo zacht, als hadden ze er medelijden mee. Triptrap, triptrap.... Van tijd tot tijd blijft het paard staan. Het graast een bek vol gras van de berm. Het kauwt.

„Hort, peerd....”

In het jaar 1907, na de opstand, heeft men ook tante Utsupar op een vlot op de Donau gevangen gehouden. Zij kwam het te boven. Ze kwam ook de celstraf te boven. Ze werd ook in een proces verwickeld. Haar gezicht draagt vandaag nog de sporen van de mishandelingen, die zij destijds ondergaan heeft. Ook die doorstond ze. Ze hield alleen de littekens als een herinnering over.

Tante Utsupar heeft haar dochter Ditsa naar een dokter gebracht, die haar lip aan elkaar hechtte. Nu heeft ze geen hazenlip meer, maar er is enkel een dun wit streepje op de huid overgebleven. Ze trouwt met een jongeman uit het dorp, die bij hen in zal komen wonen.

„Er moet een man in huis zijn,” verklaart tante Utsupar. „Het lot heeft mij mijn zoon niet laten behouden. Als ik aan Pantilië denk krijg ik een steek in mijn hart....”

„Denk toch niet zoveel aan hem,” troostte Ditsa haar.

„Ik zou wel willen, als ik maar kon. Soms vergeet ik het een hele tijd.... Maar na een kortere of langere poos overvalt mij de herinnering weer. En als ik aan hem ga denken....”

„Tante Utsupar, vader stuurt me met de boodschap, dat we niet op de bruiloft kunnen komen.”

„Ik was er al bang voor. Jullie hebben erg veel tegenslag gehad. Maar wat mankeert jou? Je gezicht is ouwelijk geworden.”

„Hij loopt mank,” zegt Ditsa. „Ik zag het meteen, toen hij van zijn paard klom en naar de drempel toeliep.”

Ik laat tante mijn voet zien. Ze bekeek die lange tijd.

„Die geneest niet meer,” zei tante Utsupar. „Je zult een moeilijk leven krijgen. Je moet een of ander vak leren.”

„Ik zal er wel een leren, tante....”

Op de terugweg rijd ik over Cârloman, om mijn grootmoeder op te zoeken. Mijn grootvader rust al lang in de aarde met baard en al. Op de vensterbank liggen nog zijn gebedenboeken. Niemand bladert er in. Oom Dumitrache kan lezen noch schrijven.

Ik trek het paard het erf op. Grootmoeder staat op de drempel, leunend op haar glimmende stok. Ze draagt een blauwe hoofddoek coquet om haar haren gebonden. Ze heeft een wit gestijfde hemd aan en een rok met bloemen er op. Haar voeten steken in pantoffels.

„Laat je knol bij de heining staan. En maak mijn grasperk niet smerig,” roept ze.

Ik probeer mijn paard aan de schutting vast te binden.

„Bind het paard niet aan de schutting. Hij zal die beschadigen en jouw vader zal hier heus niet komen, om de boel te repareren. Breng het beest naar het weiland en bind het aan een acacia.”

Ik breng het paard naar het grasland en bind hem aan een boom vast. Grootmoeders tuin is als het paradijs. De takken breken bijna onder de last van de rijpende vruchten. De pruimen zijn al rijp. De kwetsen steunen onder hun vracht. Midden over het ruime erf loopt murmelend de beek....

„Hei, mankpoot, ben je hier gekomen om fruit....? Had je ineens zin in vruchten....? Je bent op je paard geklommen en dacht, nu maar eens naar je grootmoeder te gaan en je buik vol te stoppen met fruit. Maar dan heb je je vergist! Bij mij kun je je buik niet volstoppen. Je krijgt er zelfs geen voorproefje van. Zeg tegen je vader, dat hij zelf maar vruchtbomen planten moet.”

„Ik zal het tegen hem zeggen, grootmoeder!”

De weg leidt langs de wijngaard van de lamme bojaar uit Baneasa naar het station. De heining is hoog. Alleen de vogels kunnen daar overheen vliegen, ofwel de kevers er doorheen kruipen. En desondanks bewaakt de oplettende Albanees deze wijngaard met een scherp-geladen jachtgeweer. De Albanees heet Ismaïl Medin. Hij draagt een rode fez met een kwastje er aan. In het dorp wordt hij heel eenvoudig „de Turk” genoemd. Hij is een goede vriend van mijn vader. Als ze bij elkaar komen en tijd hebben, babbelen ze graag een poos. De Turk past op de wijngaard. De wijngaard van de bojaar. Om het jaar gaat hij naar de overzijde van de Donau. Hij gaat naar de bergen, naar vrouw en kind. — Hij heeft vier dochters, die wijde Turkse broeken dragen. De

winters slijt hij bij hem in het winterhuis terug. Hij laat zijn loon bij hem achter, dan zal hij ze iets om van te leven.

„Goeiendag. Ismail.”

„Goeiendag. He! ben jij niet kleine van Todor....?”

„Ja, ik ben er een van Todor.”

„Kleine die ziek was, ja....?”

„Ja, dat ben ik.”

„Jij wacht hier, ik geef jou wat....”

Hij gaat de wijngaard binnen door een doorgang dat hij alleen kent. Hij loopt lang weg en komt met een massa druiven weer te voorschijn.

„Dit zeer vroeg rijp. Neem maar, openden wij? Ismail hebben ook kinderen. Vier meisjes. Ismail's kinderen kunnen niet eten de druiven. Bij Ismail thuis veel stenen, veel armoede.”

„Ik dank je, dank je hartelijk Ismail.”

„Jij ziek geweest? Leg vader, ik groot dank je. Kom jij nog eens weer bij Ismail?”

Hij bleef aan de berm zitten. De far is hem achter op het hoofd gezakt.

Turturica werd knecht bij pope Bulbuc. Langzaam rijdt hij met de paarden van de pope langs onze heining. Dan weer lopen hij de ossen en koeien voorbij. Daarvoor krijgt hij in ruil bij de pope zijn maaltijden. En hij drie briefjes van twintig in een jaar. De briefjes van twintig zijn al door zijn moeder opgenomen om maïsmeel te kopen; haar kinderen hebben altijd honger.

„Bij wie ga jij in dienst, Daria?”

„Ik weet 't nog niet.”

Ik schreef aan mijn grote broer, die pope is geworden in een klein bergdorpje; zijn antwoord kwam al gauw:

„Mijn vrouw heeft mij twee kinderen geschonken. Het derde is onderweg, beste jongen. We hebben een moeilijk bestaan. Ik kan je helaas niet helpen. Je moet zelf maar voor een oplossing zorgen. Ik geef je de raad, bij een schoenmaker, kleermaker of leerlooier in de leer te gaan. Zorg, dat je een vak kent. Met wetenschap

kom je in onze tijd niet erg ver. Ik heb vele, vele jaren gestudeerd en ben nauwelijks in staat, mijn familie te onderhouden. De inwoners van mijn parochie zijn arm als de mieren."

Ik las deze brief. Nooit zal ik de inhoud ervan vergeten. Ik vroeg mijn vader:

"Wat zijn jullie met mij van plan? Zoek toch asjeblief werk voor me!"

Mijn vader ging met mij naar Nitsu de machinebankwerker. Hij vroeg hem, mij als leerling aan te nemen, zodat ik zou kunnen leren met de hamer om te gaan en daarmee straks mijn brood te verdienen.

"In jouw vak hoef je niet zo veel te lopen. De jongen is gezond, hij zal goed aanpakken, baas Nitsu."

De bankwerker rook naar brandewijn. Hij werd kwaad:

"Man, wat stel je je eigenlijk voor? Een mank-poot zal nooit zware metaalarbeid kunnen verrichten. Voor zo'n beroep heb je kracht nodig. Dat is geen gekheid.... Kun je soms zeven maken van hondenhaar? Nou dan....!"

Naast haar vader staat zijn dochter Margareta Orzu, deftig gekleed, met schoentjes aan de voeten en bloemen in haar vlechten. Ik draag lompen, loop blootsvoets, ben bleek, met lange zwarte nagels en bloedige wonden op mijn zieke poot.

Daarna gingen we naar de schoenmaker, een man, die de krant kan lezen. Hij heeft ook een paar boeken in huis. De gendarme, Niculaë Mielusjel, houdt hem alsmaar in de gaten. Hij heeft hem al herhaaldelijk op de politiepost geroepen en hem de huid volgescholden:

"Laat ik jou er niet op betrappen, dat je de mensen tegen de overheid opzet, jij schoenepikker, ander trap ik je de darmen uit je pens!"

En als hij ook nog dronken was, sloeg hij hem met de rijshoutzweep pal in het gezicht....

De schoenmaker is afkomstig uit de stad. Hij vestigde zich in het dorp en werkt bijzonder secuur, als men hem iets opdraagt.

„Ik zou hem graag in de leer nemen en hem mijn vak bijbrengen, maar ik kan het niet over me verkrijgen. Ik ben geen al te beste vakman. Ik was het, lang geleden. Ik heb mijn beroep bijna vergeten. Ik ben hier maar een armzalige schoenlapper. Ik zou van de jongen ook niet meer dan een schoenlapper maken. Dat is geen echt vak. Ga naar de stad, neef 't'udor....”

Mijn vader ging met mij naar de stad. We reden met de wagen. Ik ken de weg goed. Ik ben die dikwijls gegaan. De weg loopt langs het bosje door het grote gerooide bos van Adâncata, waar nu de jonge loten opschieten. De weg leidt ook langs het oude fort. In de nabijheid van Rusj, ten oosten van de stad, staan nog restjes van deze voormalige vesting. Op weg naar de stad houden we halt bij de vesting. Ik klim over de vestinggracht, loop over de hoogten, waarop vroeger de muren stonden en kwam midden in het oude fort terecht. Met mijn stok woel ik de grond om en vond daar oude wapens, speerpunten, knopen en andere ditjes en datjes. Eens hebben hier soldaten gestreden. Hun gebeente is door de mensen uit Rusj bij het omploegen van de grond aan het licht gebracht.

In die nacht dan sliepen vader en moeder op de wagen in. De paarden liepen stapvoets. Ik had het koud, ofschoon ik in een deken gehuld was en tot boven mijn middel toegedekt met stro. Het maanlicht glansde blauwig. Voor en achter ons wagens en nog eens wagens, die allemaal naar de stad rijden. Ik hoor zingen, gesprekken, gefluit. Des nachts dragen de stemmen verder, helderder dan bij dag. Waarschijnlijk omdat de lucht zuiverder en lichter is.... De maan steeg hoger aan de lucht en de sterren verbleekten. Het was volle maan. Plotseling werd de rand van de maan rood als roest. De roestige plek wordt groter, het licht verbleekt.

„Vader, wie heeft in de maan gebeten?”

Vader keert zich naar mij toe en laat de paarden stilstaan.

„Welverdomd! De maanvreter is er weer!”

Ook mijn moeder keert zich om en ik bemerk dat zij haastig en verbijsterd een kruisje slaan.

Eensklaps was het om ons heen dodelijk stil. Tot nog toe was de nacht vervuld van het kners en hotsen van de boerenwagens. Nu hoor je niets meer, alsof de lucht zelf onverhoeds versteend was. In een ogenblik verstarde ze. Mijn vader springt van de wagen af en trekt die naar de berm toe.

„Kom hier, Darië!”

Ik klauter van de wagen. Mijn vader neemt een bosje stro en draait er een touw van. Hij hanteert zijn vuurslag, de tonder gloeit. Hij maakt een hoogoplaaiend, flakkerend stovuur in de berm! En plotseling zien we, dat links en rechts van de straatweg zulke vuren beginnen op te vlammen. Onze paarden hebben geen schelletjes aan hun nek. Dat is niet goed. En toch is het goed: de paarden van anderen hebben die belletjes wel. Nu horen wij de belletjes, maar dan zulke, zoals de koeien ze om de hals dragen. De mensen spannen paarden en ossen uit, maken vuur en beginnen lawaai te maken. Het weiland galmt van hun getier. De vlammen en het lawaai stijgen naar de hemel op en toch schrikt de maanvreter er niet van. Zijn muil hapt feller in het lichaam van de maan. Nu is er maar meer een halve maan over. . . . Nu nog maar een vierdepart. Nu blijft er nog minder dan een vierdepart van de maan zichtbaar, een dunne, tot een sikkkel gebogen streep hangt aan de hemel. Dat is nu de maan! De mensen staan naast hun wagens en sidderen en beven. Maar ze bibberen niet van kou. Ze hebben ook geen vuurtjes gemaakt, om zich er bij te warmen. De maan bezit geen kracht meer. De mensen sidderen. Het is ook mij wonderbaarlijk te moede, maar ik beef toch niet. In de boeken, die ik heb gelezen, vond ik ook allerlei over de geheimzinnige wonderen van de hemel. Ik weet, wat dit allemaal heeft te betekenen. Ik zou het mijn moeder graag willen uitleggen.

„Luister eens, moeder, de maanvreter bestaat toch in werkelijkheid helemaal niet!”

„’t Is mogelijk, maar wie weet dan de maan op?”

Ik zie, dat ze verontrast zijn. Hun gesprek begint pas te verdwijnen, als de maan weer gaat groeien.

„De maanvreter is van ons geschiedenis,” had ik mijn vader zeggen. „Nu laat hij de maan met rust. De maan gaat weer aanerven. De dag breekt aan. De maanvreter komt dan terug en verschuilt zich in het lichaam van de maan.”

Mijn vader spant de paarden weer voor de wagen en drijft ze voort met de zweep. Hij vertelt mijn moeder van een lang overleden man, die ook maanvreter heette te zijn....

„Toen ik nog een jonge vent was, waren hier nog grote bossen met open plekken. De heesters waren hoger dan een mens. De heuvels hadden nog nooit een ploegschaar gevoeld. Ik paste met mijn vader en zijn neef, de zogenaamde Sado Gabunea, op de schapen. Gabunea was oud, hij had zijn levensloop zowat volbracht. Er waren ook nog andere lui op het stoppelveld bij Sasele. Ik wist, dat hij een maanvreter was. Hij wist het ook. De volle maan straalde helder aan de lucht. Ze scheen bijna zo klaar als het zonlicht. Toen kwam de dood om de oude Gabunea. Hij stond op, nam zijn stok en ging er van door. Hij kroop weg achter de struiken en viel in een diepe slaap. Toen rees de maanvreter uit hem omhoog, om de maan te verzweigen. Na een paar uur kwam hij uitgeput, als van een lange reis weer terug en verdween opnieuw in het lichaam van de oude Gabunea. Die wordt wakker en keert terug naar het stoppelveld.

„Weet je, oom, dat de maanvreter in jouw afwezigheid de maan heeft vernietigd?”

„Misschien heeft ie hem wel opgevreten....!” Hij probeerde het gesprek van op een ander te brengen. Hij kon zich niets meer aanwerkendheid herinneren. Hij bekende alleen, dat hij de maan

was en een lange reis door de lucht had gemaakt. Ik herinner me, zei hij, alleen dat gedeelte van mijn droom, waarin ik hoog boven de aarde vloog en het ijzig koud was in de lucht....

Toen ging hij naast het vuur liggen, om zijn oude botten te warmen. Hij stierf niet zo lang daarna."

De paarden begonnen sneller te stappen. In het dal ontwaakte de stad in het eerste licht.

VI: ALSEM

We spanden uit bij de broer van mijn moeder, oom Tone, die een slagerij heeft op het marktplein. Mijn oom begint al in de vroege schemering te werken. Hij gaat naar zijn slagerij. Bij de deur worden wij ontvangen door tante Finica, zijn vrouw — een zwart, sierlijk, klein gebouwd vrouwtje met zwarte, lange spleetogen. Ze heeft mijn oom Tone maar even negen kinderen geschonken. De kinderen, mijn neefjes en nichtjes, bestormen onze wagen. Ze klauteren op de wielen, op de kratten, op de dissel en de bok.

„Wat heb je meegebracht uit het dorp, oom Tudor?"

Mijn vader heeft iets voor hen meegebracht, tot hun vreugde —: een mand vol groene maïs, die gekookt of gepoft kan worden.... Ze nemen de maïskolven, ritsen de blaren er af, leggen ze in een pan en zetten die op het vuur. Vastea, mijn jongste nicht, zoekt de haren van de maïs met zorg bij elkaar en zorgt, dat er niet een verloren gaat.

„Wat doe je met die maïsharen, Vastea?"

„Die heb ik nodig. Mijn poppen hebben hun haar verloren. Ik heb ze de haren uitgerukt,

omdat ze stout waren. Nu zal ik hun nieuwe pruiken van maishaar op hun kop plakken....”

Oom Tone bezit twee huizen aan dezelfde binnenplaats. Eén staat er aan de straat, het grootste; achter op de plaats staat het kleinste. Tussen de huizen bevindt zich een waterpomp, voorts een kromgegroeide, verziekte appelboom en.... de plee, die een verpestende stank verspreidt. Overal in het rond staan zulke hoge huizen, dat de zon alleen des middags, en dan nog maar een paar uur, op de binnenplaats van oom Tone schijnt.

Een jaar nadien, toen tante Finica op het punt stond haar tiende kind ter wereld te brengen, kreeg ze genoeg van zoveel klein grut, — ze spuugde bij de gedachte aan al dat wassen, zogen, dat nachtenlang waken bij een of ander wurm met buikpijn. Ze ging naar een van de voorsteden en zocht daar een vroedvrouw op, die haar masseerde en haar een kookpot op de buik legde, om een miskraam te verwekken.

Dit foefje kwam ook vroeger al uit de stad in ons dorp. Vrouwen, die geen zin meer hadden in kinderen-krijgen, gingen naar een vroedvrouw, die hen masseerde, hun een kookpot op de buik legde en op die manier de vrucht af-dreef. Zo nu en dan zie je op straat een vrouw met een uitpuilende buik, die er net uitziet als had ze onder haar ceintuur, tussen hemd en huid een watermeloen gestopt. Ze loopt langzaam en behoedzaam. Ze past wel op om over een schutting te springen, en gaat steeds heel voorzichtig zitten, om te zorgen, dat haar lichaam geen enkele schok krijgt.

„Ik ben in de derde maand, tante....”

In de negende maand is die buik nog veel groter, nog kolossaler, maar met dat al doet de vrouw al haar werk. Als ze niemand heeft, die het werk voor haar opknapt, moet ze het zelf wel doen.... Alleen die boeren, die meer land en bijeengeschrapt kapitaal hebben, dragen er

zorg voor, dat hun kindertal zich niet vermeerderd. Een of twee — dat is voldoende! Waarom zou je zoveel monden open houden....? Het werd een gewoonte bij hun soort, het derde of vierde kind af te drijven. Petria en Dioaica zijn uitermate bedreven in deze kunst. Ze warmen een pan met water, kleden de vrouw uit, als zouden ze haar in de beek gaan onderdompelen en leggen haar op het bed. Ze wassen hun handen in de pot met water, zepen de buik van de vrouw in kwestie in en beginnen die dan te kneden.

„We zullen dat vruchtje even vrij maken.”

De vrouw staat helse pijnen uit, het is alsof men haar met messen in de buik sneed. Ze zou van pijn wel kunnen gillen.

Dioaica drukt haar duimen onder tegen de borsten van de vrouw en schuift de duimen daarna neerwaarts tot aan de heupen. Dat herhaalt ze, eens, twee keer.... honderd keer. De vrouw ligt te tandknensen, bijt zich in de lippen, op de tong, maar ze past wel op, dat ze niet gilt. De hut ligt veel te dicht bij de weg en niemand mag het krijsen horen, anders komt het hele dorp er achter. Het dorp komt er natuurlijk toch wel achter. Immers, gisteren zag men de vrouw nog lopen met haar dikke lijf, en zie eens aan! Vandaag is ze zo slank als een bezemsteel, bleek, verflenst in het gezicht, en bijna zonder de kracht om zich voort te slepen.

Men zet een kookpot met de opening naar beneden in de haard; de pot wordt met as bedekt en verwarmd. Na de massage wordt deze gloeiend gemaakte kookpot op de buik van de vrouw gelegd. De stijf tegen de buik gedrukte pot wordt met natte lappen bedekt. Het lege vaatwerk koelt van lieverlede af en zuigt zich vast op de huid. Men laat het voorwerp een tijdje op de buik van de vrouw vastzitten. Daarna trekt Dioaica de pot voorzichtig los, door haar duim tussen de rand van het vaatwerk en de huid te dringen....

„Zie je die kring! Helemaal paars! En opgezethet!” Het kneden wordt voortgezet.

De vrouw gaat naar huis terug. Ze kan haast geen voet voor de andere zetten, het is alsof men haar vreselijk had afgerost. Na een of twee dagen volgt de miskraam.

Dikwijls komt het voor, dat de vrouw tegelijk met het kind sterft.

Zo ging het ook met de vrouw van oom Tone. Dat was het uiteinde van mijn tante Finica....

Ze liet het kind wegwerken en boette daarbij haar leven in. Ze gaf het terug aan de aarde.. „Uit stof zijn wij en tot stof zullen wij wederkeren,” zo zongen de drie popes met hun grote baarden en hun lange, zwarte, glanzende ornaat naast de met zwart crêpe omfloerste kist van de dode vrouw. Ze trokken bijzonder vrome gezichten; mijn oom, de vleeshouwer, had hen goed betaald; ze verrichtten de lijkceremonie tot in de puntjes en hadden zelfs tranen in de ogen. Het waren dezelfde drie popes van de Heilige Vrijdags-Kerk, die mij jaren geleden, toen ik ziek was en mijn ouders mij in de hoop op een snelle genezing naar de kerk brachten, zegenden, hun stola op mijn hoofd legden en mij zalfden. Mijn vader bezat toentertijd geen twee lei, om de kerkheren te betalen. Machtelooos lag ik languit op een rieten matje op de vloer van het kerkgebouw. Naast mij zat mijn moeder te schreien, ze wilde mij niet verliezen. De popes scholden mijn vader welgemoed de huid vol en staken de draak met hem, omdat hij met een lege buidel was gekomen, om voor mijn gezondheid hun tussenkomst in te roepen. Men liet mij als onderpand in de kerk achter, terwijl mijn vader er op uit trok, om ergens twee lei te lenen. Hij kwam terug en betaalde voor de moeite van de geloofsdienaren. Hier, bij de begrafenis van mijn tante, stonden zij onder de vele aanwezigen, de hele stad kon hen aanschouwen. Daarom zetten zij een bijster gevoelvol gezicht, deze ruigharige broeders. Bij de

baar stonden negen kinderen door de neus te snuiven, en de grotere meisjes schreiden. Ook mijn grootmoeder uit Cârloman kwam, om de dode voor het laatst te zien. Mijn oom Tone verzocht haar na de begrafenis:

„Blijf bij mij, moeder; help mij de kinderen groot te brengen. Althans zo lang, tot ze niet meer al te klein zijn....”

„Ik zou niet eens bij je blijven, Tone, al zou je me met gloeiende was besprenkelen. De stad staat me tegen en jouw huis ook. De plee staat nog geen pas van de waterpomp af. Bij mij thuis is het een waar paradijs.... Hier stinkt zelfs de buitenlucht.”

„Blijf dan tenminste een week, tot ik een vrouw gevonden heb....”

Grootmoeder, die nagenoeg de last van negentig jaren torste, pakte haar wandelstok weer op en liep de vijftien kilometer lange weg naar huis. Rechtop, kwiek als een jong ding, met opgeschorte rok legde ze de weg af, zonder ook maar één keer in het gras te gaan zitten rusten. Een grimmig wijf, zei mijn vader.

Op deze weg, die mijn grootmoeder naar haar woning in Cârloman aflegde, vergezelde ik eens, toen ik nog klein was, mijn moeder. Ik was niet meer zo klein, dat ik mijn moeder en de andere vrouwen, waarmee ze naar de stad was gegaan, niet met mijn pasjes bij kon houden.

Mijn moeder had pas enkele weken daarvoor Elisabeta ter wereld gebracht.... Naderhand werd ze sterker. Mooi en jong, ondanks het werk dat ze volbrengen moest, had ze er af en toe de tijd afgenomen om in de stad een paar meter goedkope katoen te kopen, om voor zichzelf of mijn zuster Evangelina een plooirok of een brede, gebloemde ceintuur te maken.

Ik hield me aan de plooiën van haar rok vast. Ik hoorde haar des avonds een gesprek voeren met een vrouw, die aan de beek, en met nog een andere, die aan de „kleine kant” van het dorp woonde:

„Morgenvroeg gaan we naar Rusj.”

„Neem je mij mee, moeder?”

„Nee, want ik ga te voet en kan jou op zo'n lange tocht niet op mijn arm dragen. Je bent gegroeid, groot en zwaar geworden.”

„Maar ik kan toch ook wel lopen, moeder.”

„Dat kun je vast niet. De weg is lang: tien kilometer!”

Het werd avond, het werd nacht, en we gingen slapen. Iedereen in huis sliep, ik alleen niet. Ik staarde met open ogen in het donker en bedacht in deze nacht alles, waaraan een kind in zo'n geval pleegt te denken. Het verlangen om de stad te zien, de angst dat ik me zou verslapen, hielden mij wakker. Tegen het schemeren van de ochtend begon het raam licht te worden. Ik bleef roerloos liggen, om de anderen niet wakker te maken. Er klopte iemand aan de heining buiten. De eerste, die wakker werd, was mijn vader. Hij wekte ook mijn moeder.

„Sta op, vrouw, de anderen zijn al klaar, om naar de stad te gaan.”

Ook ik stond op.

„Ik zou zo graag mee willen, moeder.”

„Ben je nu wakker geworden?”

„Nee, ik heb de hele nacht wakker gelegen.”

„Waarom?”

„Uit angst, dat ik me zou verslapen en dat jij me thuis zou laten.”

Toen moest ze me wel meenemen. In het begin liep ik, later droeg mijn moeder mij een tijdje. Weer liep ik een stukje, daarna namen de vrouwen me beurtelings op de arm.

Halverwege de stad ligt het bosje, dat toentertijd nog een dicht bos was. Het werd dag. De zon stond al vrij hoog. De weg, die door het bos leidde, werd druk begaan. In het bos rustte mijn moeder uit, zo ook de andere vrouwen. Maar niet aan de zoom, maar diep in het bos gingen ze zitten op een open plekje, dat vol stond met rode pioenrozen. Ze rustten enige

tijd. Ze plukten pioenrozen en met die bloemen op de arm leek hun de weg naar de stad korter.

Telkens als ik pioenrozen zie, herinner ik mij die dag in de vroege zomer, een hoge, blauwe dag. En voor mijn ogen strekt zich de stoffige landweg uit. Drie jonge vrouwen gaan door het zand van deze weg naar stad. Tussen de plooiën van hun rokken slooft zich een sproetige, ruig-harige, kleine jongen met een wipneus uit, om hen bij te houden. Het rulle zand van de weg is warm....

Mijn neefjes en nichtjes uit de stad hebben een bleker voorkomen dan ik. De oudsten zijn nog op het platteland geboren, in Omidā. Mijn tante Finica had geen zin meer, om op een dorp te wonen en bracht mijn oom er toe, met haar naar de stad te gaan. In Omidā hadden ze van alles volop, hier wijkt de armoe niet van hun zijde. Het ontbreekt hun aan alles.... Maar ja, ze wonen dan toch maar in de stad. Een schitterende armoe....!

Mijn neef Misju wendt zich naar mij:

„Kom mee, dan zal ik je de stad laten zien.”

Hij brengt me de hele stad door: winkels, étalage's, café's; op het marktplaatsje staan de tentjes van de vleeshouwers.

„Hier is onze slagerij ook....”

Zijn stem klinkt trots. Ik zie een benauwd houten tentje, vol met bloedvlekken, als had men het met bloed willen schilderen. In de steunbalken van het tentje zijn dikke spijkers geslagen. Daaraan hangen de haken met de in stukken gehakte ossen, kalveren en schapen.

Oom Tone vierendeelt de stukken met zijn bijl, weegt ze af, wikkelt ze in papier en reikt ze aan de klanten. Het geld gooit hij in een la. Zijn handen en armen zijn tot aan de ellebogen met vet en bloed besmeurd. Hij draagt een lang leren voorschoot, dat vroeger geel is geweest.

Ik bestudeer zijn gezicht en vind daarin een sterke gelijkenis met mijn grootvader. Zijn stem en zijn aard herinneren mij aan grootmoeder

uit Cârloman. Hij kijkt naar mij als een hond, die bijten zal. Hij gromt en ik zie zijn hoektanden.

„Wat kom jij hier zoeken? Ben je soms gekomen, om je vol te vreten met mijn vlees?”

„Wees maar niet bang, oom. Ik kom, om een baas te zoeken.”

„Ja, jij ontbrak er nog maar aan! Als ik je hier weer zie, breek ik jou je botten....”

„Je zult me niet zien, oom.”

„Ruk uit....!”

Terwijl we aldus een gesprek vol tedere familie-liefde voeren, sluipt mijn neefje Misju de houten kraam binnen en rukt van een der varkenshaken een velletje af. Oom Tone merkt het en slaat hem met een brok vlees om de oren. Misju loopt, alsof de duivel hem reed. Ik — langzamer weliswaar — volg hem. Wij verlaten de gevaarlijke zône en Misju deelt de buit met mij....

Vader en moeder plegen overleg met tante Finica, bij wat voor een baas ze mij het best in de leer kunnen doen.... Tenslotte worden zij het eens. Tante Finica maakt aanstalten, om er op uit te gaan.

Op de haard pruttelt de pot met bonen. Het is Vrijdag vandaag. Weekmarkt, vastendag.

Ik ga met mijn vader en met tante naar de andere kant van de stad, waar het park en het marktplein liggen en waar de boeren hun vee verhandelen....

„Het stinkt hier erger dan op één andere plek in de stad....”

„Hier zijn de werkplaatsen van de looiers en de bontwerkers,” legt mijn tante uit.

Ik merk, dat men mij een smalle, lange, donkere werkplaats induwt, die vol zit met gedroogde en gelooide huiden. Vader en tante komen achter mij aan. De baas zit op een bankje aan een schrijfbureau en bladert in zijn notities. De winkel staat vol met mensen van

buiten. Wij blijven staan. Ik hoor, hoe de eigenaar met de boeren overhoop ligt en aan het afdingen is.

Achter in de winkel heerst grote bedrijvigheid. Jongens, weliswaar groter en ouder dan ik, komen en gaan. De baas deelt zijn commando's uit. Ze halen de huiden bij balen tegelijk uit de kelder. De boeren betalen voor het looien, nemen hun huiden mee en gaan er mee naar de bontsnijders.

De baas krijgt mijn tante in 't vizier.

„Waar kan ik u mee van dienst zijn, vrouw Bratescu?”

Mijn tante gaat naar hem toe en wijst op mij:

„Wilt u mij een groot genoegen doen, baas Motsatu?”

„En wat zal dat zijn?”

„Neemt u mijn neefje als leerjongen aan....”

Met de pelsmuts nog steeds op het hoofd, kijkt mijn vader om zich heen. Hij trekt zijn neus op. De baas staat hem net zo min aan als de winkel. Het liefst zou hij mij maar bij de hand nemen en mij ergens anders naar toe brengen. Maar waarheen....?

De baas taxeert mij met één blik.

„Ziet er zwakjes uit....”

„Neemt u hem maar,” houdt mijn tante vol. „Hij moet een vak leren....”

„Als u het graag wilt, neem ik hem.... Ik heb leerjongens nodig....”

„Neemt u mij intussen niet kwalijk, dat ik vergat u nog iets te zeggen,” voegt mijn tante er bij. „De jongen loopt mank....”

„Zo....? Doe eens een paar passen hierheen, jongen....”

Ik doe het. De baas neemt me met aandacht op.

„Dat maakt niets uit, vrouw Finica, hij hoeft niet zo erg veel te lopen. Als ie maar vlijtig is en niet de angst heeft voor de luchtjes hier, want ons bedrijf is nu een maal geen parfumwinkel....”

„Daar staan we voor in, ik en Tone en de vader van de jongen.”

„Heeft ie een vader?”

„Ja, die heeft ie.”

Tante Finica verdwijnt. En met haar ook mijn vader.

„Hoe heet je, mijn jongen?”

„Darië....”

„Dat is een heel aparte naam.... Kom eens hier....”

Ik stap op baas Motsatu af.

Hij geeft me twee klappen. Ai, ai.... Ik sta te suizebollen....

Daarna draagt hij mij over aan de zorg van een oude snorrebaard.

„Neem deze manke jongen mee. Hij wil het looiersambacht leren. Looi jij hem maar eens. Je weet wel, hoe. Als je maar oppast, dat je hem niet doodslaat....”

De snorrebaard greep me bij de kraag. Hij bracht me naar de binnenplaats achter de zaak. Hij riep de anderen er bij. Er waren tien rangen van leerjongen tot meester, met de eigenaar van de zaak mee elf.

Uit het park woei gezang over. Iemand zat aan een piano te smachten. Het zingen kwam uit een wit, zeer hoog huis, waarvan alle ramen open stonden. Als een lauw, zacht water omspoelde mij het lied. Het vloaide om mij heen, het doordrong mij....

„De baas heeft bevolen, hem eens even te looien,” zei de snorrebaard.

Mijn vader had de winkel van de leerlooier mismoedig verlaten. Hij lei zijn ruwe hand op mijn nek, alsof hij die wilde strelen en fluissterde mij toe:

„Flink zijn, mijn jongen....”

Mijn moeder had het niet aangedurfd, mee te gaan en te zien, waar ik zou gaan werken. Als zij met me meegegaan was, zou ze me hier vast niet hebben achtergelaten. Toen ik de bin-

nenplaats van oom Tone vaarwel zei, keek ze me lange tijd aan en keerde toen ineens haar gezicht af, zodat ik haar ogen niet langer zien kon. Ik zag ze ook niet, maar ik voelde, dat ze vochtig werden.

Motsatu had tegen de jongens gezegd, dat ze mij maar eens moesten looien, zonder mij direct dood te slaan. Ik was de trap nog niet af, of de snorrebaard gaf mij al een stomp. Ik rolde omver en bonkte bij de trap neer, de binnenplaats op. De jongens zeulden mij weer overeind. Ze gingen met zijn elven in een nauwe kring om me heen staan. Een ondoordringbare omsingeling. En zelfs al had ik kunnen uitbreken, hoe zou ik hebben moeten vluchten, en waarheen....? De binnenplaats was aan drie kanten door hoge muren ingesloten. De vierde wand werd gevormd door een planken schutting langs de straat, die — dat hoorde ik pas later — in een slop uitkwam, waar de meisjes van plezier woonden. Boven de planken van de heining was prikkeldraad aangebracht, om binnenplaats en kelders voor nachtelijke indringers te beschermen. Ik keek hen man voor man in de ogen, om te zien, of ze soms een of andere grap wilden uithalen. Honden hebben zachtmoediger blikken. Ik trok de schouders op en bedekte mijn gezicht met de handen. Ik dacht: mijn gezicht moeten ze in elk geval niet kapot slaan. Ik hoorde de snorrebaard zeggen:

„Nou, wie begint?”

„Ik ben altijd numero één,” zei Minache, de zoon van de baas. „Daar gaat ie dan....!”

Nu regenden de klappen op mijn facie neer. De vuistslagen bonkten tegen mijn ribben, de trappen van geschoeide voeten wonden mijn naakte voeten.

„Klaar!” riep de snorrebaard. „Je hebt hem ingewijd. Laat hem nu aan ons over....”

„Nog één mep wil ik hem verkopen, Gogu..”

De snorrebaard heette Gogu.

Ik wentelde me langs de grond. Mijn hoofd tintelde. Mijn hele lichaam schudde. Nu schoot de gedachte mij door het hoofd. Nu wentel ik mij net zo langs de grond als de oude geworden dorpshonden, die hun gezicht, hun reukzintuig, hun gehoor verloren hadden. Nu zo gebrekkig zijn geworden, dat ze nauwelijks meer voor degenen, die niet eens meer kunnen blaffen en daarom door de kinderen vrochtaardig worden geschopt en gefolterd. Zullen ze mij ook dood slaan? Neen. Alleen maar half dood. Dat is alles. Ik beet de tanden op elkaar, om niet te schreeuwen, niet te kreunen. Een keer of wat zetten ze mij weer overeind en steunden me onder de armen. Ze wilden mij onder tegen mijn kinnebak raken. Daarna lieten ze me vallen. Ik zakte als een zoutzak in elkaar op de grond.

„Hij is bewusteloos, Gogu. Laat hem naar zijn ouwe moer lopen. Anders krepeert ie en krijgen wij er de last mee. Ik geloof, dat ie familieleden hier in de stad heeft.”

Eentje pakte me bij de benen, een andere bij mijn hoofd. Ze droegen mij naar de kamer, waarin ze sliepen en waar ik van toen af aan ook geslapen heb, vele lange, eindeloos lange nachten. Daar stonden twee britsen, bedekt met versleten en half vergane rieten matten. Ze gooiden mij op een van de britsen, gingen daarna weg en sloten de deur achter zich. Het venster keek uit op de binnenplaats. De ruitjes waren grauwpaaars van het stof. Sedert jaren waren ze niet schoon gemaakt. In de zolderhoeken van de kamer zat het vol met spinraggen. Een zwarte, dikgebuikte spin liet zich van de zoldering naar mij neerglijden. Ze spon haar draden, zakte nog een handbreedte en bleef vlak boven mij hangen. Ze schommelde een keer of wat heen en weer in de lucht die schokte van mijn hevig hijgen. De spin haakte haar draadjes weer in. Nu klimt ze weer omhoog.

Toen ik nog thuis, in ons dorp, woonde, speelde ik dikwijls in mijn eentje op het weiland. In het gras ontdekte ik de holletjes van spinnen. Ik zocht een stokje, wond er aan het ene uiteinde een beetje wol om heen, dat ik uit mijn jasje trok en bevochtigde dat met speeksel. Ik duwde het stokje in het hol. De spin in het gaatje raakte met de poten in de natte wol verward. Ik trok het stokje er weer uit. De spin liet, verblind door het licht, het knoedeltje wol los en begon als dol in het gras rond te lopen. Ik keek naar dit zinneloos hollen. Ik telde haar dunne beentjes, keek naar haar machteloos lijfje en naar de kop. Er waren pikzwarte, witte, violette en rose spinnen. Eens vond ik een spin, die blauw was als een korenbloem. Voor elke vermoorde spin wordt iemand een zonde vergeven.... dat zegt tenminste het boerenbijgeloof. Ik moet wel veel zonden hebben begaan, dat er mij zoveel vergeven konden worden.

„Zie je, Darië,” zei meester Bragadiru tegen me, „de mensen uit het dorp geloven, omdat ze zo weinig weten, in hun domheid van allerlei. Ze geloven aan de bezweringen van oude wijven en kwakzalvers. Ze geloven aan onzichtbare machten. Ze geloven, dat ergens een wereld bestaan moet, waar de zielen van de mensen na hun dood naar toe gaan. — Er bestaat geen onzichtbare macht, die het lotgeval van de mensen op aarde regelt.... De mensen zelf maken hun lotgeval. Na de dood komt er niets meer. Alleen het weten kan het bijgeloof op de vlucht jagen. De mensen leven hier voort in de diepste duisternis. Jij hebt nu al het een en ander geleerd. Leer zonder ophouden verder, om de wereld met open ogen te kunnen waarnemen....”

De spin bleef voor haar nest zitten en trok de poten in. Ze bleef roerloos, als een stipje, zitten.

Waarom heeft men mij geslagen? Die vraag doorgloeide mij tot op het merg, maar ik vond

er geen antwoord op. Hij kwam me juist wel voor opgepast, mij de luttelste bijstand hadden me alleen gelooft, omdat de heer van satu, het geëcommandeerd had.

Ik betastte mijn spleten; ze deden me pijn. Onder mijn schedel miltde en thout het.

De avond viel. Iemand maakte de deur open en stak de lamp aan. Een van de twee kwam me toe en ging op de rand van het bed. Het is een lang opgeschoten, eekhout, met een gen met uitstekende jukbeenderen.

„Pijn?”

Waarom vroeg hij mij dat? Hij leek ook bij degenen, die mij hadden afgeleid. Hij schien ried hij, wat ik dacht. Heen, de gesloten van de mens kunnen door niemand worden beluisterd. Het zou al een heel moeilijk geval op aarde worden, als de mensen elkanders gedachten van over en weer konden doorzien. Ze horen enkel elkanders woorden.

Misschien hebben mijn ouders in hun jonge jaren veel van elkaar gehouden. Maar nu? Ze leven naast elkaar onder één dak, en rondom hen zijn wij, de kinderschare... Ik betrap mijn moeder er op, hoe ze mijn vader met schijnbaar blik gadeslaat. Ik hoor dikwijls: „Zoals jij het wilt, man, moet het dan maar gebeuren.” Ze lijkt zachtaardig van aard, maar de armoede heeft haar zielegoedheid verpest. Ook mijn vader is door de armoede verpest. Mijn moeder is van mening, dat hij met wat meer handigheid een beter bestaan voor ons allen had kunnen opbouwen, waarin we niet zoveel ellende hadden moeten door te maken. Ze wist, dat mijn vader sterk scherpzinnig en helder van geest is; maar deze geestelijke helderheid wordt meestal door pijn en door misère vertroebeld. Mijn moeder lacht af en toe uit:

„Kijk eens naar lordache Diman, die heeft letterlijk alles.”

„Hij heeft land van zijn vader geërfd...”

En mijn broers en zusters? Onder loven we

op elkaar geperst in één huis, eten het kleine beetje dat in huis is, aan dezelfde tafel, en toch lijkt het wel, alsof er niets is dat ons bindt. Sinds ze getrouwd is, ziet mijn zuster Evangelina alleen haar man, die haar uitfoetert en slaat. Van ons is ze volslagen vervreemd. Misschien is ze wel altoos een vreemde voor ons geweest? Ik werd mismaakt. Dat was voor de anderen een aanleiding, om mij bespottelijk te maken en te sarren, omdat zij het geluk hadden, dat de ziekte, die ons huis binnensloep, hen ontzag en recht van lijf en leden liet, terwijl ik er door werd getroffen.

Neen. De gedachten van de mens kunnen door niemand worden gehoord. Dat is ook maar beter. Desondanks houd ik van mijn grootmoeder in Cârloman, omdat zij haar gedachten open en bloot ten toon spreidt. Ze denkt iets en ze zegt dat ook, ze spuugt het de mensen als 't ware in het gezicht.... Als ik haar bekennen zou, dat ik van haar houd, zou ze het niet geloven en mij met haar wandelstok van katoen geven. Het is, als kan ik haar horen:

„Hei daar, wat bezielt jou eigenlijk, om plompverloren zo iets te beweren? Wat wil je nu weer van me? Zeg dat maar liever zonder omwegen, en bespaar me ijdele praatjes....”

„Maar grootmoedertje, ik wil helemaal niets!”

„Je liegt....”

Als ik van iemand houd, dan vermijd ik die persoon, om het hem niet te laten merken.

„Hei, Darië, je bent een merkwaardig gesloten schepsel,” zegt mijn moeder. „Net, alsof je hart altijd op slot zit. In dat hart van jou komt geen sterveling naar binnen....”

De magere bleke jongen vertelt verder:

„Je moet weten, dat ik maar net gedaan heb, alsof ik jou geslagen had. In werkelijkheid heb ik je nauwelijks aangeraakt, alleen om de anderen niks te laten merken. Als ik aan de kant was blijven staan, dan waren de anderen ook

met mij begonnen, ze hadden mij tegen de vlakke gekegeld, geschopt en geslagen. Ze hebben mij ook afgeranseld, toen ik hier twee jaar geleden als leerjongen kwam. Ze hebben mij nog veel harder geslagen dan jou. Jij bent hier met je vader gekomen. Ik geloof, dat je familie in de stad hebt. Ik heb geen mens. Ik ben moederziel alleen...."

Hij had een mooie melodieuze stem en een trieste, intrieste oogopslag....

„Ik kom uit Balaci, uit de buurt van Costesti. Ik heet Dobrica Tunsu. Met zijn hoevelen zijn jullie thuis?"

„Met z'n tienentien," antwoord ik..

„Wij met z'n twaalf. Ik ben de oudste. Ik ging uit het dorp de wereld in. Ik heb tegen mijn vader niet eens gezegd, waar ik naar toe ging. Hij kwam het pas veel later te weten. Hij kwam eens in de stad en zocht mij op. Hij wou toen geld hebben voor de hongerlijders thuis. Ik gaf hem alles, wat ik had...."

Er ligt mij een vraag op de lippen. Ik spreek ze uit ook:

„Waarom heeft men mij geslagen?"

„Dat is hier zo gebruik en gewoonte. Als je leerjongen wordt, krijg je op je falie, ze slaan je half dood. De klappen, die je dan later oploopt, lijken vergeleken met deze aframmeling vliegenprikken. Je vat ze niet eens ernstig op."

„Gaaf het niet zonder klappen?"

„Natuurlijk zou het best gaan, maar het is nu een keer gewoonte. De mensen komen met de grootste moeite los van zulke ingekankerde gewoonten. Bij gebrek aan ander vermaak is voor hen het slaan de enige manier om zich te amuseren. Je zult nog heel wat beleven, als je hier blijft, gesteld dat je het hier een behoorlijke tijd uithoudt."

„Ik zal het best uithouden. Ik ben niet bang."

Ik geloof nu, dat ik elk van hen goed ken. Als iemand aan mij komt, zal ik me met mijn mes verweren.

De gelooide huiden worden met messen schoongekrabd. Die messen zijn groot en hebben een breed lemmet; ze zijn bovendien zo scherp als scheermessen....

Dobrica Tunsu wrijft zich in de handen. De huid van zijn handen is door chemicaliën aangetast en de nagels zijn van zijn vingers gevallen. Gekloofd en gezwollen zijn deze handen. Hij piekert na. Hij zegt geen woord.

Ik lig op de brits en klem mijn tanden op elkaar, om niet te kreunen. Ik wil het looiersvak leren, ik wil looiersknecht worden en geen mens zal mij meer mogen slaan. De baas op zijn hoogst, als ik aan zijn woede niet kan ontsnappen.... Een zurige stank stijgt uit de kelders en uit de binnenplaats, waar honderden huiden in de zon zijn opgespannen, om er te drogen. Thuis waait nu de wind de bittere reuk van het verwelkend alsemkruid over het erf. Van ons vieren — ik, Turturica, Filofteia en Iepure Marin — weet alleen Turturica de bittere reuk van de alsem te genieten; de kortgedrongen, dappere Turturica, die nu als knechtje is uitbesteed bij pope Bulbuc.

Filofteia werd, toen ze van school kwam, meteen naar de stad gestuurd en daar als dienstmeid uitbesteed.

Iepure Marin, die stoutmoediger was dan wij, klauterde op een avond boven op een spoorwagon en kwam zonder spoorkaartje in Boekarest! Hij ging er heen met het voornemen, een goed vak te leren, metaal te bewerken en machines te bedienen. We hoorden niets meer van hem. Hij zal wel eens terugkomen in het dorp, om zijn ouders op te zoeken, als het hem gelukt zal zijn, zich netjes in de kleren te steken en voor zijn ouders een handjevol geld mee te brengen.

„Barrevoets,” zegt Iepure tegen mij, „zal geen mens mij hier terugzien. Ook niet in vodden en totten. De rijke lui hebben grond.

Maar ik heb geen duimbreedte. Ik heb alleen mijn twee handen. Maar ik zal hun laten zien, dat ik rijker ben dan zij. Ik zal hun leren, hoeveel mijn huid waard is...."

Later, toen het donker werd, bracht Dobrica Tunsu mij een bord pap, een houten lepel en een stuk maïskoek.

"Eet op!"

Ik krabbelde overeind, ik at. De jongens kwamen een voor een naar binnen. Ze gingen op hun britsen liggen.

"Hei, trek je poten eens wat in!"

Ik schoof naar het randje van de brits toe. De volgende dag begon ik, overdekt met blauwe plekken, met mijn werk. Baas Motsatu sloeg mij gade. Hij zei ook iets tegen me, een enkel vriendelijk woordje:

"Nou, hoe bevalt het je bij mij, jongeman?"

"Als in Abrahams schoot, mijnheer...."

"Wat zeg je?"

"Als in Abrahams schoot...."

"Wat voor Abraham bedoel je?"

"Die uit de bijbel...."

"Ik zal jou eens naar je bijbelse ouwe moer schoppen...."

"Doet u dat...."

"Je moet me niet zo dubbelzinnig antwoorden, jongen."

"Jawel, mijnheer...."

De baas verdween. Hij ging naar zijn winkel. Dobrica Tunsu fluistert mij toe:

"Laat hém naar zijn ouwe moer lopen! Je moet je bek houden, anders gaat ie ons weer commanderen, jou er van langs te geven. Hij is niet zo kwaad, maar tegenspraak kan hij niet velen...."

"Niet kwaad? Wie beweert dan, dat ie kwaad zou zijn? Hij is mak als een lammetje, de horentjes mankeren 'em alleen maar. Hij is slap als een stuk brood, dat is ie...."

Dobrica Tunsu schudt vol medelijden zijn langwerpige, bleke kop. Hij weet wel, waarom.

„Zeg dan later niet tegen me, dat ik je niet gewaarschuwd heb.”

De tonnen met looizuur stonden op een rij in de kelder. Wat een duisternis heerste in die kelder! Met de handen moest je daar in het rond tasten. We haalden de huiden uit de vaten, twee, drie, vier stuks, en namen die op de rug. De chemische materie beet ons hemd weg en schrijnde onze huid. Bij de keldertrap staat Minache, de zoon van de baas en slaat ons, leerlingen, met een natte huid op het hoofd. De klappen deden geen pijn meer, maar iets anders was veel meer bijster onpleizierig: de zure, kleverige vloeistof, die ons aan de slapen en wangen bleef hangen en de huid wegvrat.

„Vlugger, stommeling!”

Hoe zou het er nu bij ons thuis voor staan? Deze vraag komt maar zelden bij mij op. De stad lag vrij dicht bij het dorp, en toch komt er nooit eens iemand om mij op te zoeken. Ook mijn familieleden in de stad vertoonden zich nooit, zelfs mijn neef Misju niet, die zich op een ambachtsschool in liet schrijven, om het timmermansvak te leren. De ambachtsschool staat achter het park. De jongens, die daar school gaan, letten nauwelijks op ons. Ze leerden hun vak van goede bazen en kregen daarenboven nog veel meer wetenswaardigs ingepompt. Op Zaterdagavonden mocht ik een paar uurtjes vrij door de stad zwerven. Het lopen door de lange straten viel me moeilijk, de puntige stenen scheurden mijn voeten tot bloedens toe open en omdat ik geen verschoningskleren bezat, verbreidde ik een dikke looierslucht om mij heen. Ik hunkerde naar een menselijke ziel, met wie ik vriendschap had kunnen sluiten. In de looierij van Motsatu kon ik mij bij niemand aansluiten. Dobrica Tunsu had weliswaar een goed hart. Maar daar was het mee afgelopen. Zijn hoogste wens was, zo spoedig mogelijk in de winkel te mogen helpen, meer te verdienen en

zich netjes te kunnen kleden. In de verre toekomst zag hij zichzelf ook al als looiersoudaas.

„Ik zal botje bij botje leggen. Ik wil een huis kopen in ons dorp. Een huis met landerijen. Je hebt er zeker geen begrip van, hoeveel een looierij in Balaci opbrengt.“ Ik zou misschien met leerjongens werken. In het dorp zou het onderhoud van een paar leerlingen naar een habbekrats. Ook mijn grond zou ik ooit wel laten bewerken.

„En van tijd tot tijd zou je je ook afvroegen: „Zie je nou wel, hoe je bent?“ Ik zou het soenlijk met je en jij wuist van.

Het najaar kwam met milde regenbuien. Het maar niet wilden regnieten. De zon is er vaak gevallen met haar kleine, ver uit elkaar liggende buitenbuurten. Het was nu maar de tijd vels voortzetten. De regen verliet soms, soms en vochtig.

Maar wij hadden er geen enkel vermoeden van dat de dagen korter vertien. Vijf minuten bij lamplicht: werken en nadenk te maken het aard was. Het bij maar een kleine pijn in de lampen aanbrengen. Het was een gewone schijnsel verspreiden. Het was een gewone deed en hoort bij veranderingen.

„Draai de pit even voor langer. Looier...“
„Dan wuist je...“
„Waar heb je zoveel licht voor nodig?“
„Moet je er soms bij komen?“

„Nee, maar mijn ogen doen pijn...“
„Stil zijn laten doen. We zijn er al gewend. weet je? Onze ogen doen geen pijn meer.“

„Jullie hadden zeker heel veel licht nodig hè?“

„Nee...“
Naast het park bij het station — het was dat met zijn drie jonge bomen verandert. Het was kleiner was dan het nu is. Het was — men jaren geleden begonnen met het bouwen van een nieuw huis. Het was een nieuw huis. Het waren zonden worden veranderd.

„Als de motoren komen, krijgt de hele stad electrisch licht....”

„En zolang ze niet zijn aangekomen....?”

„In die tijd heb je de lantaarns en de maan.”

De lantaarns waren maar schaars in aantal en niet veel meer dan gloeiende spijkerkoppen; de maan laat haar tronie dikwijls boven de stad zien. Maar de mens in de stad heeft weinig tijd, om de maan aan de hemel op te zoeken. Hij blijft in het vertrek, waar hij werkt, waarin de schaapsvellen met het mes worden schoongekrabbd. Je slaapt, omdat je moe bent. Als je des avonds of des nachts ronddart, mag je ook al niet naar de hemel staren, maar je moet goed opletten waar je loopt, anders trap je in kuilen of waterplassen.

Zodra je het centrum — één straat en één plein — uit bent, verandert het stadsbeeld en het lijkt hier veel eerder een groot dorp. De erven worden ruim en de lage huisjes schuilen weg in deze ruimte of worden achter op de erven door takwerk en geboomte verborgen. Bij elke heiningpoort staat een bank langs de weg.

„Bevalt jou de stad?”

„Ze bevalt me wel, Tunsu....”

„Mij niet. Ik kan het ogenblik haast niet afwachten, waarin ik naar Balaci terug zal keren, om zelf een werkplaats te openen....”

„Je kunt de jaren niet vlugger laten lopen, alsof het paarden waren....”

Minache, de zoon van de baas, die in de andere hoek van het vertrek werkt, en Gogu Sjoric snauwen ons toe:

„Wat staan jullie weer te brommen?”

„We praten wat....”

„Praten? Sinds wanneer kunnen beesten praten?”

De jongens lachen. Ook Dobrica Tunsu lacht. De zoon van de baas is echt in zijn nopjes over zijn spitsvondige grap....

We dragen de huiden uit de kelder naar de zolder, waar ze moeten drogen.

Nog een trap, waar we tegen op moeten. Ik struikelde herhaaldelijk en gleed naar beneden. Ik raapte al mijn kracht bij elkaar en begon weer van voren af aan. Gogu, de snorrebaard, kettert mij bij tijd en wijle uit.

„Heidaar, lamzak, struikel niet zo dikwijls, hoerenkind!”

Des Zaterdag riep Gogu de jongens tezamen:

„Wat zouden jullie zeggen van een beetje liefde? Laten we naar de meiden gaan!”

Ze renden allemaal achter hem aan. Ze gingen met een hele troep.

Na hun terugkeer werd er tot laat na middernacht breeduit gesproken over de manier, waarop ze zich bij de meisjes hadden vermaakt.

„Mimi is een reuzengriet....”

„Houd je snater en overdrijf niet. Gica is de parel van het hele stel. Ze was met een officier getrouwd en kent de knepen van het vak, laat ik je dat even vertellen....”

„En Safta dan? Die heeft toch zeker ook alles wat ze hebben moet?”

„Die meid met haar dikke achterwerk?”

„Ja, ja.... Die was in Boekarest in een paleis van een kast.”

Aan de overzij van de huizen, die het binnenplaatsje van de looierij omsluiten, ligt een ongeplaveide straat. Een modderweg, zoals je ze ook op het platteland vindt. De huizen zijn kleiner en hebben smalle, lange tuintjes, waarin geen boom te ontdekken valt, zelfs geen acacia, die haar schaduw in de zomer over het door de zon geblakerde zand van de straat of in het najaar over de plassen zou kunnen uitbreiden, die dan in de regentijd ontstaan en tijdens de ononderbroken plensbuien in groenige, slijmerige brij veranderen. Dat is de straat van de bontwerkers.

In de huizen — die zo laag zijn, dat je er bijna op handen en voeten in moet kruipen —

werken in hun benauwde kamertjes de bontwerkers. Ze werken, zittend op houten banken. In het midden de baas met gekruiste benen naar Turks model, om hem heen de knechten. Op de gele lemen grond, die de vloer vormt, ploeteren op de resten van rieten matjes de leerjongens.

In de zomer voel je je hier opperbest. De grond is koel en je hebt niet zoveel last van de hitte.... In de winter, ho maar! De huizen bestaan uit een houten geraamte, dat met leem gesmeerd is. De koude dringt onder de deuren voor naar binnen; handen en voeten verstijven. De koude klautert langs je rug omhoog en verstart tenslotte je hele lichaam. Je bibbert en rilt, maar werken moet je. En dus werk je.

De bontwerkersleerlingen stinken niet zo gemeen als wij, looiers. Ze krijgen de vellen reeds in gedroogde toestand. Ze moeten ze alleen maar aan beide kanten met een mengsel van maïsmeel inwrijven. Op die manier verdrijft men de stank van het looien. Het met maïsmeel ingewreven leer wordt wit, zacht en warmtehoudend. De bontwerkersleerlingen zien er even bleek uit als wij. Het raam gaat in het najaar dicht en wordt aan de kozijnen vastgespijkerd. In de lente mag het dan weer open. Maar zelfs dan komt er geen frisse lucht naar binnen. Frisse lucht bestaat hier niet.... Tegenover ons ligt een huis, achter ons ligt een huis! Aan alle kanten huizen, waar de mens op handen en voeten in moet duiken. Huizen, waarin de mensen leven als haringen in een ton, terwijl zij op hun knieën pelsjassen, pelerines en pelsmutten naaien. De hele straat riekt zuur en boven de waterplassen zwermen altijd muggen. Een pas van het raam af op de binnenplaats staat — net als bij oom Tone — de plee, en naast de plee de pomp. Je kunt gewoonweg niet uitmaken, wat erger stinkt, het hokje waarin de leerlingen, de knechten en de baas in- en uitlopen, of het water, dat je drinkt....! Dit hele stads-

gedeelte stinkt naar bederf. Wij zijn al aan die stank gewend, die niet alleen in alle kleren, maar ook in onze huid en zelfs tot ons lichaam doordringt. Als we 's Zondags door de stad zwerven, lopen de kantoorklerkjies met een wijde boog om ons heen:

„Die stinken naar de looierij!”

Ook de bontwerkers hebben hun opmerking al klaar:

„Jullie stinken naar lamsvellen; maak, dat je wegkomt!”

's Vrijdags is er weekmarkt, dan is de straat zwart van het boerenvolk. Ze gaan bij ons de huiden weghalen en bestellen pelsjassen, waarbij ze om een stuiver urenlang pingelen, in het bontwerkersstraatje. Ze pingelen nog harder dan met de koeienkooplui bij het kopen of verkopen van een paar stuks vee.... Ze laten eenvoudige pelsjassen maken, met een smal zwart lintje onder langs de mouw en met een koperen haak aan de voorkant. Anderen bestellen lange pelsjassen, die tot aan de grond reiken, nauw om het middel sluiten en van onderen wijd uitstaan als vrouwenpelzen, versierd met rode, groene en blauwe bloemen. Alleen degenen, die veel grond bezitten, en dus veel geld hebben, kunnen vijf lei betalen voor het werk van de bontsnijder, om zich pelsjassen te laten maken met allerlei kwikken en versieringen.

Dobrica Tunsu's hunkering naar kapitaal is nog groter geworden.

„Als ik het looiersvak heb geleerd, ga ik nog een tijdje in het bontwerkersstraatje in de leer. Ik wil de bontwerkerij ook onder de knie hebben. Begrijp je me? In Balaci zal ik behalve de looierij ook een bontwerkerij openen. Ik breng een of twee knechten mee uit de stad. Ik ga een massa geld verdienen....”

„Goed, dat mag je! En daarna?”

„Dan trouw ik. Ik trouw met een meisje, dat grond bezit.”

„En daarna?”

„Loop naar de duivel!”

Dikwijls, laat in de nacht of ook wel overdag, denk ik aan Filofteia, die door haar ouders naar de stad, naar Turnu is gebracht en daar als dienstmeisje bij een rechter is uitbesteed. Filofteia heeft zich daartegen verzet. Nadat men haar een dag of wat aan de haren had getrokken, besloot ze zich te onderwerpen. Nu is Filofteia dienstmeisje. Ik weet niet, hoe het haar ginder gaat. Ik weet niet, of ze een goede of een slechte patroon heeft. Na mijn eigen ervaringen tot op heden komt het mij voor, dat er in 't geheel geen goede of slechte patroons bestaan, — bazen zijn nu een keer bazen en daarmee uit. Je werkt, tot je naar lucht hapt en onverwacht loop je nog een paar klappen op. Je moet nooit vragen, waarom je die klappen krijgt. Als je dat doet, loop je alleen maar nieuwe op.

Ik weet niet, wat er met Filofteia gebeurt. Maar sinds ik hier woon, zie ik wat er met het dienstmeisje van baas Motsatu gebeurt, en ook met de andere meisjes in de omtrek.

Het meisje van de Motsatu's heet Maritsa. Ze komt uit de stad. Ze zal zo'n jaar of veertig zijn. Ze wast voor de baas en voor ons allemaal, voor zover wij nog over iets wasbaars beschikken, en verstelt tegelijk ons goed. Vroeg in de morgen gaat ze met Motsatu naar de markt. De baas doet inkopen en Maritsa sjouwt ze. Met wat uien, wat paprika, een kop bonen, een lepel vet of vijf droppels olie — de baas is inhalig en zorgt er voor, dat het geld niet over de balk wordt gesmeten — moet zij een maal koken voor ons allemaal. Is er niet voldoende eten? Blijven de jongens honger houden? Maritsa kan niet koken, heet het dan....! Maritsa eet stiekem meer dan haar toekomst....! Maritsa is de schuld van alles. Ze veegt de binnenplaats, ze schrobt de vloer van de grote en

de kleine winkel, waar de boeren met de drak aan hun sandalen over heen zijn gelopen.

Maritsa's kamer ligt naast de onze. Hoven onze kamer is nog zo iets als een vliering, en je kunt daar langs een houten trapje op komen. Daar slaapt de baas zelf. Het bed van Minache staat in een hoekje van de werkplaats. De vrouw van de baas is al lang overleden. Hij nam geen tweede. Nu leeft de baas voor zijn ambacht en voor het inkomen, dat het hem oplevert. Als hij behoefte krijgt aan een vrouw, roept hij Maritsa. Hij houdt haar maar korte tijd bij zich.... Maritsa stommelt de ladder af, gaat naar haar kamer terug en slaapt spoedig daarna in. 's Morgens wordt ze al voor ons wakker en zingt:

„Misju, Misju, hei wat doe je,
Blijf verstandig, knijp me niet,
Misju, deugeniet....”

„Zing je, tante Maritsa?”

„Waarom niet? Moet ik soms huilen? Nee, dat plezier zullen mijn vijanden van mij niet beleven. Dan zing ik maar liever. De mens hoort te zingen....”

Dikwijls zingt ze boerenliederen, als ze zeer verbitterd is, als baas Motsatu haar honds behandelt en zij er zich van bewust wordt, dat ze alleen en godverlaten op de wereld staat. Ze wast op de binnenplaats tussen de muren zonder mortel in een grote, oude tobbe het wasgoed van de leerlingen. Ze zingt. Eigenlijk is het meer een soort neuriën:

„Wie als maagdje komt te sterven
Heeft geluk, de hemel te erven.
Nog gelukkiger, wie als kind
't Eind van smart en honger vindt....”

Gelukkig, wie jong sterft. Is dat ook nog geluk? Mijn broer Alexe is jong gestorven, hij was nog maar enkele weken of maanden, ik weet het niet precies meer, alleen mijn moeder weet, wanneer ze Alexe ter wereld gebracht heeft. Haar lichaam deed pijn, toen ze hem baarde, en haar hart deed

zo'n pijn, toen ze hem zag verstarren in het schijnsel van het goedkope kaarsje, dat bij zijn hoofdje was neergezet. Niemand van ons is door onze moeder gestreeld, zelfs niet eens, als wij ziek waren. Haar gezicht wordt alleen triest en ze ziet er neerslachtig uit, misschien ook om andere redenen. Maar als iemand ons zou willen aanvallen en zij wist het, dan zou ze komen, ze zou geen rust of duur hebben, ze zou zelfs een moord kunnen plegen - mensen zou ze kunnen vermoorden. Mijn vader zou komen aanrennen met de hooivork en mijn moeder met een stok. Ze zouden de baas en Gogu Sjoric de botten breken en half dood slaan, als ze wisten, dat ze mij met de vuist hadden geslagen en met de laarzen geschopt. Maar uit mijn mond zullen ze het nooit horen. Wat had mijn broertje Alexe aan zijn leven? Hij sloot zijn oogjes al voor hij wist, hoe heerlijk het zonlicht is en voor hij de eerste woordjes had leren spreken.

„Is het geen geluk, jong te sterven, tante Maritsa....?”

„Heb ik soms beweerd, dat het wel een geluk is? Het liedje zegt het. Wie dat liedje bedacht heeft, moet het leven met al zijn tegenslagen wel gehaat hebben. Die tegenslagen zijn er de schuld van, dat je af en toe spuugt van het hele bestaan en in de mening verkeert, dat je het maar weg moet gooien. Maar je mag het niet weggooien. Het is beter boven dan onder de grond. Eéns komt voor iedereen het ogenblik. We kunnen nog lang genoeg na onze dood onder de zoden liggen....”

Baas Motsatu is onverwacht ziek geworden. Hij kreeg krampen. Hij ligt in zijn kamer op de vliering en steunt en kreunt. We horen hoe hij kettert en alles vervloekt.... Hij is niet boos omdat hij ziek is geworden, hij is zo woedend, omdat hij niet naar de winkel kan. Hij vertrouwt geen mens, zelfs zijn eigen zoon Minache niet. Hij is bang, dat men hem zal bestelen....

De boeren komen, om hun spullen af te halen en gaan de ladder op, naar de baas toe. Ingepakt